

Statens stöd till idrotten

UPPFÖLJNING 2021

Statens stöd till idrotten

Uppföljning 2021

Centrum för idrottsforskning är statens sektorsorgan för idrottsforskning med uppgift att initiera, samordna, stödja och informera om forskning inom idrottens område samt att ansvara för uppföljning av statens stöd till idrotten.

Statens stöd till idrotten – uppföljning 2021 är huvudrapport i 2021 års uppföljningsuppdrag.

Rapporten finns att ladda ner som pdf-fil på www.centrumforidrottsforskning.se.

© Centrum för idrottsforskning 2022:1

Författare: Johan R Norberg

Redaktion och projektledning: Christine Dartsch Nilsson & Johan Pihlblad

Språkgranskning: Nathalie Carrera, fix my wOrd

Formgivning omslag: Camilla Atterby, www.laghammar.se

Omslagsfoto: Bildbyrån

Tryck: Elanders Sverige AB

ISBN: 978-91-984050-8-8

Förord

Centrum för idrottsforskning har sedan år 2009 i uppdrag av regeringen att genomföra en regelbunden och långsiktig uppföljning av statens stöd till idrotten. Uppföljningen ska bestå av en fortlöpande bevakning av det statliga idrottsstödet betydelse utifrån ett indikatorsystem, tematiska fördjupningsstudier i teman som regeringen bestämmer samt bevakning av forskningsresultat med relevans för statens stöd till idrotten.

För 2021 har Centrum för idrottsforskning haft i uppdrag av regeringen att genomföra en fördjupad analys av coronapandemins påverkan på idrottsrörelsen. Detta uppdrag genomsyrar hela denna rapport. Rapporten inleds med en redogörelse av statsanslagets utveckling under senare år, inklusive det statliga kris- och stimulansstöd som beviljades idrottsrörelsen för att hantera pandemins negativa effekter. I kapitel 3 ges en bild av idrottsrörelsens verksamhet och utveckling under pandemiåret 2020, baserat på Centrum för idrottsforskningens särskilda indikatorsystem. I de följande tre kapitlen presenteras delstudier som genomförts inom ramen för årets fördjupade analys. En sammanfattning av 2020 års fördjupade analys ges i kapitel 2.

Under 2021 har Centrum för idrottsforskning också haft i uppdrag av regeringen att genomföra en fördjupad analys av förekomsten och behovet av ändamålsenliga anläggningar och utemiljöer för idrott och andra former av hälsofrämjande fysisk aktivitet. Detta uppdrag har vi redovisat separat i en antologi med titeln *Idrottsanläggningar – i dag och i morgon: Om behov, tillgänglighet och konkurrerande intressen*. Rapporten kan laddas ned från Centrum för idrottsforskningens webbplats.

Vi hoppas att vår uppföljning ska ge ökad kunskap och ett tydligare perspektiv på idrottens roll i samhället och samtidigt fördjupa den idrottspolitiska diskussionen.

Trevlig läsning

Susanna Hedenborg

Ordförande, Centrum för idrottsforskning

Innehåll

Sammanfattning och övergripande slutsatser	5
Om coronapandemins påverkan på idrottsrörelsen	5
1. Statens stöd till idrotten 2021.....	13
Den statliga idrottspolitikens utgångspunkter.....	13
Den statliga idrottspolitikens organisatoriska ramar.....	14
Det statliga idrottsstödet utformning och omfattning.....	15
2. Timeout: coronapandemin och idrotten.....	17
Uppdraget till Centrum för idrottsforskning	18
Vad visar årets fördjupade analys?	22
Avslutande reflektioner om coronapandemins påverkan på idrottsrörelsen	29
3. Indikatorer för uppföljning av statens stöd till idrotten	33
Inledning	33
<u>Målområde 1</u> : Idrotten som folkrörelse.....	38
<u>Målområde 2</u> : Idrottens betydelse för folkhälsan	65
<u>Målområde 3</u> : Alla flickor och pojkar, kvinnor och mäns lika förutsättningar till deltagande	73
<u>Målområde 4</u> : Skolning i demokrati, ansvarstagande och etik	82
<u>Målområde 5</u> : Idrotters internationella konkurrenskraft	89
4. Det statliga kris- och stimulansstödet till idrotten	101
Omfattning, utformning, fördelning och effekter	
5. Idrottsrörelsen och coronakrisen	125
Ställa in, ställa om, ställa upp	
6. Att leva i en berg- och dalbana	141
Elever vid nationellt godkända idrottsutbildningar om coronapandemins effekter	

Sammanfattning och övergripande slutsatser

Om coronapandemins påverkan på idrottsrörelsen

För 2021 har Centrum för idrottsforskning (CIF) haft uppdrag av regeringen att genomföra en fördjupad analys av coronapandemins påverkan på idrottsrörelsen.

Enligt regeringen är det särskilt viktigt att undersöka vilken idrottslig, social, organisatorisk och ekonomisk påverkan som pandemin har haft i olika typer av föreningar. En sådan analys ska i sin tur kunna ge svar på frågor om bland annat idrottsrörelsens logik, sammanhållning, anpassningsförmåga, uthållighet, krisberedskap och samhällsnytta.

Under 2021 har Centrum för idrottsforskning även haft i uppdrag att analysera förekomsten och behovet av ändamålsenliga anläggningar och utemiljöer för idrott och andra former av hälsofrämjande fysisk aktivitet. Detta uppdrag har vi redovisat separat i en antologi med titeln *Idrottsanläggningar – i dag och i morgon: Om behov, tillgänglighet och konkurrerande intressen*. I denna vår huvudrapport ingår endast en redogörelse av vår fördjupade analys av coronapandemins påverkan på idrottsrörelsen.

Uppdraget att analysera coronapandemins påverkan på idrottsrörelsen har genomförts med förbehållet att pandemin fortfarande pågår (mars 2022). Slutsatserna och analyserna rörande pandemins effekter är därmed preliminära och skapade utifrån ett begränsat tidsperspektiv. För att bedöma de långsiktiga effekterna av coronapandemin för svensk idrott krävs både fördjupade forskningsinsatser om hur pandemin och medföljande samhällsrestriktioner påverkat idrottsrörelsen och studier av idrottandets existensvillkor och förutsättningar när pandemin väl ebbat ut.

De medverkande i årets fördjupade analys kan fördelas i tre kategorier.

Den första kategorin är analyser som genomförts av Centrum för idrottsforsknings kansli. Eftersom kansliet kontinuerligt följer upp idrottsrörelsens villkor och verksamhet via indikatorer var det naturligt att utvidga denna uppföljning med fördjupade analyser av pandemins påverkan under 2020 och till viss del under

2021. Förutom detta har kansliet genomfört en fördjupad analys av det statliga kris- och stimulansstödet till idrottsrörelsen under 2020–2021 (redovisad i kapitel 4 i denna rapport).

Den andra kategorin består av beställda rapporter från två forskargrupper som bedriver studier om coronapandemins effekter på svensk idrott. Det första bidraget har titeln *Idrottsrörelsen och coronakrisen – ställa in, ställa om, ställa upp* och är författat av Daniel Svensson och Susanna Hedenborg, båda verksamma forskare vid Malmö universitet (kapitel 5). Det andra bidraget har titeln *Att leva i en berg och dalbana: Elever vid nationellt godkända idrottsutbildningar om coronapandemins effekter*. Bidraget är författat av Urban Johnson, Krister Hertting, Andreas Ivarsson, och Eva-Carin Lindgren, samtliga forskare vid Högskolan i Halmstad (kapitel 6).

Den tredje kategorin är en större enkätstudie som genomförts i samarbete med analysföretaget Ungdomsbarometern. Resultatet av studien redovisas i rapporten *Förändringar i ungas träning under coronapandemin* som kan laddas ned från Centrum för idrottsforskningens webbplats (www.centrumforidrottsforskning.se)

Vad visar årets fördjupade analys?

Om coronapandemins effekter för barn- och ungdomsidrotten

Ett viktigt tema i årets fördjupade analys är hur coronapandemin påverkade svensk barn- och ungdomsidrott.

En analys av idrottsföreningars rapportering om genomförda deltagartillfällen (LOK-stödet) åren 2020 och 2019 (året före pandemin) visar en genomsnittlig minskning med 10 procent bland föreningsidrottare i åldern 7–20 år. Nedgången var förhållandevis jämnt fördelad avseende kön och åldersgrupp. I kategorin 21–25 år var nedgången 39 procent för flickor och 37 procent för pojkar. Den stora nedgången i denna ålderskategori kan förklaras av Folkhälsomyndighetens rekommendationer om att fortsätta med barn- och ungdomsidrott under pandemin endast omfattade unga upp till 18 år. Personer över 18 år klassificerades som vuxna med följderna att denna åldersgrupp uppmanades att vara mer restriktiv i sitt idrottande.

I åldersgruppen över 25 år var minskningen hela 67 procent för flickor/kvinnor och 71 procent för pojkar/män. I denna ålderskategori ingår endast personer med funktionsnedsättning. Nedgången här speglar således inte ett minskat allmänt

idrottsdeltagande bland unga vuxna över 25 år. Däremot visar den att parasport drabbades särskilt hårt av pandemin och de följande samhällsrestriktionerna.

En jämförelse mellan idrotter visar att pandemin drabbade inomhusidrotter betydligt hårdare än utomhusidrotter. Bland de stora barn- och ungdomsidrotterna kan stora minskningar noteras för idrotterna gymnastik, handboll, innebandy och basket. Även kampsporter drabbades hårt. Den största barn- och ungdomsidrotten i Sverige – fotboll – hade emellertid ingen nedgång alls i fråga om deltagartillfällen, däremot en mindre nedgång i antalet aktiviteter. Detta förklaras av att fotbolls-föreningar i likhet med andra utomhusidrotter rekommenderades att fortsätta bedriva träningsverksamhet under pandemin, men inte att tävla.

Sammantaget resulterade coronapandemin således i en betydande minskning av aktivitetsnivåerna i barn- och ungdomsidrotten under 2020. Den genomsnittliga nedgången på 10 procent bland unga i åldern 7–20 år är den största som uppmätts sedan Centrum för idrottsforskning påbörjade sin uppföljning av statens stöd till idrotten 2009.

Bilden av coronapandemin och dess effekter på barn- och ungdomsidrotten kan kompletteras med Ungdomsbarometerens studie om förändrade träningsvanor bland unga i åldern 15–24 år under pandemin. Denna studie indikerar att ungas idrotts- och träningsaktiviteter varit förhållandevis konstant under åren 2020–2021 jämfört med tiden före pandemin. Visserligen noteras vissa trender, såsom att fler unga säger sig ha tränat hemma eller utomhus i större utsträckning än tidigare. Dessa förändringar har emellertid inte gjort avtryck i ungdomars val mellan träning i föreningsregi, i privat regi eller i egen regi.

I Ungdomsbarometerens studie ingick även riktade frågor till den grupp unga som uppgett att man tidigare tränat/motionerat i föreningsregi men nu slutat. Inte heller dessa svar indikerade att ungdomar skulle ha lämnat föreningsidrotten i större utsträckning under pandemin än tidigare. Ett allmänt resultat av Ungdomsbarometerens studie är således att pandemin inte lämnat bestående negativa effekter på ungas intresse för träning och fysisk aktivitet. Inte heller verkar pandemin orsakat en förskjutning i ungas idrottsval från föreningsidrott till träning och fysisk aktivitet i privat eller egen regi.

Om nödvändigheten och förmågan att ställa om

Svenssons och Hedenborgs studie visar många exempel och stor variation i hur företag, idrottsorganisationer och individer hanterade krisen (se kapitel 5). Medan vissa delar av idrottslivet i Sverige tvingades att – åtminstone periodvis – ställas in, fanns det andra som prövade att ställa om och anpassa verksamheten till de nya förutsättningarna. Bland idrottsföreningar blev det exempelvis vanligt att förlägga aktiviteter utomhus, såväl träningspass som årsmöten och olika sociala event, samt att utnyttja olika digitala hjälpmedel.

Svenssons och Hedenborgs studie pekar på ett intressant samband mellan idrottsaktörers reaktioner på krisen och idrottsliga drivkrafter. Indikationen är att personer som i första hand idrottar och motionerar för att må bra och för att leva hälsosamt verkar ha hanterat pandemin bättre än personer som snarare drivs av en stark tävlings- och prestationslogik. För den senare gruppen har det helt enkelt varit svårare att finna motivation och mening med träning, när möjligheten till tävling saknats. Ett liknande mönster fann forskarna även på organisatorisk nivå, såtillvida att idrottsorganisationer med hög grad av sportifiering drabbats hårt av inkomstbortfall under pandemin, medan mindre organiserade träningsformer utomhus har kunnat pågå mer eller mindre opåverkade.

Ett liknande resultat redovisas i bidraget från forskargruppen vid Högskolan i Halmstad om elitsatsande elever vid nationellt godkända idrottsutbildningar. Forskarna noterar att det fanns elever som lyckades att anpassa sig till den nya tillvaron, men att det också fanns unga som gav upp sin elitsatsning. Bäst klarade sig elever med gott självförtroende, hög tillit till sin egen kompetens och flexibilitet i förhållande till förändrade vardags- och träningsvillkor.

Om betydelsen och effekten av det statliga kris- och stimulansstödet

Under 2020–2021 beviljades idrottsrörelsen ett särskilt statligt kris- och stimulansstöd på totalt 3 455 miljoner kronor vid sidan av det ordinarie statsanslaget. Stödet utgör en del av de många statliga insatser som vidtogs för att hjälpa krisande branscher och verksamheter under coronapandemin.

Analysen av Centrum för idrottsforskning visar att det statliga kris- och stimulansstödet har mildrat effekterna av coronapandemin och därmed varit av betydelse för svensk idrott i denna ovanliga situation.

Riksidrottsförbundet äskade sammanlagt 3 500 miljoner kronor i coronastöd för 2020–2021. Regeringen beviljade nästan hela summan, med följderna att Riksidrottsförbundet tilldelades nästan hela det belopp som förbundet självt ansåg nödvändigt för att idrottsrörelsen skulle klara sig igenom krisen. Det kan vidare konstateras att inga specialidrottsförbund eller stora idrottsklubbar gjort konkurs. Tvärtom indikerar de få studier som hittills gjorts av såväl elitklubbar som lokala idrottsföreningars ekonomi under pandemin att man klarat krisen förhållandevis väl och att statens stöd bidragit till detta.

En andra slutsats är att stödets starka fokus på kompensation för ekonomiskt bortfall har fått idrottspolitiska konsekvenser.

En första konsekvens är att en majoritet av landets lokala idrottsföreningar – enligt Riksidrottsförbundets egna bedömningar uppemot 73 procent – inte tilldelades kompensationsstöd under 2020, eftersom de antingen nekats bidrag eller saknat förlorade intäkter som kunde kompenseras. Om kompensationsstödet även inkluderat aktivitetsbortfall, hade bidragsfördelningen rimligtvis blivit annorlunda.

En andra konsekvens är att Riksidrottsförbundets utformning av kompensationsstödet bröt med många av de traditionella värden och logiker som präglar den ordinarie offentliga idrottspolitiken på välfärdspolitisk grund. Det traditionella statliga idrottsstödet är i mångt och mycket en motvikt mot marknadskrafters inverkan inom idrotten. Det är ett sätt att främja idrottsrörelsens ideella krafter och samtidigt utjämna den ojämlika resursfördelning som marknaden skapar mellan stora och små idrotter och mellan olika sociodemografiska kontexter. Kompensationsstödet under coronapandemin har byggt på en motsatt logik: det primära syftet har varit att kompensera idrottsrörelsen för uteblivna kommersiella intäkter i en extrem samhällssituation där marknadskrafterna slagits ur spel.

Av detta följer att kompensationsstödet i praktiken snarare upprätthållit än motverkat den ojämlikhet i fördelning av resurser inom idrotten som marknadskrafterna till vardags ger upphov till. Det gäller såväl med avseende på idrotters olika ekonomiska villkor som i fördelningen av resurser mellan kvinnor och män, samt socioekonomiska och demografiska dimensioner. Kompensationsstödet har även i praktiken resulterat i en kraftig satsning på elitidrott, låt vara avgränsad till de delar av elitidrotten som vanligtvis har stora kommersiella intäkter. Vidare har kompensationsstödet slutligen inneburit en väsentlig resursförstärkning till vuxenidrott, även om bidrag även riktats till barn- och ungdomsverksamhet.

Inga av dessa idrottspolitiska förskjutningar ska uppfattas som resultat av strategiska idrottspolitiska överväganden. De är effekter av ett statligt idrottsstöd utformat för att kompensera idrottsrörelsen för förlorade intäkter.

Avslutande reflektioner om coronapandemins påverkan på idrottsrörelsen

Centrum för idrottsforskning avslutande reflektioner om coronapandemins påverkan på idrottsrörelsen tar utgångspunkt i de tre begreppen ”ställa upp”, ”ställa in” och ”ställa om”.

Ställa upp

Den organiserade idrottsrörelsen markerade omedelbart sin beredvillighet att sluta upp bakom den svenska coronastrategin och följa Folkhälsomyndighetens rekommendationer. Enligt uppgifter från Riksidrottsförbundet finns det få exempel på motstånd eller att rekommendationer inte efterlevts bland idrottsrörelsens förbund och föreningar. Åtgärderna var kanske inte alltid uppskattade men de respekterades och följdes. Därmed kan idrottsrörelsens hantering av krisen ses som ett uttryck för den höga grad av tillit som vanligtvis brukar framhållas som ett kännetecken för det svenska samhället och det svenska politiska systemet. En samhällskris hade uppstått – och idrottsrörelsen visade sin vilja och kapacitet att ställa upp.

Det var dock inte enbart idrottsrörelsen som ställde upp i denna extrema situation. Till följd av coronapandemin och efterföljande samhällsrestriktioner hamnade idrottsrörelsen i en akut ekonomisk kris. Regeringens svar blev ett statligt kris- och stimulansstöd på sammanlagt 3 455 miljoner kronor för åren 2020–2021, vid sidan av det ordinarie statliga idrottsstödet. Bidraget vittnar både om idrottens starka ställning i det svenska samhället och en vilja från staten att bistå idrottsrörelsen i **en krissituation. På så sätt refererar begreppet ”ställa upp” till både idrottsrörelsens och statens idrottspolitiska agerande under coronapandemin.**

Ställa in

Till följd av pandemin tvingades många idrottsaktiviteter i Sverige att ställas in eller skjutas på framtiden. För det internationella idrottsutbytet uppstod en närmast fullständig timeout på grund av regeringens avrådan om internationella resor. Även inom Sveriges gränser minskade tävlingsverksamheten kraftigt efter Folkhälso-

myndighetens uppmaning till idrottsföreningar om att "skjuta upp matcher, tävlingar och cuper" och "undvika onödiga resor i samband med idrottsutövande". Förbudet mot allmänna sammankomster gjorde det dessutom omöjligt att anordna större motionsevenemang med många deltagare. Mot denna bakgrund är formuleringen "ställa in" en adekvat beskrivning av coronapandemins effekt på svensk idrott.

Samtidigt var det stora delar av idrottsrörelsens verksamhet som inte ställdes in. Viktigast i detta sammanhang är att den organiserade barn- och ungdomsidrotten i stor utsträckning kunde fortgå. Effekterna går att mäta i den så kallade LOK-stödsstatistiken: antalet deltagartillfällen i den organiserade barn- och ungdomsidrotten minskade med 10 procent under 2020, men verksamheten ställdes inte in fullständigt.

Även delar av tävlingsidrotten kunde återupptas redan under sommaren 2020. Av särskild vikt för svensk elitidrott blev Folkhälsomyndighetens beslut om att slopa reserestriktioner för professionella idrottare. Detta gjorde det möjligt att återuppta mästerskapstävlingar och seriespel på elitnivå i många svenska idrotter, dock inför tomma läktare.

Även om stora delar av svensk idrottsrörelse tvingades att ställa in sina aktiviteter under coronapandemin, är kanske det mest anmärkningsvärda således att en påfallande stor verksamhet trots allt kunde fortgå. De minskade aktivitetsnivåer som noterats för svensk idrott under 2020 och 2021 måste ställas mot den mer fullständiga lockdown som infördes i många jämförbara länder.

Ställa om

Begreppet "ställa om" refererar här till de många insatser som genomfördes av förbund, föreningar, företag och enskilda individer i syfte att anpassa sina idrotts- och motionsaktiviteter till de samhällsrestriktioner som följde på coronapandemin. Denna omställning var knappast önskad. Det var åtgärder som tvingades fram för att hantera en unik och extrem samhällssituation. Med denna reservation, vittnar insatserna om en förmåga inom idrottsrörelsen att tänka om, att anpassa sig till nya samhällsvillkor och att pröva nya vägar.

Flera bidrag i årets fördjupade analys har pekat på att såväl idrottsorganisationers som individers idrottsliga drivkrafter har påverkat möjligheten och förmågan att ställa om under coronapandemin. Budskapet är att de idrottsverksamheter med starka sociala och hälsomässiga drivkrafter haft det förhållandevis enklare att

anpassa sig till pandemin, än de som styrs av en stark tävlings- och prestationslogik. Detta är en viktig tankeställare.

Inom idrottsrörelsen bedrivs sedan 2015 ett omfattande förändringsarbete under namnet *Strategi 2025*. Två viktiga mål i detta strategiarbete är att få fler att börja med föreningsidrott och att fler dessutom ska välja föreningsidrott under hela livet. För att detta ska vara möjligt krävs emellertid ett antal utvecklingsresor där en har **rubriken ”En ny syn på träning och tävling”**.

En central tanke i idrottsrörelsens eget strategiarbete är således att den egna verksamheten drivs av en stark tävlings- och prestationslogik. En väg till att växa som folkrörelse handlar om att inte förlora de som snarare idrottar för att ha roligt och att må bra. Kanske kan den påtvingade omställning och de nya erfarenheter som idrottsrörelsen fått under coronapandemin bli ett stöd i ett sådant förändringsarbete? För många idrottsföreningar i Sverige blev åren 2020–2021 en tid av inställda matcher, cuper och serier – men med fortsatt möjlighet till träning och fysisk aktivitet. Vad händer i en idrottsverksamhet när tävlingsmomentet tillfälligt tas bort? Hur påverkar det verksamhetens utformning och mening? Hur påverkas **aktiva och ledare? Kan coronapandemin till och med bidra till ”en ny syn på träning och tävling”?** Det vore i sådana fall en värdefull erfarenhet för idrottsrörelsen att ta med sig från en i övrigt mycket svår period.

1. Statens stöd till idrotten 2021

Den statliga idrottspolitikens utgångspunkter

Statens stöd till idrottsrörelsen har långa anor. Ett första engångsbidrag beviljades av regeringen redan 1877. Med början 1913 följde ett permanent, och av riksdagen beviljat statsbidrag för idrottsverksamhet. Bidraget uppgick inledningsvis till 100 000 kronor. Därefter har beloppet successivt höjts. För 2021 uppgår det totala statliga idrottsstödet till 4 094 296 000 kronor, varav 1 955 000 kronor består av ett kris- och stimulansstöd som beviljades av regeringen för att mildra de ekonomiska konsekvenserna av de restriktioner som infördes i Sverige till följd av coronapandemin.

Motiven till statens idrottsstöd har varierat över tid och i takt med samhällsutvecklingen. På ett övergripande plan har bidraget emellertid alltid tjänat två syften. Det första syftet är att uppmuntra och tillvarata de positiva effekter som frivilligt organiserad idrottsutövning anses leda till. I början av 1900-talet formulerades detta gärna i form av (manlig) karaktärsdanning, fosterländskhet och **skapandet av ”en sund själ i en sund kropp”**. I dag anføres på motsvarande sätt att idrott och motion är positivt för folkhälsan och att det skapar glädje, rekreation och meningsfull fritid för både unga och gamla. Som belysande exempel framhåller regeringen i 1999 års idrottspolitiska proposition – *En idrottspolitik för 2000-talet* – **att god folkhälsa utgör en ”betydelsefull komponent för välfärden i vårt samhälle” och att det därför är viktigt att barn och ungdomar tidigt skapar sig ”motionsvanor som varar hela livet” samt att även äldre och personer med funktionsnedsättnings behov av motion förtjänar uppmärksamhet.**¹

Statens andra syfte är att stödja ”en fri och självständig folkrörelse”. Denna strävan har två dimensioner. Först och främst är det ett erkännande till den frivilliga idrottens många ideella krafter. Ur detta perspektiv utgör statens stöd en sorts hjälp till självhjälp, där offentliga medel har som mål att stärka idrottsrörelsens förutsättningar att vara och förbli en omfattande, mångfacetterad och självständig massrörelse i en ideell samhällssektor. Den andra dimensionen rör de demokratiska ideal och värderingar som finns inbäddade i själva folkrörelseperspektivet, såsom allas lika rätt att få vara med och delta utifrån sina egna förutsättningar, likvärdiga villkor för flickor och pojkar, integration av eftersatta grupper liksom ett värnande

¹ Prop. 1998/99:107. *En idrottspolitik för 2000-talet: Folkhälsa, folkrörelse och underhållning*, s. 28.

av god etik och sunda ideal. Viktigt är även att idrottsrörelsen aktivt verkar för alla medlemmars faktiska möjlighet till inflytande och delaktighet:

Regeringen vill betona vikten av att idrottsrörelsen fortsätter sitt arbete att kontinuerligt utveckla och förbättra sin verksamhet efter de aktivas behov och önskemål. Det är en viktig del av idrottsrörelsens demokratiska fostran att varje människa kan påverka såväl genom en demokratiskt uppbyggd mötesverksamhet som i den vardagliga träningen och tävlingen. Det är således väsentligt att varje deltagare blir delaktig i de beslut som formar verksamheten.²

Den statliga idrottspolitikens organisatoriska ramar

I Regeringskansliet handläggs idrottsfrågor av Justitiedepartementet sedan regeringskiftet den 20 november 2021. Ansvarigt statsråd är integrations- och migrationsminister Anders Ygeman. Fram till regeringskiftet var idrottsfrågor placerade i Kulturdepartementet. I regeringens förslag till statsbudget ingår idrott i området *Politik för det civila samhället* under utgiftsområde 17, *Kultur, medier, trossamfund och fritid*. I riksdagen bereds idrottsfrågor av kulturutskottet.

Statens idrottspolitik är rättsligt reglerad. En förordning om statsbidrag till idrottsverksamhet (SFS 1999:1177) inrättades 1999. I förordningen preciseras mål och syften med statens idrottspolitik, förutsättningar för bidragsfördelning och återrapportering med mera. Samma år instiftade riksdagen även en lag som fastslår att **Riksidrottsförbundet ”prövar frågor om fördelning av statsbidrag till idrottsverksamhet i enlighet med vad regeringen bestämmer”**.

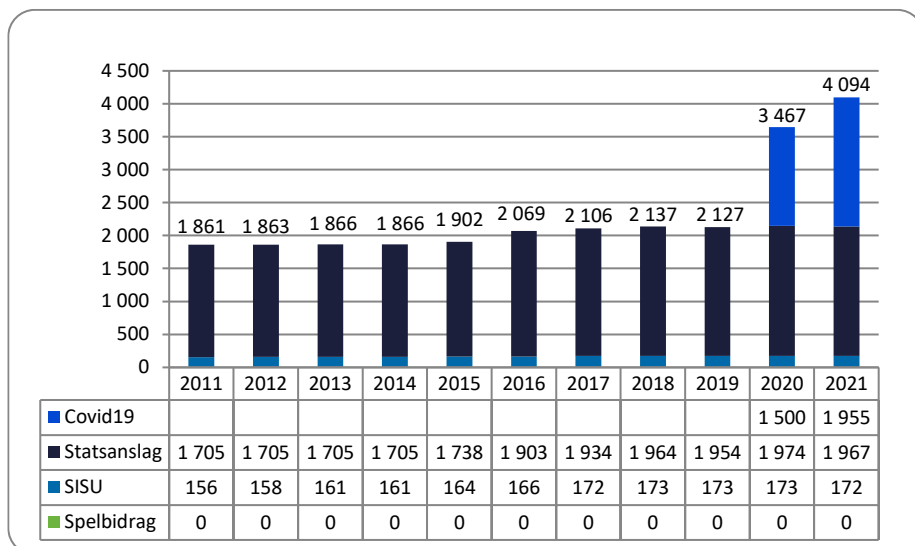
De övergripande idrottspolitiska mål som fastslås i förordningen om statsbidrag till idrottsverksamhet konkretiseras på framför allt tre sätt. I budgetpropositionen kommenterar regeringen idrottspolitikens inriktning och utveckling. För anslaget över statsbudgeten utfärdar regeringen dessutom årliga riktlinjer till Riksidrottsförbundet. I dessa preciseras den statliga idrottspolitikens mål, syften och återrapporteringskrav fördelade över olika verksamhetsgrenar. Slutligen utfärdar regeringen även ett regleringsbrev (ställt till Kammarkollegiet) som preciserar bidragets anslagsposter och särskilda villkor.

---

² Ibid., s. 37.

Det statliga idrottsstödet utformning och omfattning

I figur 1.1 redovisas det statliga idrottsstödet utveckling under perioden 2011–2021.

Figur 1.1 Statens stöd till idrotten 2011–2021 (miljoner kronor)

Källa: Regleringsbrev *Statens stöd till idrotten 2011–2021*

Figur 1.1 visar att statens idrottsstöd det senaste decenniet ökat från 1 861 miljoner kronor 2011 till 4 094 miljoner kronor 2021. Den stora anslagsökningen åren 2020 och 2021 förklaras av att idrottsrörelsen, som tidigare nämnts, tilldelats närmare 3,5 miljarder kronor i extra anslag för att mildra de negativa ekonomiska konsekvenserna av coronapandemin.

I tabell 1.1 redovisas bidragets fördelning år 2021 över olika anslagsposter. Den största enskilda anslagsposten är *Verksamhet av gemensam natur inom idrottsrörelsen samt bidrag till lokal barn- och ungdomsverksamhet*. I denna post ingår organisationsstöd till Riksidrottsförbundet och dess medlemsförbund, medel till idrottens statliga lokala aktivitetsstöd (LOK-stöd) samt det särskilda kris- och stimulansstödet föranlett av coronapandemin. Den näst största bidragsposten är *Särskild satsning på idrott och motion*. Posten uppgår till 579 miljoner kronor. Merparten av beloppet, 525 miljoner kronor, utgörs av den särskilda satsningen Idrottslyftet. Därutöver ingår 40 miljoner kronor för den särskilda satsningen på daglig rörelse under skoldagen samt 14 miljoner kronor för idrottsinsatser i segregerade områden.

Tabell 1.1 Statens stöd till idrotten 2021 (kronor)

	Stöd i kr	Stöd i kr
Anslagspost Stöd till idrotten		3 921 811 000
Verksamhet av gemensam natur inom idrottsrörelsen samt bidrag till lokal barn- och ungdomsverksamhet (ram)*	3 199 811 000	
Bidrag till internationellt samarbete m.m. (ram)	2 000 000	
Insatser mot dopning (ram)	44 000 000	
Bidrag till idrottsforskning (ram)	22 000 000	
Bidrag till specialidrott inom gymnasieskolan (ram)	43 000 000	
Särskild satsning på idrott och motion (ram)	579 000 000	
Etablering (ram)	32 000 000	
Anslag för vuxenutbildning		172 485 000
Särskilt verksamhetsstöd till Studieförbundet SISU Idrottsutbildarna (ram)	169 485 000	
Särskilda insatser inom folkbildningen för asylsökande	3 000 000	
Summa		4 094 296 000

* 1 955 000 000 avser att mildra negativa ekonomiska konsekvenser av coronapandemin

Källa: Regeringen, *Regleringsbrev för budgetåret 2021 avseende anslag 13:1* samt *Regleringsbrev för budgetåret 2021 avseende anslagen 14:1 och 14:3 inom utgiftsområde 17*.³

³ Ekonomistyrningsverket. www.esv.se/statsliggaren/regleringsbrev/?RBID=21886; www.esv.se/statsliggaren/regleringsbrev/?RBID=21029.

2. Timeout: coronapandemin och idrotten

Inledning

I slutet av december 2019 spreds uppgiften att den kinesiska staden Wuhan i provinsen Hubei fått ett utbrott av en ny typ av viral luftvägsinfektion, sedermera benämnd covid-19. Virusets bakom sjukdomen – SARS-CoV-2, tillhörande gruppen coronavirus – visade sig vara mycket smittsamt och snart noterades nya utbrott, först i Kina, sedan i övriga Asien och därefter över hela världen. Den 11:e mars 2020 meddelade Världshälsoorganisationen (WHO) att spridningen av coronaviruset utvecklats till en pandemi. Samma dag meddelade Folkhälsomyndigheten att Sverige fått ett första dödsfall och att viruset nått samhällsspridning i flera delar av landet.

Många länder i världen valde att bekämpa smittspridning genom en närmast fullständig nedstängning av sina samhällen och en tvångsisolering av medborgare. Den svenska strategin blev jämförelsevis mindre långtgående och med målet att balansera insatser för att begränsa virusets framfart med en strävan att minimera pandemins övriga negativa konsekvenser för individ och samhälle. Resultatet blev ett antal restriktioner och förbud – framför allt avseende utlandsresor och större offentliga sammankomster – kombinerade med allmänna hälsorekommendationer och tillit till medborgarnas eget ansvarstagande.

Trots ambitionen att behålla en relativ öppenhet i det svenska samhället, blev effekterna av pandemin och den medföljande restriktionspolitiken mycket stora på många samhällsområden. Den organiserade idrottsrörelsen var inget undantag. **Regeringens avrådan mot ”icke nödvändiga resor till alla länder” innebar att all form av internationellt idrottsutbyte tvingades till en omedelbar timeout.** Till detta kom beslutet den 11 mars om att begränsa antalet personer vid allmänna sammankomster – först till högst 500 deltagare och därefter till endast 50 personer – vilket i praktiken tvingade svensk idrott att stänga sina läktare. De ekonomiska effekterna blev långtgående, särskilt för idrotter med vanligtvis stora publikintäkter.

För landets idrottsföreningar blev Folkhälsomyndighetens rekommendationer att fortsätta arrangera idrottsaktiviteter för barn och ungdomar, men under former ämnade att begränsa smittspridning. Budskapet var att i möjligaste mån undvika

närkontakt mellan idrottsutövare, bedriva träningar och andra idrottsaktiviteter utomhus, skjuta upp tävlingar och cuper samt undvika resor i samband med idrottsutövande.

Förutom den organiserade idrottsrörelsen påverkades även den svenska befolkningens tränings- och motionsvanor av pandemin och samhällsrestriktionerna. För vissa innebar ökat hemarbete och råd om att undvika större folksamlingar en tid av isolering och passivitet. Andra sökte alternativ till den ordinarie gym- eller gruppträningen genom att träna hemma eller via vistelse i skog och mark. På så sätt blev åren 2020–2021 en period då både många idrottsaktiviteter ställdes in, och då idrottsorganisationer och individer fick ställa om och anpassa sina idrottsaktiviteter till en ny vardag.

Uppdraget till Centrum för idrottsforskning

För 2021 har Centrum för idrottsforskning (CIF) haft i uppdrag av regeringen att genomföra en fördjupad analys av coronapandemins påverkan på idrottsrörelsen.

Enligt regeringen är det särskilt viktigt att undersöka vilken idrottslig, social, organisatorisk och ekonomisk påverkan som pandemin har haft i olika typer av föreningar. En sådan analys ska i sin tur kunna ge svar på frågor om bland annat idrottsrörelsens logik, sammanhållning, anpassningsförmåga, uthållighet, krisberedskap och samhällsnytta.

Under 2021 har Centrum för idrottsforskning även haft i uppdrag att analysera förekomsten och behovet av ändamålsenliga anläggningar och utemiljöer för idrott och andra former av hälsofrämjande fysisk aktivitet. Detta uppdrag har vi redovisat separat i en antologi med titeln *Idrottsanläggningar – i dag och i morgon: Om behov, tillgänglighet och konkurrerande intressen*. I antologin bidrar forskare och sakkunniga med viktig kunskap och värdefulla perspektiv på frågor kopplade till anläggningar och ytor för idrott och fysisk aktivitet. Antologin inleds med att Johan R Norberg, utredare på Centrum för idrottsforskning, presenterar de texter som ingår samt redogör för Centrum för idrottsforskningens övergripande slutsatser. I denna huvudrapport ingår endast en redogörelse av vår fördjupade analys av coronapandemins påverkan på idrottsrörelsen.

Hur har vi tolkat uppdraget?

Ett uppdrag av denna karaktär kan inte genomföras utan vissa förbehåll och förtydliganden. Vårt förbehåll handlar om tidsperspektiv. Den pandemi som spreds över världen våren 2020 är ännu inte över. Mycket av den statistik, kunskap och forskning som ingår i årets fördjupade analys har dessutom samlats in i en samhällssituation präglad av restriktioner och osäkerhet. Av detta följer att många slutsatser och analyser rörande pandemins effekter måste betraktas som preliminära och grundade i ett begränsat tidsperspektiv. De långsiktiga effekterna av coronapandemin på svensk idrott kan ännu inte bedömas. För en sådan analys krävs både fördjupade forskningsinsatser om hur pandemin och medföljande samhällsrestriktioner påverkat svensk idrott, och studier av idrottandets existensvillkor och förutsättningar när pandemin väl ebbat ut. Analysen i årets rapport ger en första bild av pandemins effekter på svensk idrott. De långsiktiga effekterna kommer att vara ett viktigt tema för Centrum för idrottsforskningens uppföljning under flera år framöver.

Vårt förtydligande handlar om analysens omfång. Trots ett begränsat tids- och källäge, har vi eftersträvat ett brett perspektiv. Regeringens explicita uppdrag till Centrum för idrottsforskning var att analysera coronapandemins påverkan på idrottsrörelsen, det vill säga sådan idrottsverksamhet som bedrivs i frivilligt organiserad och medlemsbaserade föreningar och förbund. Även om föreningsidrotten varit vårt primära studieobjekt har vi även inkluderat kartläggningar och analyser av idrotts- och motionsaktiviteter i privat eller oorganiserad regi. Denna breddade ansats kan motiveras i sin egen rätt. Det finns ett stort samhällsvärde i att kartlägga hur svenska invånares tränings- och motionsvanor påverkades av pandemin. Till detta kommer att en bred ansats gör det möjligt att undersöka huruvida coronapandemin skapat strömningar mellan idrottsaktiviteter i ideell, privat och oorganiserad regi.

Medverkande i årets fördjupade analys

Centrum för idrottsforskningens fördjupade analyser brukar vanligtvis redovisas i särskilda rapporter eller forskningsöversikter, medan vår huvudrapport består av en samlad bedömning av årets uppdrag och en redovisning av vårt indikatorsystem. I årets fördjupade analys av coronapandemins påverkan på idrottsrörelsen har vi emellertid valt att redovisa hela uppdraget inom ramen för vår huvudrapport. Delar av redovisningen är integrerad med vår ordinarie uppföljning av indikatorer (se kapitel 3), inte minst hur pandemin påverkat barn- och ungdomsidrottens verk-

samhet samt (kraftigt begränsat) svensk elitidrotts deltagande och resultat i internationella mästerskap. Därutöver har vi kompletterat årets huvudrapport med sammanlagt tre kapitel, där forskare bidrar med fördjupade resultat från tre separata delstudier.

De medverkande i årets fördjupade analys kan fördelas i tre kategorier.

Den första kategorin är analyser som genomförts av Centrum för idrottsforsknings kansli. Eftersom kansliet kontinuerligt följer upp idrottsrörelsens villkor och verksamhet via indikatorer blev det naturligt att utvidga denna uppföljning med fördjupade analyser av pandemins påverkan under 2020, och vidare in på 2021. Förutom detta har kansliet genomfört en fördjupad analys av det statliga kris- och stimulansstödet till idrottsrörelsen under 2020–2021. Analysen redovisas i kapitel 4 i denna rapport. Den ekonomiska analysen har möjliggjorts av att Riksidrottsförbundet bistått med ingående underlag om hur det statliga stödet fördelats internt inom idrottsrörelsen. Därutöver har två tjänstemän på Riksidrottsförbundet intervjuats. Arbetet har genomförts i dialog med Riksrevisionen och Jämställdhetsmyndigheten.

Den andra kategorin består av beställda rapporter från forskargrupper som bedriver studier om coronapandemins effekter på svensk idrott.

Det första bidraget har titeln *Idrottsrörelsen och coronakrisen – ställa in, ställa om, ställa upp* och är författat av Daniel Svensson och Susanna Hedenborg, båda verksamma forskare vid Malmö universitet. Studien har tillkommit inom ramen för forskningsprojektet *Röster från en stängd idrottsvärld* i samarbete med forskningsprogrammet Mistra Sport & Outdoors. I forskningsprojektet undersöks coronakrisens effekter på idrottandet i Sverige i vid mening. Förutom föreningsidrotten undersöks där hur pandemin påverkat motionsvanor och fysisk aktivitet samt supporterskap. En stor del av källmaterialet utgörs av en elektronisk enkätstudie, som genomfördes under våren 2020 respektive våren 2021 och besvarades av 1 141 personer i åldern 16–80 år. Till detta kommer kompletterande intervjuer med sammanlagt 121 av de svarande: idrottsledare, aktiva, motionärer och supportrar. Studien ger således en bred bild av hur pandemin påverkade människors idrotts- och motionsvanor i Sverige. Merparten av datamaterialet samlades dessutom in i ett tidigt skede, redan våren 2020, vilket gör studien till ett viktigt tidsdokument. Bidraget redovisas i kapitel 5 i denna rapport.

Det andra bidraget har titeln *Att leva i en berg-och-dalbana: Elevers röster om covid-19 under perioden 2020–2021 vid nationellt godkända idrottsutbildningar*.

Bidraget är författat av Urban Johnson, Krister Hertting, Andreas Ivarsson och Eva-Carin Lindgren, samtliga forskare vid Högskolan i Halmstad. Som titeln visar, har forskarna intresserat sig för en grupp som drabbades särskilt hårt av pandemin: elitsatsande ungdomar på landets idrottsgymnasier. Utmärkande för denna grupp är att deras tillvaro förändrades både drastiskt och dubbelt, när deras gymnasiestudier övergick till distansutbildning samtidigt som idrottens tävlingsverksamhet tvingades till en timeout. Hur påverkade detta de ungas livssituation, deras elitsatsning och deras psykiska välmående? För att undersöka saken genomförde forskargruppen fokusgruppsintervjuer med gymnasieelever vid två skolor som bedriver nationellt godkända idrottsutbildningar. Intervjuerna genomfördes hösten 2020, med viss uppföljning i maj 2021. Totalt deltog 53 elever, aktiva inom idrotterna golf, handboll, badminton, simning och fotboll. Bidraget redovisas i kapitel 6 i denna rapport.

Den tredje kategorin av insatser inom ramen för årets fördjupade analyser är en större enkätstudie som genomförts i samarbete med analysföretaget Ungdomsbarometern. Ungdomsbarometern är ett analysföretag som sedan början av 1990-talet genomför årliga nationella attitydundersökningar av ungdomar i åldern 15 till 24 år. De kartlägger både generella trender med avseende på ungdomars tankar, värderingar och beteendemönster, samt genomför fördjupande analyser av specifika områden på uppdrag av myndigheter och företag.

I Ungdomsbarometerens enkäter ingår regelbundet frågor om ungas fritids-, motions- och idrottsvanor. De har således både lång erfarenhet och ett omfattande källmaterial i frågor kopplade till svensk barn- och ungdomsidrott. Företaget har därtill vid flera tidigare tillfällen kartlagt ungas föreningsidrottande i samarbete både med Centrum för idrottsforskning och med Riksidrottsförbundet. Ett exempel är rapporten *En engagerad idrottsgeneration*, som ingick i Centrum för idrottsforskningens uppföljning av statens stöd 2019.

I årets fördjupade analys bidrar Ungdomsbarometern med rapporten *Förändringar i ungas träning under coronapandemin*. Rapporten baseras på en digital enkätundersökning som genomfördes under oktober–november 2021. Totalt intervjuades 3 483 personer. Rapporten finns att ladda ned från Centrum för idrottsforskningens webbplats.

Vad visar årets fördjupade analys?

Om coronapandemins effekter för barn- och ungdomsidrotten

Ett viktigt tema i årets fördjupade analys är hur coronapandemin påverkade svensk barn- och ungdomsidrott.

Ett första svar ges i vår årliga uppföljning av aktivitetsnivåer i barn- och ungdomsidrotten, baserad på föreningars egna uppgifter om genomförda deltagartillfällen inom ramen för det statliga lokala aktivitetsstödet (LOK-stödet) (se uppföljning av indikator 1.3 i denna rapport). Jämförelser av aktivitetsnivåer åren 2020 och 2019 (året före pandemin) visar en genomsnittlig minskning på 10 procent bland föreningsidrottare i åldern 7–20 år. Nedgången var förhållandevis jämnt fördelad avseende kön och åldersgrupp. Samtliga gruppers deltagartillfällen minskade med mellan 9–12 procent. Undantaget är kategorin pojkar i åldern 17–20 år, där nedgången var något större; 16 procent.

När analysen inkluderar personer över 20 år, framkommer än mer drastiska siffror. I åldern 21–25 var nedgången 39 procent för flickor och 37 procent för pojkar. Den stora nedgången i denna ålderskategori förklaras av att Folkhälsomyndighetens rekommendationer om att fortsätta med barn- och ungdomsidrott under pandemin endast omfattade unga upp till 18 år. Personer över 18 år klassificerades som vuxna, med följderna att denna åldersgrupp uppmanades att vara mer restriktiv i sitt idrottande.

Slutligen visar LOK-statistiken att antalet registrerade deltagartillfällen för personer över 25 år minskade med hela 67 procent för flickor/kvinnor och 71 procent för pojkar/män. I denna ålderskategori ingår endast personer med funktionsnedsättning. Nedgången här speglar således inte ett minskat allmänt idrottsdeltagande bland unga vuxna över 25 år. Däremot visar den att parasport drabbades särskilt hårt av pandemin och de påföljande samhällsrestriktionerna.

En jämförelse mellan idrotter visar även att pandemin drabbade inomhusidrotter betydligt hårdare än utomhusidrotter. Bland de stora barn- och ungdomsidrotterna kan stora minskningar noteras för idrotterna gymnastik, handboll, innebandy och basket. Även kampsporter drabbades hårt. Den största barn- och ungdomsidrotten i Sverige – fotboll – hade emellertid ingen nedgång alls i fråga om deltagartillfällen, däremot en mindre nedgång i antalet aktiviteter. Detta förklaras av att fotbollsföreningar i likhet med andra utomhusidrotter tilläts att fortsätta träna under pandemin, men inte att tävla.

Sammantaget resulterade coronapandemin således i en betydande minskning av aktivitetsnivåerna i barn- och ungdomsidrotten under 2020. Den genomsnittliga nedgången på 10 procent bland unga i åldern 7–20 är den största som uppmätts sedan Centrum för idrottsforskning påbörjade sin uppföljning av statens stöd till idrotten år 2009. Samtidigt bör det påminnas om att de svenska samhällsrestriktionerna var begränsade avseende barn- och ungdomsidrotten. Till skillnad från många jämförbara länder uppmuntrades Sveriges idrottsföreningar att fortsätta bedriva träning och fysisk aktivitet för unga, om än i former som begränsade risken för smittspridning. En mer fullständig timeout av föreningsidrott hade rimligtvis resulterat i en betydligt kraftigare nedgång.

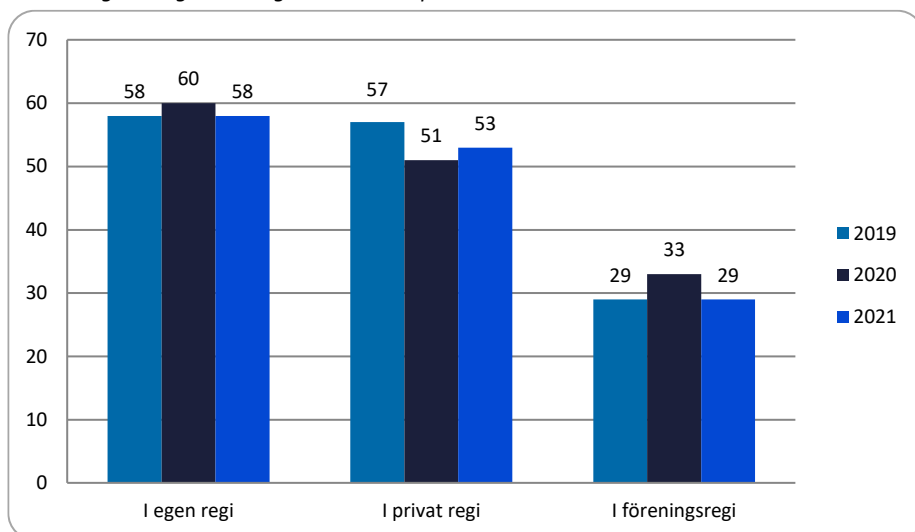
Bilden av pandemin och dess effekter på barn- och ungdomsidrotten kan kompletteras med Ungdomsbarometerns studie om förändrade träningsvanor bland unga i åldern 15–24 år under pandemin. Denna studie mäter inte faktiska aktivitetsnivåer i föreningsidrotten. Däremot ger den värdefull information om hur äldre ungdomar och unga vuxna själva anser att deras idrotts- och motionsaktiviteter påverkats av pandemin. Därtill ger studien en indikation på hur unga under denna period valt mellan att vara fysiskt aktiva i föreningsregi, i privat regi (gym, fitnesscenter etcetera) eller i egen regi.

Ungdomsbarometerns studie innehåller flera positiva resultat avseende ungas idrottande under coronapandemin.

Ett första resultat är att ungas idrotts- och träningsaktiviteter varit förhållandevis konstanta under åren 2020–2021 jämfört med tiden före pandemin. Visserligen noteras vissa trender, såsom att fler unga säger sig ha tränat hemma eller utomhus i större utsträckning än tidigare. Vidare är det något fler som uppger att man gjort ett tillfälligt uppehåll av en idrotts- eller träningsaktivitet samt även att man prövat nya träningsformer, inte minst träningsprogram som lagts ut på internet. Alla dessa förändringar framstår som rimliga med tanke på coronapandemin och de medföljande samhällsrestriktionerna.

Det mest intressanta är emellertid att dessa förändringar inte gjort större avtryck i ungdomars val mellan träning i föreningsregi, i privat regi eller i egen regi, som går att utläsa i figur 2.1.

Figur 2.1. Träning i egen regi, i privat regi och i föreningsregi; Ungdomsbarometern 2021, *Förändringar i ungas träning under coronapandemin*

Fråga: På vilket eller vilka av följande sätt tränar/motionerar du?

Filter: Tränar minst någon gång i månaden; Nedbrytning: Tidsjämförelse

Källa: Ungdomsbarometern (2022) *Förändringar i ungas träning under coronapandemin*

Enligt Ungdomsbarometerens uppgifter minskade visserligen träning i privat regi (på gym, träningscenter med mera) under 2020. Både träning i egen regi och i föreningsregi visade däremot en smärre ökning detta år. I mätningen hösten 2021 var nivåerna tillbaka till situationen före pandemin (med viss eftersläpning för träning i privat regi). Med utgångspunkt i aktivitetsnivån ”Tränar minst någon gång i månaden” skedde således små och dessutom positiva förändringar i ungas idrottande under coronapandemin.

I Ungdomsbarometerens studie ingick även riktade frågor till den grupp unga som uppgivit att man tidigare tränat/motionerat i föreningsregi, men nu slutat. Inte heller dessa svar indikerade emellertid att ungdomar skulle ha lämnat föreningsidrotten i större utsträckning under pandemin än tidigare. Någon coronarelaterad ”drop out”-effekt från föreningsidrotten kunde således inte utläsas av studien.

Även i andra avseenden gav Ungdomsbarometerens studie en påfallande positiv bild av dagens ungdomsgeneration, och deras inställning till idrott och fysisk aktivitet. Enligt studien ser de unga positivt på tillvaron. De vill ta igen förlorad tid och återgå till det liv de levde före pandemin. Deras träningsfrekvens hösten 2021 var högre

än tidigare, och de sade sig vilja träna mer tillsammans med vänner samt gärna återuppta idrotts- eller träningsaktivitet som de tidigare slutat med.

Trots en pandemi som ställt in träningar, begränsat tillgången till gym och idrottsanläggningar och skapat oro för smitta ser vi en något ökad träningsfrekvens bland unga. Ett troligt resultat av det övergripande fokus unga haft på hälsa och välmående under pandemin, för en del som ett sätt att hantera stressen av att befinna sig i en pandemi, med allt vad det innebär. Samtidigt är det en hälsointresserad ungdomsgeneration vi har, som gärna prioriterar och som lägger ned mycket tid på träning.

Ett allmänt intryck av Ungdomsbarometers studie är således att pandemin inte lämnat bestående negativa effekter på ungas intresse för träning och fysisk aktivitet. Inte heller verkar pandemin ha orsakat en förskjutning i ungas idrottsval från föreningsidrotten till träning och fysisk aktivitet i privat eller egen regi.

Dessa för idrottsrörelsen positiva resultat måste dock ställas mot ett antal generella trender och utmaningar rörande idrotts- och motionsvanor hos dagens ungdomsgeneration. I likhet med tidigare mätningar, visade Ungdomsbarometerens studie att föreningsidrottandet alltjämt minskar under tonåren, medan träning i privat och egen regi i stället ökar. Vidare är intresset för hälsofrågor stort bland unga, men deras val av träningsform styrs snarare av faktorer som flexibilitet, att ha roligt, träffa kompisar och kunna styra över sin egen träning, snarare än att tävla mot **andra**. Denna ”hälsoboomb” hos unga var en utmaning för idrottsrörelsen redan före pandemin – och den kommer att förbli en utmaning även framöver.

Om nödvändigheten och förmågan att ställa om

I Daniel Svensson och Susanna Hedenborgs studie får individer med olika koppling till idrotten möjlighet att komma till tals och dela med sig av tankar, erfarenheter och beteenden från pandemitiden. Dessa röster är viktiga påminnelser om att coronapandemin drabbade Sverige på många och skilda sätt. Studien visar dock också en stor variation i hur företag, idrottsorganisationer och individer hanterade krisen. Medan vissa delar av idrottslivet i Sverige tvingades att – åtminstone periodvis – ställa in, fanns det andra som prövade att ställa om och anpassa verksamheten till de nya förutsättningarna. Bland idrottsföreningar blev det vanligt att förlägga aktiviteter utomhus, såväl träningspass som årsmöten och olika sociala event. En andra vanlig strategi var att pröva digitala lösningar, såsom att arrangera träningspass och tävlingar över internet, eller med hjälp av GPS-klockor, träningsappar eller andra hjälpverktyg. Även för personer som vanligtvis tränar och motionerar i privat eller egen regi innebar pandemin en ny situation. För vissa ledde

hemarbete och isolering till minskad fysisk aktivitet. För andra skapade samhällsrestriktionerna i stället nya möjligheter för fysisk aktivitet i form av träning hemma, promenader och utevistelse.

Just idrottens förmåga att ställa om utgör ett centralt tema i Svensson och Hedenborgs undersökning. I svaren från deras omfattande enkätstudie och efterföljande intervjuer noterar de även ett intressant samband mellan individers reaktioner på krisen och deras idrottsliga drivkrafter. Med utgångspunkt i Aaron Antonovskys teori om salutogent tänkande och människors behov av sammanhang, konstaterar de att personer som i första hand idrottar och motionerar för att må bra och för att leva hälsosamt verkar ha hanterat pandemin bättre, än personer som snarare drivs av en stark tävlings- och prestationslogik. För den senare gruppen har det helt enkelt varit svårare att finna motivation och mening med träning, när möjligheten till tävling saknats. Även på organisatorisk nivå fann de ett liknande mönster.

Idrottsorganisationer med hög grad av sportifiering (väl tilltagen organisation, många specialiserade roller, stor omsättning) har dessutom drabbats hårt av inkomstbortfall under pandemin. Specialiserad och rationaliserad träning i specialbyggda träningsmiljöer har varit svårt att bedriva, medan mindre organiserade träningsformer utomhus har kunnat pågå mer eller mindre opåverkade.

I delstudien från forskargruppen vid Högskolan i Halmstad – om elitsatsande elever vid nationellt godkända idrottsutbildningar – noterades ett liknande samband mellan elevers inställning till tävlingsidrott och deras hantering av coronapandemin. För denna grupp förändrades tillvaron drastiskt när skolor övergick till distansutbildning, samtidigt som man inte längre kunde utöva sin idrott. För många elever blev detta en svår och utmanade period, präglad av isolering, ovisshet och bristande motivation för både träning och studier.

Forskarna noterade att det fanns elever som lyckades att anpassa sig till den nya tillvaron, men att det också fanns unga som gav upp sin elitsatsning. Bäst klarade sig elever med gott självförtroende, hög tillit till sin egen kompetens och flexibilitet i förhållande till förändrade vardags- och träningsvillkor. Därtill var en nyckelfaktor **att tidigt inse** ”betydelsen av det nära sambandet mellan kropp och själ, det vill säga att begränsningar av idrottandet också leder till en reducerad förmåga att mentalt klara vardagens bekymmer och upprätthållandet av sociala kontakter”.

Om betydelsen och effekten av det statliga kris- och stimulansstödet

Under 2020–2021 beviljades idrottsrörelsen ett särskilt statligt kris- och stimulansstöd på totalt 3 455 miljoner kronor vid sidan av det ordinarie statsanslaget. Stödet utgjorde en del av de många statliga insatser som vidtogs för att hjälpa krisande branscher och verksamheter under coronapandemin.

Riksidrottsförbundets fördelning av krisstödet kan delas in i tre övergripande kategorier. Den första och största kategorin är *kompensationsstöd till klubbar och specialidrottsförbund för ett antal större och utpekade evenemang* – framför allt seriespel på elitnivå i publikstarka lagidrotter, ett antal mästerskapstävlingar samt vissa större massevenemang. Kännetecknande för denna kategori är att den samlar de delar av idrottsrörelsens verksamhet som vanligtvis har störst kommersiella intäkter (och följaktligen haft störst intäktsbortfall på grund av krisen). Utmärkande är vidare att specialidrottsförbunden själva, och inte Riksidrottsförbundet, ansvarade för bidragets fördelning mellan klubbar och verksamheter. I skrivande stund (mars 2022) har totalt 1 675 miljoner kronor delats ut i denna kategori, vilket motsvarar 48 procent av det totala kris- och stimulansstödet för 2020–2021.

Den andra kategorin är *kompensationsstöd till lokala idrottsföreningar*. Detta bidrag har fördelats helt och hållet av Riksidrottsförbundet, genom ett ansökningsförfarande där lokala idrottsföreningar fått redogöra för vilket evenemang man inte kunnat genomföra och vilka intäktsbortfall eller ökade kostnader man drabbats av. Hittills har 815 miljoner kronor utdelats, motsvarande 24 procent av det totala kris- och stimulansstödet.

Den tredje kategorin är *återstartsstöd*. Detta bidrag tillkom under 2021, med syfte att stimulera en uppstart av specialidrottsförbundens verksamhet efter coronapandemin, så att dessa **skulle ges möjlighet att ”rekrytera, återrekrytera och behålla medlemmar”**. Totalt har 620 miljoner kronor beviljats, motsvarande 18 procent av det totala kris- och stimulansstödet.

Därutöver återstår cirka 350 miljoner kronor som ännu (mars 2022) inte fördelats.

I kapitel 4 i denna rapport ges en ingående redogörelse för, och analys av, det statliga kris- och stimulansstödet till idrottsrörelsen. Nedan sammanfattas Centrum för idrottsforskningens bedömning av stödet i två övergripande slutsatser.

- Den första slutsatsen är att det statliga kris- och stimulansstödet har mildrat effekterna av coronapandemin, och därmed varit av betydelse för svensk idrott i denna ovanliga situation.

Riksidrottsförbundet äskade sammanlagt 3 500 miljoner kronor i coronastöd för 2020–2021. Regeringen beviljade nästan hela summan, totalt 3 455 miljoner kronor. Beloppet ska inte uppfattas som att idrottsrörelsen vare sig begärde eller fick full ekonomisk kostnadstäckning för sina kostnader och intäktsbortfall under pandemin. Däremot beviljades Riksidrottsförbundet nästan hela det belopp som förbundet självt ansåg nödvändigt för att idrottsrörelsen skulle klara sig igenom krisen. Det kan vidare konstateras att inga specialidrottsförbund eller stora idrottsklubbar gått i konkurs under krisen. Tvärtom indikerar de få studier som hittills gjorts, av såväl elitklubbar som lokala idrottsföreningars ekonomi under pandemin, att man klarat krisen förhållandevis väl och att statens stöd bidragit till detta.

- Den andra slutsatsen är att stödets starka fokus på kompensation för ekonomiskt bortfall har fått idrottspolitiska konsekvenser.

En första konsekvens är att en majoritet av landets lokala idrottsföreningar – enligt Riksidrottsförbundets egna bedömningar uppemot 73 procent – inte tilldelades kompensationsstöd under 2020, eftersom de antingen nekats bidrag eller saknat förlorade intäkter som kunde kompenseras. Om kompensationsstödet även inkluderat aktivitetsbortfall, hade bidragsfördelningen rimligtvis blivit annorlunda.

Den principiellt viktigaste konsekvensen är emellertid att Riksidrottsförbundets utformning av sitt kompensationsstöd bröt med många av de traditionella värden och logiker som präglar den ordinarie offentliga idrottspolitiken på välfärdspolitisk grund. Det traditionella statliga idrottsstödet är i mångt och mycket en motvikt mot marknadskrafters inverkan inom idrotten. Det är ett sätt att främja idrottsrörelsens ideella krafter och samtidigt utjämna den ojämlika resursfördelning som marknaden skapar mellan stora och små idrotter, samt mellan olika socio-demografiska kontexter. Kompensationsstödet under coronapandemin har byggts på en motsatt logik: dess primära syfte har varit att kompensera idrottsrörelsen för uteblivna kommersiella intäkter i en extrem samhällssituation där marknadskrafterna slagits ur spel.

Av detta följer att kompensationsstödet i praktiken skapat en kraftig förskjutning i den samlade statliga idrottspolitiken. Genom att kompensera för ekonomiskt bort-

fall har bidraget snarare upprätthållit än motverkat den ojämlikhet i fördelning av resurser inom idrotten som marknadskrafterna i vanliga fall ger upphov till. Det gäller såväl avseende olika idrotters ekonomiska villkor som i fördelningen mellan kvinnor och män, samt rörande sociodemografiska dimensioner. Här ska tilläggas att en ingående och systematisk analys av stödets fördelning avseende kvinnor och mäns idrottande inte har varit möjlig att göra. Däremot kan det konstateras att Riksidrottsstyrelsen strategi för att främja en jämställd eller jämlik fördelning av kompensationsstödet begränsades till en generell uppmaning till specialidrottsförbunden ”att inte förstärka tidigare ojämställdheter inom idrotten” i sin bidragsfördelning.

Kompensationsstödet har även i praktiken resulterat i en kraftig satsning på elitidrott, låt vara avgränsad till de delar av elitidrotten som vanligtvis har stora kommersiella intäkter. Vidare har kompensationsstödet slutligen inneburit en väsentlig resursförstärkning till vuxenidrott, även om bidrag även riktats till barn- och ungdomsverksamhet.

Inga av dessa idrottspolitiska förskjutningar ska uppfattas som resultat av strategiska idrottspolitiska överväganden. De är däremot effekter av ett statligt idrottsstöd utformat för att kompensera idrottsrörelsen för förlorade intäkter.

Avslutande reflektioner om coronapandemins påverkan på idrottsrörelsen

Med inspiration hämtad från Svensson och Hedenborgs bidrag i denna rapport (se kapitel 5) kommer Centrum för idrottsforskning avslutande reflektioner om coronapandemins påverkan på idrottsrörelsen att ta utgång i de tre begreppen ”ställa upp”, ”ställa in” och ”ställa om”.

Ställa upp

Den svenska strategin för att bekämpa coronapandemin byggde på ett begränsat antal förbud och restriktioner förenade med allmänna hälsorekommendationer. Till grund för denna strategi låg ett förtroende för medborgarnas eget ansvarstagande och villighet att ställa upp i en extrem samhällssituation, och frivilligt följa myndigheters råd och rekommendationer.

Den organiserade idrottsrörelsen markerade omedelbart sin beredvillighet att sluta upp bakom den svenska coronastrategin och följa Folkhälsomyndighetens rekommendationer. Detta var inte ett tomt löfte. I Riksidrottsförbundet och i många medlemsförbund inleddes ett systematiskt arbete med att tolka och för-

medla hur Folkhälsomyndighetens direktiv skulle appliceras i förenings-idrottsliga sammanhang. Samtidigt infördes stora begränsningar i idrottsrörelsens verksamhet. Enligt uppgifter från Riksidrottsförbundet finns det mycket få exempel på motstånd, eller att rekommendationer inte efterlevts bland idrottsrörelsens förbund och föreningar. Åtgärderna var kanske inte alltid uppskattade, men de respekterades och följdes. I detta avseende kan idrottsrörelsens hantering av krisen ses som ett uttryck för den höga grad av tillit som vanligtvis brukar framhållas som ett kännetecken för det svenska samhället, och det svenska politiska systemet. En samhällskris hade uppstått – och idrottsrörelsen visade sin vilja och kapacitet att ställa upp.

Det var dock inte enbart idrottsrörelsen som ställde upp i denna extrema situation. Till följd av coronapandemin och medföljande samhällsrestriktioner hamnade idrottsrörelsen i en akut ekonomisk kris. Regeringens svar blev ett statligt kris- och stimulansstöd på sammanlagt 3 455 miljoner kronor för åren 2020–2021, vid sidan av det ordinarie statliga idrottsstödet. Bidraget vittnar både om idrottens starka ställning i det svenska samhället, och en vilja från staten att bistå idrottsrörelsen i **en krissituation. På så sätt refererar begreppet ”ställa upp” till både idrottsrörelsens och statens idrottspolitiska agerande under coronapandemin.**

Ställa in

Till följd av coronapandemin tvingades många idrottsaktiviteter i Sverige att ställas in eller skjutas på framtiden. För det internationella idrottsutbytet uppstod en närmast fullständig timeout på grund av regeringens avrådan mot internationella resor. Även inom Sveriges gränser minskade tävlingsverksamheten kraftigt efter **Folkhälsomyndighetens uppmaning till idrottsföreningar om att ”skjuta upp matcher, tävlingar och cuper” och ”undvika onödiga resor i samband med idrottsutövande”.** Förbudet mot allmänna sammankomster gjorde det dessutom omöjligt att anordna större motionsevenemang med många deltagare. Mot denna bakgrund är **formuleringen ”ställa in” en adekvat beskrivning av coronapandemins effekt på svensk idrott.**

Samtidigt måste det tilläggas att stora delar av idrottsrörelsen trots allt inte ställdes in under pandemin. Viktigast i detta sammanhang är att den organiserade barn- och ungdomsidrotten i stor utsträckning kunde fortgå, om än i enlighet med **Folkhälsomyndighetens begränsande rekommendationer, såsom att ”undvika närkontakt mellan idrottsutövare” och ”om möjligt hålla träningar och andra idrottsaktiviteter utomhus”.** **Effekterna går att mäta i den så kallade LOK-stödsstatistiken:**

den organiserade barn- och ungdomsidrotten minskade med 10 procent under 2020.

Även delar av tävlingsidrotten kunde återupptas igen redan sommaren 2020, efter endast några få månaders uppehåll. Av särskild vikt för svensk elitidrott blev Folkhälsomyndighetens beslut om att slopa reserestriktioner för professionella idrottare. Detta gjorde det möjligt att återuppta mästerskapstävlingar och seriespel på elitnivå i många svenska idrotter, dock inför tomma läktare.

Även om stora delar av svensk idrottsrörelse tvingades att ställa in sina aktiviteter under coronapandemin, är kanske det mest anmärkningsvärda således att en påfallande stor verksamhet trots allt kunde fortgå. De minskade aktivitetsnivåer som noterats för svensk idrott under 2020 och 2021 måste ställas mot den mer fullständiga lockdown som infördes i många jämförbara länder.

Ställa om

Begreppet ”ställa om” refererar här till de många insatser som genomfördes av förbund, föreningar, företag och enskilda individer i syfte att anpassa sina idrotts- och motionsaktiviteter till de samhällsrestriktioner som följde på coronapandemin. Exempelen är många. För många idrottsföreningar som vanligtvis bedriver verksamhet inomhus blev lösningen att flytta ut sina aktiviteter, eller ersätta den ordinarie idrottsträningen med andra former av motion och fysisk aktivitet. Även digitala hjälpmedel började att utnyttjas i stor utsträckning, såsom att genomföra träningspass och tävlingar online eller med hjälp av GPS-klockor, träningsappar eller andra hjälpverktyg.

Den betydande omställning som idrottsrörelsens förbund och föreningar genomförde under coronapandemin var knappast önskad. Det var åtgärder som tvingades fram för att hantera en unik och extrem samhällssituation. Med denna reservation vittnar det även om en förmåga inom idrottsrörelsen att tänka om, att anpassa sig till nya samhällsvillkor och att pröva nya vägar.

Flera bidrag i årets fördjupade analys har pekat på att såväl idrottsorganisationers som individers idrottsliga drivkrafter har påverkat möjligheten och förmågan att ställa om under coronapandemin. Budskapet är att idrottsverksamheter med starka sociala och hälsomässiga drivkrafter haft det förhållandevis enklare att anpassa sig till pandemin, än idrottsverksamheter som styrs av en stark tävlings- och prestationslogik. Detta är en viktig tankeställare.

Inom idrottsrörelsen bedrivs sedan 2015 ett omfattande förändringsarbete under namnet *Strategi 2025*. Två viktiga mål i detta strategiarbete är att få fler att börja med föreningsidrott, och att fler dessutom ska välja föreningsidrott under hela livet. För att detta ska vara möjligt krävs emellertid ett antal utvecklingsresor, där en har rubriken **”En ny syn på träning och tävling”**. Målet med denna resa är att skapa:

... en idrottsrörelse där alla får plats att idrotta utifrån sina villkor oavsett ambition, ålder, kön, prestationsnivå eller andra förutsättningar. Träning och tävling utformas så att utövaren mår bra, har roligt och utvecklas under hela livet.⁴

En central tanke i idrottsrörelsens eget strategiarbete är således att verksamheten drivs av en stark tävlings- och prestationslogik, och att en väg till att växa som folk-rörelse handlar om att inte förlora de som snarare idrottar för att ha roligt och att må bra. Kanske kan den påtvingade omställning och de nya erfarenheter som idrottsrörelsen fått under coronapandemin bli ett stöd i ett sådant förändringsarbete. För många idrottsföreningar i Sverige blev åren 2020–2021 en tid av inställda matcher, cuper och serier – men med fortsatt möjlighet till träning och fysisk aktivitet. Vad händer i en idrottsverksamhet när möjligheten till tävling tillfälligt tas bort? Hur påverkar det verksamhetens utformning och mening? Hur påverkas aktiva och ledare? Kan coronapandemin till och med bidra **till ”en ny syn på träning och tävling”**? Det vore i sådana fall en värdefull erfarenhet för idrottsrörelsen att ta med sig från en i övrigt mycket svår period.

---

⁴ <https://www.rf.se/RFarbetarmed/Strategi2025/UtvecklingsresornaiStrategi2025/>.

3. Indikatorer för uppföljning av statens stöd till idrotten

Inledning

I Centrum för idrottsforskningens uppdrag ingår en regelbunden och långsiktig uppföljning av statens stöd till idrotten utifrån ett så kallat indikatorsystem. Indikatorer är statistiska mått vilka påvisar eller indikerar tillstånd eller förändringsprocesser inom större system. Syftet med indikatorer är följaktligen att bedöma utvecklingen inom ett område genom kontinuerlig uppföljning av en begränsad uppsättning data.

Indikatorer är förhållandevis enkla analysinstrument. Styrkan ligger i deras förmåga att förenkla och identifiera utvecklingsprocesser, och därmed skapa förståelse för en ofta komplex verklighet. Samtidigt får de inte förväxlas med forskningsresultat. Indikatorer avser främst att spegla i vilken riktning ett område utvecklas – men de kan sällan användas för att förklara varför en viss förändring sker.

För mer kvalitativt inriktade frågeställningar och analyser blir därmed kompletterande forskning nödvändig. Av detta följer att indikatorer med fördel kan användas som ett första led i en större uppföljningsprocess. De är – och ska vara – enkla och lättillgängliga data, som skapar en första överblick över ett område och påvisar eventuella utvecklingstendenser. Därefter kan uppföljningen kompletteras med fördjupad analys eller forskning inom de aspekter där indikatorerna belyst ett behov av ytterligare kunskapsinsamling.

Indikatorsystemets syfte: Att följa upp föreningsidrotten

Det övergripande syftet med Centrum för idrottsforskningens indikatorsystem är att följa upp statens stöd till idrotten, med utgångspunkt i regeringens förordning om statsbidrag till idrottsverksamhet (SFS 2009:1589). Av förordningen framgår att statsbidrag endast får beviljas 1) organisationer anslutna till Riksidrottsförbundet (RF), 2) Sveriges Olympiska Kommitté (SOK) samt 3) huvudmän för utbildning vid riksrekryterande idrottsgymnasier.

Bidraget är alltså – med få undantag såsom medel till riksidrottsgymnasierna – öronmärkt för föreningsidrott. Detta gäller även vårt indikatorsystem. Idrott kan bedrivas på många sätt och i många skilda organisatoriska former. I begreppet rymms alltifrån traditionell träning i idrottsföreningar och motionsaktiviteter på

kommersiella gym, till friluftsliv och skolämnet idrott och hälsa. I Centrum för idrottsforsknings indikatorsystem är det föreningsidrotten som ska följas upp.

I fråga om vad staten vill uppnå med sitt stöd, stadgas i nämnda förordning att statsbidraget ska främja verksamhet som:

- bidrar till att utveckla barn och ungdomars intresse och benägenhet för motion och idrott
- bedrivs ur ett barnrättsperspektiv, bland annat genom att öka barn och ungdomars inflytande över och ansvar för sitt idrottande
- gör det möjligt för alla människor att utöva idrott och motion
- bidrar till att väcka ett livslångt intresse för motion och därmed främjar en god hälsa hos alla människor
- syftar till att ge flickor och pojkar respektive kvinnor och män lika förutsättningar att delta i idrottsverksamhet
- utvecklar samverkan mellan organisationer som arbetar med idrottsverksamhet, skolan och andra som bedriver arbete för att främja fysisk aktivitet och goda motionsvanor
- främjar integration och god etik
- aktivt motverkar dopning inom idrotten
- stärker idrottsutövares internationella konkurrenskraft.

Det indikatorsystem som redovisas nedan baseras på statsbidragets avgränsningar och preciseringar. Först har förordningens bestämmelser och syftesparagrafer delats in i fem målområden.

Målområde 1: Idrotten som folkrörelse

Målområde 2: Idrottens betydelse för folkhälsan

Målområde 3: Alla flickor och pojkars, kvinnor och mäns lika förutsättningar till deltagande

Målområde 4: Skolning i demokrati, ansvarstagande och etik

Målområde 5: Idrotters internationella konkurrenskraft

För vart och ett av dessa målområden har indikatorer utformats.

Om indikatorsystemets allmänna principer och underlag

Vid utformningen av ett indikatorsystem finns olika krav att beakta. Vissa krav handlar om vetenskaplig kvalitetssäkring. Sådana metodfrågor diskuteras på följande sida i avsnittet *Om indikatorer, statistik och vetenskaplig tillförlitlighet*. Andra hänsynstaganden handlar om att skapa smidighet och tillämpbarhet i uppföljningssystemet. Som exempel bör indikatorerna vara förhållandevis enkla att ta fram, företrädesvis via offentlig statistik eller andra, större databaser.

Vidare bör indikatorer vara begripliga och entydiga att tolka. Även för en relativt oiniterad bedömare ska det vara tydligt vad indikatorn avser att mäta, och hur resultatet ska bedömas. Slutligen återstår politiskt orienterade hänsynstaganden, såsom att indikatorerna bör belysa förhållanden som uppfattas som viktiga för medborgarnas välfärd och dessutom är politiskt möjliga att förändra.

Underlaget till vårt indikatorsystem baseras på många och olika källor. Merparten av informationen har inhämtats via Riksidrottsförbundet, såsom uppgifter om specialidrottsförbundens medlemsbestånd, styrelsesammansättning och ekonomi. För aktivitetsnivån inom barn- och ungdomsidrotten har den så kallade LOK-stödsstatistiken använts. Information om ledaruppdrag, kostnader för idrottsutrustning med mera har inhämtats från Riksidrottsförbundets årliga enkätstudie, *Svenska folkets relation till motion och idrott*.

Vid sidan av Riksidrottsförbundet har SISU Idrottsutbildarna tillhandahållit information om genomförda studieinsatser inom idrottsrörelsen. Offentlig statistik har inhämtats från Statistikmyndigheten SCB:s (SCB) undersökningar av levnadsförhållanden i Sverige, och från Folkhälsomyndighetens nationella folkhälsoenkät.

Om indikatorer, statistik och vetenskaplig tillförlitlighet

Att utveckla nya databaser inom ett politikområde är ofta både kostsamt och tidskrävande. Många indikatorsystem utvecklas därför ur befintlig statistik. Strategin kan enklast beskrivas som en sorts jämkning mellan de frågor man önskar få besvarade i uppföljningssystemet, och den statistik eller information som står till buds via myndigheter och andra organisationers regelbundna informationsinsamling.

En sådan process väcker många och viktiga metodfrågor. En första fråga är givetvis om de indikatorer som konstrueras har förmåga att mäta det som faktiskt avses (validitetskrav). Om exempelvis målet är att mäta den samlade svenska elitidrottens internationella konkurrenskraft, räcker det inte att enbart samla in

information om svenska resultat i olympiska spel. En andra fråga handlar om kvaliteten på den information som indikatorerna bygger på. Har kunskapen insamlats i enlighet med vetenskapliga principer? Finns det brister eller begränsningar i informationen? Kort sagt: Hur tillförlitliga är egentligen den data indikatorerna bygger på?

Något som ytterligare komplicerar är att många myndigheter och forskargrupper visserligen kan vara intresserade av en gemensam frågeställning, men att de använder så olika urvalsmetoder, mättekniker eller begreppsdefinitioner att det blir svårt att jämföra resultatet av deras arbete.

De allra flesta vetenskapliga studier är en kompromiss mellan det önskvärda och det möjliga. Detta gäller inte minst stora befolkningsstudier. Av praktiska skäl bygger denna typ av undersökningar ofta på så kallade enkätdata, det vill säga att information inhämtats hos större befolkningsgrupper genom företrädesvis enkäter eller intervjuer. I sådana kvantitativt inriktade undersökningar är principen enkel: ju fler i undersökningspopulationen som besvarar forskarnas frågor, desto större sannolikhet att befolkningsgruppens sammansättning speglas på ett korrekt sätt. Samtidigt ökar kostnaderna snabbt i takt med frågeformulärens längd och antalet tillfrågade. I praktiken bygger därför många enkätstudier på ett begränsat antal frågeställningar och ett mindre urval av den grupp man avser att undersöka. Detta är givetvis viktigt att beakta när man ska bedöma studiernas resultat.

Ännu ett metodproblem vid enkäter är att de tillfrågade inte alltid ger helt sanningsenliga svar. Forskning har bland annat visat att det finns en generell tendens hos respondenter att svara positivt, och att det krävs starkare motiv för att svara negativt. Denna tendens att föredra positiva svar är särskilt tydlig hos barn. När frågorna rör socialt önskvärda beteenden – såsom i vilken utsträckning man har en fysiskt aktiv och hälsosam livsstil – tillkommer risken att de tillfrågades svar påverkas av samhällets förväntningar.

Avslutningsvis återstår problemet att många människor av olika skäl väljer att inte besvara forskares frågor och enkäter. Om svarsbenägenheten varierar mellan olika svarsgrupper (exempelvis att kvinnor svarar i mindre utsträckning än män) uppstår risken att datamaterialet blir skevt. Om antalet svarande dessutom blir alltför litet uppstår risken att de svarande inte speglar sina svarsgrupper på ett korrekt sätt. I bedömningen av olika statistiska undersökningar är det därför viktigt att alltid ta hänsyn till faktorer som antalet tillfrågade i studien, den faktiska svarsfrekvensen samt huruvida forskarna bedömt studiernas representativitet genom en bortfallsanalys.

Förändringar i indikatorsystemets källor

En allmän strävan vid etablering av indikatorsystem är att i möjligaste mån undvika förändringar i utformningen av indikatorer eller insamlingen av data. Samtidigt är det en realitet att den statistik som Centrum för idrottsforskning årligen samlar in via myndigheter, idrottsrörelsen, SCB och så vidare genomgår förändringar av olika slag. Det kan handla om alltifrån att centrala frågor i en enkät omformuleras till att underlaget för studierna försämras, eller att hela enkätstudier läggs ned.

Mot denna bakgrund ska det konstateras att Centrum för idrottsforskningens indikatorsystem genomgått vissa förändringar över tid. En betydande sådan är att Riksidrottsförbundet 2013 införde det elektroniska verksamhetssystemet IdrottOnline som källa för information om medlemsförbundens storlek och sammansättning. Vidare har den tidigare enkätstudien *Svenska folkets tävlings- och motionsvanor* reviderats och ersatts av *Svenska folkets relation till motion och idrott*.

Därtill har SCB över tid både omformulerat och begränsat sina frågor om idrott och fysisk aktivitet i sina årliga studier av medborgarnas levnadsförhållanden. Det senare har medfört att indikatorerna 3.2 och 3.3 (om ungas deltagande i olika idrotter samt deras tillgång till anläggningar) inte längre kan redovisas. Sedan 2015 har dessutom Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) upphört att sammanställa information om idrottsskador, med effekten att indikator 2.3 om skadade i olycksfall inom idrotten inte heller kan redovisas.

Till följd av dessa förändringar har Centrum för idrottsforskning initierat en större översyn av vårt indikatorsystem. Ambitionen är både att kvalitetssäkra befintliga indikatorer och identifiera nya indikatorer i målområden där kunskapen begränsats eller försämrats. Detta arbete kommer att fortgå under 2022.

Sedan 2019 års rapport har tidigare uppgifter från SOK om medaljkapacitet och talangsatsningar i olympiska idrotter utgått, och ersatts av nya uppgifter från Riksidrottsförbundet om andelen kvinnor och män i specialidrottsförbundens landslagstrupper.

2020 års indikatorer och coronapandemin

Under 2021 har Centrum för idrottsforskning haft i uppdrag av regeringen att genomföra en fördjupad analys av coronapandemins påverkan på idrottsrörelsen. Redogörelsen av 2020 års indikatorer är ett viktigt led i denna analys. Genomgående i framställningen kommer vi att kommentera större förändringar i statistiken i relation till pandemin. Vi har även genomfört ett antal fördjupade

analyser, särskilt i fråga om barn och ungas idrottande. I dessa delar kommer även data från våren 2021 att ingå, för att bättre spegla pandemins effekter för svensk idrott.

Målområde 1: Idrotten som folkrörelse

Målområdet behandlar idrottens ställning som frivilligt organiserad folkrörelse, dess självständighet i förhållande till stat respektive marknad, det ideella ledarskapets omfattning och betydelse med mera.

Målområde 1 innehåller sammanlagt sex indikatorer. De första fyra avser idrottens karaktär av ideell rörelse (folkrörelse) mätt i föreningsmedlemskap, aktiviteter inom barn- och ungdomsidrotten samt ideellt engagemang. De följande två speglar föreningsidrottens existensvillkor i relation till stat och marknad, mätt efter specialidrottsförbundens totala omsättning och offentliga stöd.

Indikator 1.1 Medlemmar i idrottsrörelsen

Precisering: Idrottsrörelsens totalpopulation fördelad på kön och ålder (6–80 år)

Uppgiftslämnare: Riksidrottsförbundet

Källa: IdrottOnline samt enkätstudien *Svenska folkets relation till motion och idrott* (tidigare *Svenska folkets tävlings- och motionsvanor*)

Tabell 3.1.1 Riksidrottsförbundets medlemmar 2015–2019 (6–80 år)*

År	Alla medlemmar	Andel av urvalsgruppen (%)	Samtliga i urvalsgruppen
2019	3 343 000	37	9 121 000
2018	3 149 000	35	9 025 000
2017	3 249 000	36	8 918 000
2016	3 211 000	36	8 798 000
2015	3 145 000	36	8 679 000

* Kategorin icke-medlemmar redovisas inte i tabellen.

Källa: RF/SCB, *Svenska folkets relation till motion och idrott* (skattade värden)

Tabell 3.1.1 redovisar den organiserade idrottens medlemskår 2015–2019. Uppgifterna är skattade och hämtade från Riksidrottsförbundets enkätstudie *Svenska folkets relation till motion och idrott*. Studien genomförs sedan 2019 endast vartannat år, med följderna att statistik inte samlats in för 2020.

Siffrorna indikerar att drygt 3,3 miljoner personer – mer än var tredje svensk medborgare i åldern 6–80 år – var medlemmar i en idrottsförening 2019. En jämförelse över tid visar inga större variationer.

Tabellen visar att idrottsrörelsen är en av Sveriges största folkrörelser. Samtidigt är det viktigt att komma ihåg att statistiken baseras på skattade värden. Uppgifterna bör därför hanteras med försiktighet.

Tabell 3.1.2 Kvinnor och män i idrottsrörelsen 2019, 6–80 år (%)

	Kvinnor	Män
Samtliga medlemmar	44	56

Källa: RF/SCB, *Svenska folkets relation till motion och idrott* (skattade värden)

En granskning av den könsmissiga sammansättningen (tabell 3.1.2) indikerar att idrottsrörelsens medlemmar 2019 bestod av 44 procent kvinnor och 56 procent män. Om begreppet *jämställd* definieras som att det underrepresenterade könet i en verksamhet ska uppgå till minst 40 procent, uppfyllde idrottsrörelsen i sin helhet detta kriterium väl. Om vi i stället studerar fördelningen av kvinnor och män i olika specialidrottsförbund blir bilden mer komplex (jämför tabell 3.1.4). Hela 46 av Riksidrottsförbundets 72 medlemsförbund (64 procent) har mer än 60 procent män bland sina medlemmar. 20 förbund (28 procent) har en jämställd medlemskår, medan sex förbund (8 procent) har över 60 procent kvinnor bland sina medlemmar. Idrottsrörelsen är alltså jämställd på aggregerad nivå, men kvinnor och mäns val av idrottsaktiviteter skiljer sig åt.

Riksidrottsförbundets enkätstudie *Svenska folkets relation till motion och idrott* ger även möjlighet att studera idrottsrörelsens medlemskår ur ett generationsperspektiv. I tabell 3.1.3 har en åldersgruppering gjorts, bestående av fyra kategorier: barn (6–12 år), ungdomar (13–25 år), unga vuxna (26–40 år) samt äldre vuxna (41–80 år).

Tabell 3.1.3 Idrottsrörelsens åldersmissiga sammansättning 2019, uttryckt som andel av samtliga i ålderskategorin (%)

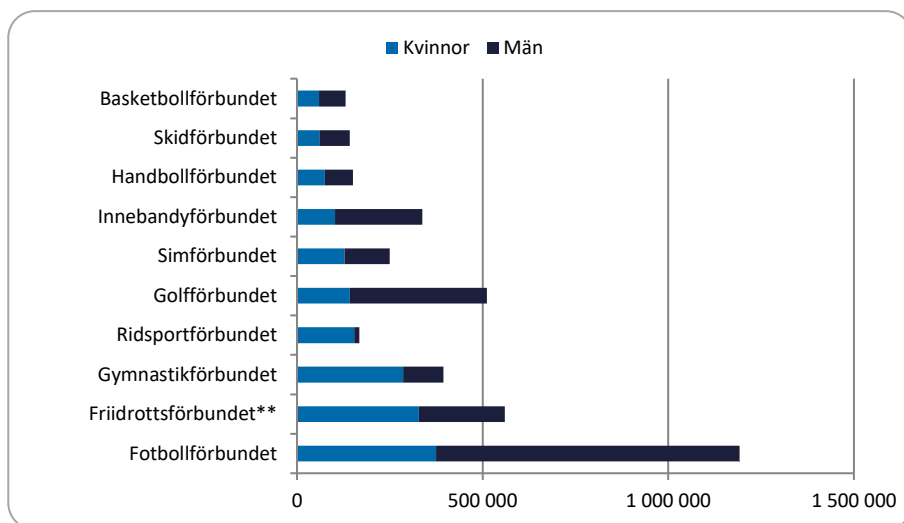
Ålder	Medlemmar %
6–12 år	71
13–25 år	43
26–40 år	32
41–80 år	30

Källa: RF/SCB, *Svenska folkets relation till motion och idrott* (skattade värden)

Tabell 3.1.3 visar att idrottsrörelsen engagerar personer i alla åldersgrupper. Samtidigt framkommer tydliga åldersrelaterade mönster, såtillvida att andelen medlemmar är högst bland barn och yngre ungdomar. I ålderskategorin 6–12 år utgör de hela 71 procent. Därefter sjunker andelen medlemskap i takt med stigande ålder. Även här baseras statistiken på skattade värden, med följden att uppgifterna bör hanteras med försiktighet.

Riksidrottsförbundet inhämtar årlig statistik från specialidrottsförbunden. Uppgifter om personer registrerade som "Aktiv i idrott" via det elektroniska administrationsverktyget IdrottOnline gör det möjligt att jämföra den könsmässiga fördelningen mellan olika förbund. Med "Aktiv i idrott" menas att man deltagit minst en gång per år i föreningens aktiviteter, exempelvis som utövare, tränare, ledare eller förtroendevald.

Figurerna 3.1.1–3.1.2 och tabell 3.1.4 visar stora skillnader mellan de förbund som har högst antal kvinnor eller män, respektive de med störst andel kvinnor eller män. Betydande exempel är att cheerleading, ridsport och konståkning är idrotter där andelen kvinnor uppgår till mellan 82 och 97 procent. Flest kvinnor återfinns däremot i fotboll och friidrott. På motsvarande sätt är antalet män högst inom idrotterna fotboll och golf, men andelen störst i idrotter som flygsport, cricket och amerikansk fotboll.

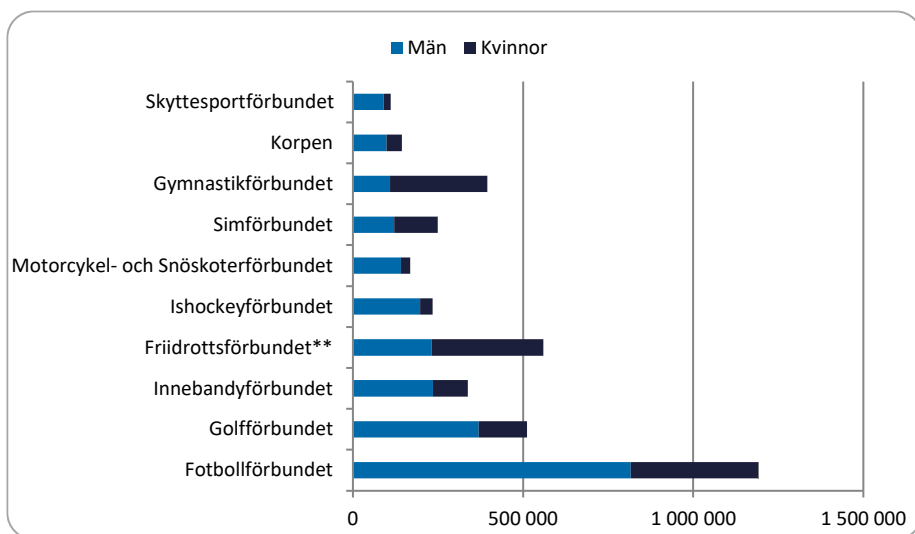

Figur 3.1.1 Specialidrottsförbund med flest kvinnor (Aktiv i idrott*) 2020

* Med "Aktiv i idrott" menas att man deltagit minst en gång per år i någon av föreningens aktiviteter. En person kan vara aktiv i idrott i flera specialidrottsförbund.

** Många lokalföreningar i Friskis & Svettis är medlemmar i Svenska Friidrottsförbundet.

Källa: RF/IdrottOnline

Figur 3.1.2 Specialidrottsförbund med flest män (aktiv i idrott*) 2020

* Med "Aktiv i idrott" menas att man deltagit minst en gång per år i någon av föreningens aktiviteter. En person kan vara aktiv i idrott i flera specialidrottsförbund.

**Många lokalföreningar i Friskis & Svettis är medlemmar i Svenska Friidrottsförbundet.

Källa: RF/IdrottOnline

Tabell 3.1.4 Specialidrottsförbund med högst andel män respektive kvinnor (Aktiv i idrott*) 2020 (%)

Förbund med högst andel män	%	Förbund med högst andel kvinnor	%
Flygsportförbundet	89	Cheerleadingförbundet	97
Cricketförbundet	88	Ridsportförbundet	92
Amerikansk Fotbollförbundet	86	Konståkningsförbundet	82
Ishockeyförbundet	84	Gymnastikförbundet	72
Motorcykel- och Snöskoterförbundet	84	Draghundsportförbundet	66
Biljardförbundet	84	Danssportförbundet	64
Frisbeesportförbundet	83	Friidrottsförbundet**	59
Skyttesportförbundet	82	Volleybollförbundet	53
Dartförbundet	81	Gång- och Vandrarförbundet	53
Bordtennisförbundet	81	Simförbundet	52

* Med "Aktiv i idrott" menas att man deltagit minst en gång per år i någon av föreningens aktiviteter. En person kan vara aktiv i idrott i flera SF.

** Många lokalföreningar i Friskis & Svettis är medlemmar i Friidrottsförbundet.

Källa: RF/IdrottOnline

Indikator 1.2 Medlemmar i specialidrottsförbund

Precisering: Medlemskap i idrottsrörelsens specialidrottsförbund

Uppgiftslämnare: Riksidrottsförbundet

Källa: IdrottOnline

Indikator 1.2 avser att spegla olika idrotters storlek och sammansättning över tid. Uppgifterna härrör från specialidrottsförbundens medlemsstatistik såsom den framträder i det elektroniska administrationsverktyget IdrottOnline ("Aktiv i idrott").

Som statistikunderlag har IdrottOnline både styrkor och svagheter. En viktig fördel är att medlemsstatistiken genom IdrottOnline baseras på faktiskt registrerade medlemmar i lokala idrottsföreningar, till skillnad från tidigare då förbundens medlemsrapportering i stor utsträckning baserades på skattningar. Detta får däremot inte tolkas som att IdrottOnline ger en heltäckande bild av idrottsrörelsens medlemskår. Det finns fortfarande föreningar som inte använder IdrottOnline. Därtill är registervärden ojämn bland idrottens många klubbar. Båda dessa faktorer riskerar att ge en felaktig bild av svensk föreningsidrott och falska statistiska indikationer. Att många föreningar successivt övergår till att använda IdrottOnline ger dessutom det felaktiga intrycket att specifika idrotter har en ovanligt snabb tillväxt. På motsvarande sätt riskerar de föreningar som mer löpande uppdaterar sina medlemsregister (och därmed avregistrerar personer som inte längre betalar medlemsavgift) att framstå som drabbade av medlemsflykt.

En ytterligare svaghet med IdrottOnline som källa till medlemsstatistik är att **måttet "Aktiv i idrott" är brett och svårtolkat. Måttet inrättades för att skapa skillnad mellan aktiva och passiva medlemmar. Enligt Riksidrottsförbundets bestämmelser ska en medlem bedömas som "Aktiv i idrott" om denne deltagit minst en gång per år i föreningens aktiviteter, exempelvis som utövare, tränare, ledare eller förtroendevald. Problemet är dock att definitionen till viss del även omfattar supportrar, under förutsättning att de betalar medlemsavgift och minst en gång om året deltar i en av föreningens aktiviteter, såsom ett årsmöte. Av dessa resonemang följer att specialidrottsförbundens medlemsrapportering ännu måste analyseras med försiktighet. Större förändringar i statistiken bör lämpligtvis kontrolleras med andra källor och undersökas i varje enskilt fall.**

Med detta sagt redovisas specialidrottsförbundens rapporterade medlemsbestånd i tabell 3.1.5.

Tabell 3.1.5 Specialidrottsförbund kategoriserade efter antal medlemmar (Aktiv i idrott*) 2020

Förbund	Medlemmar	Förbund	Medlemmar
Fotbollförbundet	1 190 922	Karatéförbundet	23 694
Friidrottsförbundet**	559 280	Judoförbundet	20 578
Golf förbundet	511 773	Flygspportförbundet	20 492
Gymnastikförbundet	394 534	Skridskoförbundet	14 976
Innebandyförbundet	337 530	Amerikansk Fotbollförbundet	14 136
Simförbundet	249 588	Triathlonförbundet	14 099
Ishockeyförbundet	233 985	Klätterförbundet	14 098
Motorcykel- och Snöskoterförb.	168 397	Bågskytteförbundet	13 077
Ridsportförbundet	167 903	Tyngdlyftningsförbundet	12 894
Handbollförbundet	150 868	Cheerleadingförbundet	12 623
Korpen	143 669	Bouleförbundet	12 537
Skidförbundet	142 227	Sportdykarförbundet	12 247
Basketbollförbundet	130 829	Squashförbundet	10 310
Skyttesportförbundet	110 786	Rugbyförbundet	9 581
Tennisförbundet	110 654	Vattenskid- och Wakeboardförb.	9 175
Skolidrottsförbundet	97 831	Draghundspportförbundet	8 926
Budo- och Kampsportsförbundet	97 537	Frisbeesportförbundet	8 918
Orienteringsförbundet	86 225	Bangolf förbundet	8 669
Bilsportförbundet	81 836	Skidskytteförbundet	7 064
Seglarförbundet	72 062	Fäktförbundet	6 327
Akademiska idrottsförbundet	70 466	Mångkampsförbundet	5 798
Cykelförbundet	68 615	Roddförbundet	5 003
Bordtennisförbundet	61 681	Cricketförbundet	4 935
Bandyförbundet	50 235	Dövidrottsförbundet	4 614
Badmintonförbundet	46 243	Gång- och Vandrarförbundet	4 468
Volleybollförbundet	44 423	Castingförbundet	4 451
Konståkningsförbundet	38 032	Dragkampförbundet	4 039
Danssportförbundet	36 337	Dartförbundet	4 011
Styrkelyftförbundet	30 885	Isseglarförbundet	3 727
Boxningsförbundet	30 471	Biljardförbundet	3 581
Taekwondoförbundet	30 454	Varpaförbundet	3 408
Skateboardförbundet	27 223	Curlingförbundet	3 234
Brottningsförbundet	25 175	Baseboll- och Softbollförbundet	2 901
Bowlingförbundet	25 090	Landhockeyförbundet	1 510
Parasportförbundet	24 310	Källsportförbundet	1 365
Kanotförbundet	24 294	Racerbåtförbundet	1 306

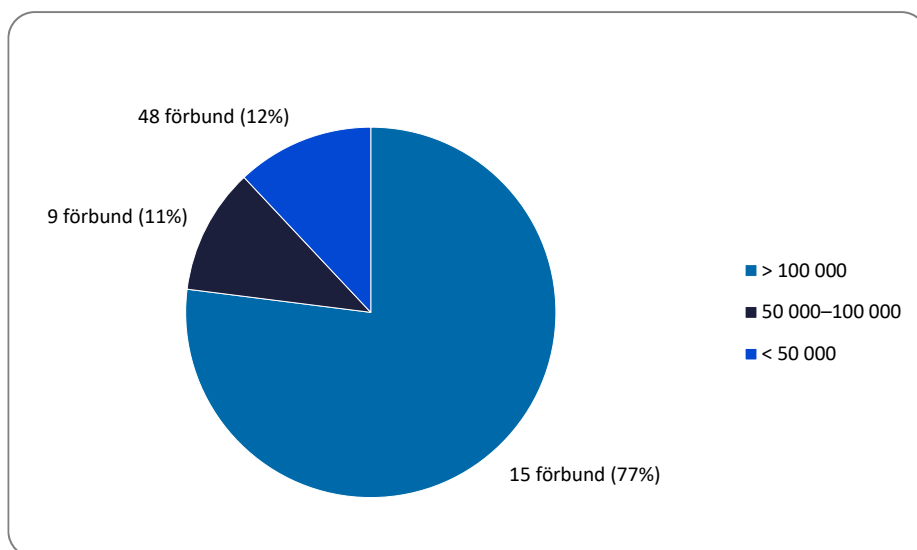
* Med "Aktiv i idrott" menas att man deltagit minst en gång per år i någon av föreningens aktiviteter. En person kan vara aktiv i idrott i flera specialidrottsförbund.

** Många lokalföreningar i Friskis & Svettis är medlemmar i Svenska Friidrottsförbundet.

Källa: RF/IdrottOnline

Tabell 3.1.5 visar tydligt att de totalt 72 specialidrottsförbund som tillhörde Riksidrottsförbundet 2020 utgör en brokig skara av både stora och små samman slutningar. Femton förbund är stora, med medlemsantal på över 100 000 individer vardera (störst är fotboll, golf och friidrott med medlemsbestånd i spannet 500 000–1 200 000). Dessa 15 förbund samlar hela 77 procent av Riksidrottsförbundets totala medlemskår. Nio förbund utgör en mellankategori, med medlemsantal på 50 000–100 000 personer, motsvarande 11 procent av den totala medlemskåren. Resterande 48 förbund (12 procent) har alla medlemsantal på färre än 50 000 personer.

Ett sätt att åskådliggöra variationer i storlek är att sammanföra förbunden i olika kategorier enligt figur 3.1.3.

Figur 3.1.3 Antal specialidrottsförbund grupperade efter medlemsantal och förbundens andel (%) av den totala medlemskåren (Aktiv i idrott*) 2020

* Med "Aktiv i idrott" menas att man deltagit minst en gång per år i någon av föreningens aktiviteter. En person kan vara aktiv i idrott i flera specialidrottsförbund.

Källa: RF/IdrottOnline

Förändringar i förbundens medlemsstatistik mellan 2019 och 2020

Ett rimligt antagande vore att coronapandemin och de påföljande samhällsrestriktionerna skulle ha fått negativ effekt på idrottsrörelsens medlemsstatistik. I en tid när många klubbar tvingades att lägga ned eller kraftigt begränsa sin verksamhet borde väl detta resultera i färre, snarare än fler medlemmar? Statistiken för 2020 visar emellertid det rakt motsatta. Antalet registrerade medlemmar i idrottsrörelsen ökade kraftigt åren 2019–2020. I fasta tal registrerades totalt 433 363 fler medlemskap 2020 jämfört med 2019, motsvarande en tillväxt på åtta procent. I likhet med tidigare år var ökningen bred. Endast åtta av 72 förbund (2020) redovisade färre medlemskap.

I tabell 3.1.6 redovisas de förbund som uppvisade de största förändringarna i sin medlemskår. Störst procentuell ökning redovisade två medlemsmässigt små idrotter; förbunden för dragkamp (+117 procent) respektive cheerleading (+105 procent). Bland större förbund utmärkte sig fotboll (+13 procent) och golf (+11 procent), vars medlemsökningar var mindre i procent men desto större i faktiska tal. Störst nedgång i antalet medlemmar uppvisade Svenska Klätterförbundet (-13 procent) och Svenska Danssportförbundet (-12 procent). Uppgifterna indikerar att IdrottOnline fortfarande är i ett uppbyggnadsskede, och att systemet är en osäker kunskapskälla rörande medlemskap i idrottsföreningar.

Tabell 3.1.6 Specialidrottsförbund med stora förändringar i medlemskåren (Aktiv i idrott* per förening**) 2019–2020

Förbund	Medlemmar 2019	Medlemmar 2020	Förändring antal	Förändring %
Dragkampförbundet	1 863	4 039	2 176	117
Cheerleadingförbundet***	6 152	12 623	6 471	105
Biljardförbundet	2 670	3 581	911	34
Skateboardförbundet	20 481	27 223	6 742	33
Curlingförbundet	3 431	3 234	-197	-6
Tyngdlyftningsförbundet	13 736	12 894	-842	-6
Danssportförbundet	41 210	36 337	-4 873	-12
Klätterförbundet	16 236	14 098	-2 138	-13

* Med "Aktiv i idrott" menas att man deltagit minst en gång per år i någon av föreningens aktiviteter. En person kan vara aktiv i idrott i flera specialidrottsförbund.

** Enbart föreningar med organisationsnummer ingår. En del föreningar har sektioner och ingår därmed i flera specialidrottsförbund.

*** Cheerleading blev medlemmar i Riksidrottsförbundet i maj 2019.

Källa: RF/IdrottOnline

Stora och små

När föreningsantal och medlemsbestånd sammanförs i tabellerna 3.1.7 och 3.1.8 framträder diverse mönster. Vissa förbund – framför allt golf men även simning, akademisk idrott, friidrott och Korpen – utmärker sig genom att ha stora föreningar. I andra såsom dart, bowling, parasport och racerbåt, är det vanligt med ett betydligt lägre genomsnittligt medlemsbestånd i föreningarna. Svenska Fotbollförbundet har både flest medlemmar och föreningar. Därefter utmärker sig förbunden för friidrott och golf med många medlemmar, medan skidor, skyttesport och gymnastik har många föreningar.

Tabell 3.1.7 Specialidrottsförbund med störst och minst föreningar (Aktiv i idrott* per förening**) 2020

Störst föreningar (kvot)		Minst föreningar (kvot)	
Golfförbundet	1 251	Dartförbundet	26
Simförbundet	840	Bowlingförbundet	43
Akademiska idrottsförbundet	750	Parasportförbundet	45
Friidrottsförbundet***	583	Racerbåtförbundet	48
Korpen	534	Curlingförbundet	53
Ishockeyförbundet	421	Bouleförbundet	53
Basketbollförbundet	406	Triathlonförbundet	57
Gymnastikförbundet	404	Flygsportförbundet	59
Innebandyförbundet	389	Gång- och Vandrarförbundet	63
Fotbollförbundet	385	Cricketförbundet	67

* Med "Aktiv i idrott" menas att man deltagit minst en gång per år i någon av föreningens aktiviteter. En person kan vara aktiv i idrott i flera specialidrottsförbund.

** Enbart föreningar med organisationsnummer ingår. En del föreningar har sektioner och ingår därmed i flera specialidrottsförbund.

*** Många lokalföreningar i Friskis & Svette är medlemmar i Svenska Friidrottsförbundet.

Källa: RF/IdrottOnline

Tabell 3.1.8 Specialidrottsförbund med flest föreningar* och flest medlemmar (Aktiv i idrott**) 2020

Flest föreningar		Flest medlemmar	
Fotbollförbundet	3 095	Fotbollförbundet	1 190 922
Skidförbundet	1 243	Friidrottsförbundet***	559 280
Skyttesportförbundet	1 059	Golfförbundet	511 773
Gymnastikförbundet	977	Gymnastikförbundet	394 534
Friidrottsförbundet***	960	Innebandyförbundet	337 530
Skolidrottsförbundet	923	Simförbundet	249 588
Innebandyförbundet	867	Ishockeyförbundet	233 985
Ridsportförbundet	859	Motorcykel- och Snöskoterförbundet	168 397
Budo- och Kampsportsförbundet	785	Ridsportförbundet	167 903
Bowlingförbundet	589	Handbollförbundet	150 868

* Enbart föreningar med organisationsnummer ingår. En del föreningar har sektioner och ingår därmed i flera specialidrottsförbund.

** Med "Aktiv i idrott" menas att man deltagit minst en gång per år i någon av föreningens aktiviteter. En person kan vara aktiv i idrott i flera specialidrottsförbund.

*** Många lokalföreningar i Friskis & Svettis är medlemmar i Svenska Friidrottsförbundet.

Källa: RF/IdrottOnline

Indikator 1.3 Aktivitetsnivån i barn- och ungdomsidrotten

Precisering: LOK-stödsberättigade deltagartillfällen och aktiviteter fördelade på åldersgrupper och kön

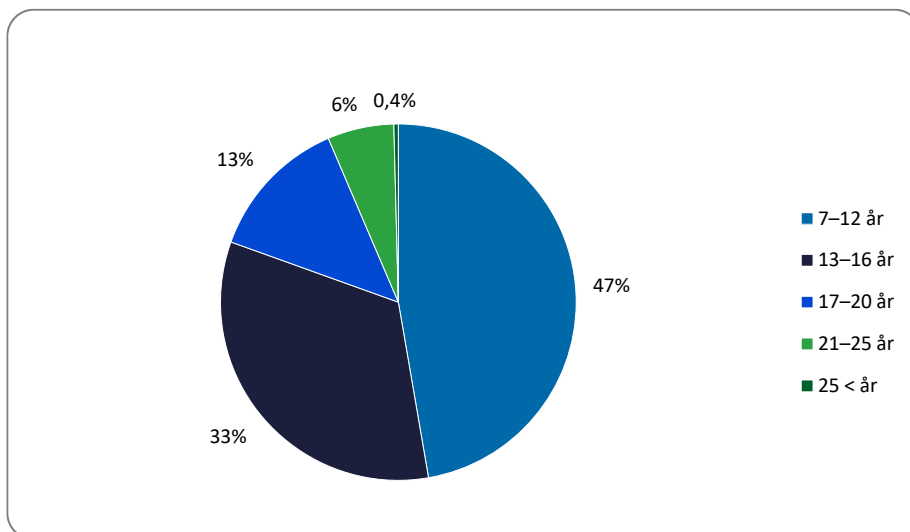
Uppgiftslämnare: Riksidrottsförbundet

Källa: Statligt lokalt aktivitetsstöd (LOK)

Det statliga lokala aktivitetsstödet (LOK-stödet) är ett generellt, statligt aktivitetsstöd riktat till lokala och ideella ungdomsorganisationer. För idrottsföreningar gäller särskilda regler, beslutade av Riksidrottsstyrelsen. Bidragsberättigade är ideella föreningar anslutna till något av Riksidrottsförbundets specialidrottsförbund. Bidrag utgår för både sammankomster och deltagartillfällen.

Riksidrottsstyrelsen har beslutat om förändringar i LOK-stödet med början den 1 januari 2022. Nyordningen innebär bland annat att antalet bidragsberättigade aktiviteter kommer att begränsas för idrottsrörelsens yngre medlemsgrupper. För 2020 års uppgifter gäller dock de regler som infördes 2014. Bidragsberättigade deltagare var barn och ungdomar i åldern 7–25 år och ledare 13–25 år. För deltagare och ledare inom idrott för personer med funktionsnedsättningar saknades övre åldersgräns, vilket förklarar kategorin över 25 år i figur 3.1.4.

Enligt 2020 års LOK-statistik redovisade landets lokala idrottsföreningar sammanlagt 52 030 643 deltagartillfällen, varav den största andelen bestod av barn och ungdomar mellan 7 och 16 år (se figur 3.1.4).

Figur 3.1.4 Lokalt aktivitetsstöd 2020, åldersfördelning (%)* av totalt 52 miljoner deltagartillfällen för barn och ungdomar i åldern 7–25 år**

* På grund av avrundningen blir totalen inte 100 procent.

** För deltagare med funktionsnedsättning finns ingen övre åldersgräns.

Källa: RF/LOK-stöd

En granskning av den könsmässiga fördelningen i tabell 3.1.9 visar att pojkar svarade för 60 procent av samtliga deltagartillfällen och flickor för 40 procent. Denna fördelning har varit i huvudsak oförändrad sedan Centrum för idrottsforskningens första uppföljning av statens stöd 2009. Vidare framkommer att andelen pojkar ökar något med stigande ålder, fram till och med 25 års ålder. Sammantaget indikerar statistiken att pojkar redan i unga år är något mer aktiva inom föreningsidrotten än flickor, och att skillnaderna därefter tilltar under ungdomsperioden.

Tabell 3.1.9 Lokalt aktivitetsstöd 2020, deltagartillfällen fördelat på ålder och kön (%)

Ålder	Pojkar	Flickor
7–12 år	58	42
13–16 år	59	41
17–20 år	65	35
21–25 år	70	30
25 < år*	64	36
Alla	60	40

* För deltagare med funktionsnedsättning finns ingen övre åldersgräns.

Källa RF/LOK-stöd

Tabell 3.1.10 visar att Fotbollförbundet svarar för nästan fem gånger fler deltagartillfällen än något annat förbund. Det kan också konstateras att samma idrotter toppar listorna för både antal deltagartillfällen och aktiviteter.

Tabell 3.1.10 Specialidrottsförbund med flest deltagartillfällen och aktiviteter 2020, deltagare 7–25 år*

Förbund	Deltagartillfällen	Förbund	Aktiviteter
Fotbollförbundet	20 751 516	Fotbollförbundet	1 605 103
Innebandyförbundet	4 326 136	Ridsportförbundet	401 162
Ishockeyförbundet	3 936 823	Innebandyförbundet	338 796
Gymnastikförbundet	2 672 352	Tennisförbundet	298 539
Ridsportförbundet	2 512 208	Simförbundet	289 378
Handbollförbundet	2 441 758	Ishockeyförbundet	273 317
Simförbundet	2 115 865	Gymnastikförbundet	260 927
Basketbollförbundet	2 005 361	Handbollförbundet	194 797
Tennisförbundet	1 392 897	Basketbollförbundet	182 834
Friidrottsförbundet**	1 239 699	Friidrottsförbundet**	141 418

* För deltagare med funktionsnedsättning finns ingen övre åldersgräns.

** Många lokalföreningar i Friskis & Svettis är medlemmar i Svenska Friidrottsförbundet.

Källa: RF/LOK-stöd

I tabell 3.1.11 redovisas idrotter med flest deltagartillfällen 2020 fördelade på kön, samtliga ålderskategorier. Tabellen visar en stark dominans av pojkar i de tre stora lagidrotterna fotboll, innebandy och ishockey. På fjärde och femte plats finner vi gymnastik och ridsport, vilka i stället är starkt dominerade av flickor. Fyra av tio förbund har en jämställd könsfördelning (minst 60/40).

Tabell 3.1.11 Förbund med flest deltagartillfällen 2020, fördelade på pojkar och flickor 7–25 år (%)

	Pojkar	Flickor
Fotbollförbundet	71	29
Innebandyförbundet	66	34
Ishockeyförbundet	93	7
Gymnastikförbundet	17	83
Ridsportförbundet	4	96
Handbollförbundet	45	55
Simförbundet	44	56
Basketbollförbundet	53	47
Tennisförbundet	64	36
Fräidrottsförbundet*	42	58

* Många lokalföreningar i Friskis & Svettis är medlemmar i Svenska Fräidrottsförbundet.

Källa: RF/LOK-stöd

Coronapandemins påverkan på aktivitetsnivåerna i barn- och ungdomsidrotten

I vilken utsträckning drabbades idrottsrörelsens barn- och ungdomsverksamhet av pandemin? Ett enkelt svar är inte möjligt att ge. En första förklaring är själva tidsperspektivet. När detta skrivs – i januari 2022 – är pandemin ännu inte över. Det är därför för tidigt att fastslå pandemins effekter både på kort och lång sikt. Vi har statistiken som gör det möjligt att mäta förändringar i barn- och ungdomsidrottens aktivitetsnivåer under den första perioden med restriktioner (mars 2020 till våren 2021), men vi saknar ännu underlag för perioden efter att restriktionerna lättade under hösten 2021.

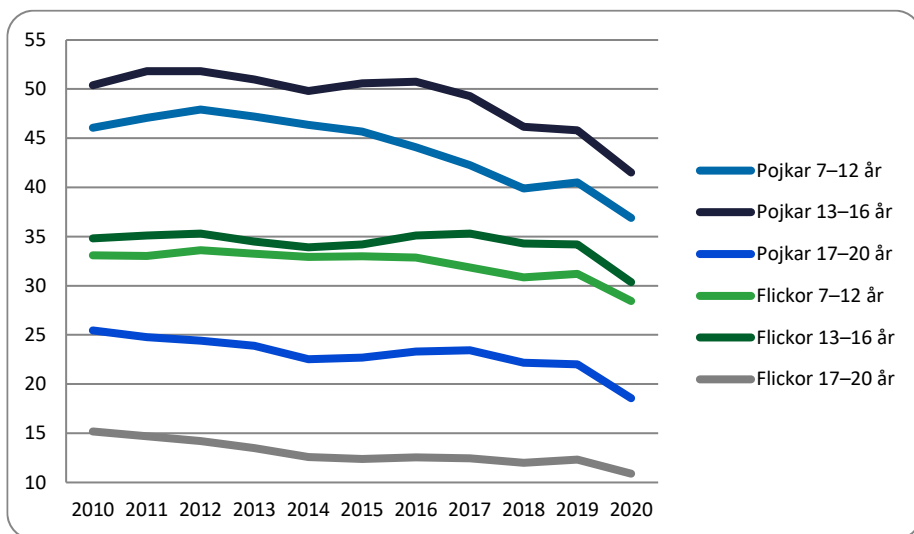
En andra förklaring handlar om idrottsrörelsens mångfald. Vissa idrotter bedrivs på sommaren, andra på vintern. Vissa utövas inomhus, andra ute i det fria. Vissa kräver fysisk kontakt med en motståndare, medan andra kan utövas med distans mellan utövarna. Av detta följer att coronapandemin slog hårt mot vissa idrotter och mindre hårt mot andra. Alla generella uttalanden om hur pandemin påverkat ungas idrottande är således missvisande, eftersom de inte tar hänsyn till den stora variationen mellan idrotter. Idrottsrörelsen drabbades inte på ett sätt – den drabbades på många och olika sätt.

Med dessa reservationer redovisas här uppgifter om ungas idrottande under pandemiåret 2020 (och till viss del 2021) i jämförelse med 2019. Statistiken är baserad på LOK-stödsdata. Även om källmaterialet måste betraktas som det bästa

för studier av aktivitetsnivåerna i svensk barn- och ungdomsidrott, måste våra analyser betraktas som preliminära.

Ett första mått på pandemins effekter är att jämföra hur många så kallade deltagartillfällen som totalt registrerades det första pandemiåret 2020, jämfört med 2019. Resultatet visar att 53 689 590 aktiviteter för unga i åldern 7–20 år registrerades under 2019, medan 48 598 730 aktiviteter registrerades för 2020. Detta motsvarar en minskning på 10 procent. Parallellt ökade gruppen unga i Sverige i åldern 7–20 år med 0,6 procent. Vi kan således konstatera att aktivitetsnivåerna i barn- och ungdomsidrotten sjönk reellt och påtagligt under 2020. Centrum för idrottsforskning har tillgång till LOK-stödsstatistik från och med 2004, och en motsvarande nedgång har aldrig tidigare uppmätts för ett enskilt år.

I figur 3.1.5 redovisas hur aktivitetsnivåerna förändrats sedan 2010, fördelade på **åldersgrupper och kön**. Måttet ”Deltagartillfällen per capita” baseras på den totala ungdomspopulationen varje år, och tar därmed hänsyn till demografiska variationer. Förändringar över tid speglar således en verklig förändring av rapporterade deltagartillfällen.

Figur 3.1.5 Aktivitetsnivån i barn- och ungdomsidrotten 2010–2020 fördelad på pojkar och flickor i respektive åldersgrupper (antal deltagartillfällen per capita och år)

Källa: RF/LOK-stöd

Figur 3.1.5 visar att nedgången var förhållandevis jämnt fördelad avseende kön och åldersgrupp. Alla grupper minskade med 9–12 procent mellan 2019 och 2020.

Undantaget är gruppen pojkar i åldern 17–20 år, där nedgången var något större; 16 procent.

Ökade skillnader – och ett mer negativt resultat – framträder när man jämför antalet träningstillfällen i barn- och ungdomsidrotten under vårterminen 2019 med motsvarande vårterminen 2021. Detta beror på att de samhälleliga restriktionerna under första halvåret 2021 var särskilt kännbara för barn- och ungdomsidrotten, inte minst i form av stängda kommunala idrottsanläggningar under början av året. Resultatet redovisas i tabell 3.1.12.

Tabell 3.1.12 Procentuell förändring i antalet deltagartillfällen per capita mellan vårtermin 2019 och vårtermin 2021 (%)

	7–12 år	13–16 år	17–20 år	21–25 år	26 år–
Flickor	-14%	-15%	-15%	-39%	-67%
Pojkar	-17%	-12%	-23%	-37%	-71%

Källa: RF/LOK-stöd

Vanligtvis baseras Centrum för idrottsforskningens mätningar av aktivitetsnivåer inom barn- och ungdomsidrotten på åldersspannet 7–20 år. Tabell 3.1.12 innehåller även åldersgrupperna 21–25 samt 26 år och äldre.

Tabell 3.1.12 visar att nedgången vårterminen 2021 var något större jämfört med minskningen under 2020 (se figur 3.1.5). För flickor och pojkar i åldern 7–20 år pendlade nedgången mellan 12 och 23 procent. Återigen var nedgången något större bland pojkar i åldern 17–20 år: 23 procent. Resultatet bekräftar tesen att pandemin hade olika faser, och att vintern och våren 2021 blev särskilt bekymmersam avseende ungas föreningsidrottande.

Tabellen visar även att nedgången bland unga vuxna var betydligt större. Störst var nedgången i kategorin 26 år och äldre. Här minskade antalet registrerade deltagartillfällen med hela 67 procent för flickor/kvinnor och 71 procent för pojkar/män. I åldern 21–25 var nedgången 39 procent för flickor och 37 procent för pojkar.

Förklaringen till de stora skillnaderna mellan ålderskategorierna är att de speglar grupper med i grunden skilda idrottsliga förutsättningar. Att nedgången var störst bland personer över 25 år sammanhänger med att denna kategori i LOK-stödsstatistiken endast omfattar utövare med funktionsnedsättning, det vill säga personer som i stor utsträckning tillhör olika riskgrupper avseende covid-19. Nedgången i denna kategori speglar således inte ett allmänt idrottsdeltagande bland unga vuxna över 25 år. Däremot visar det tydligt att parasporten drabbades mycket hårt av pandemin och de påföljande samhällsrestriktionerna.

Den relativt stora nedgången bland unga vuxna i åldern 21–25 år sammanhänger med att Folkhälsomyndighetens allmänna rekommendationer om att fortsätta bedriva barn- och ungdomsidrott trots pandemin endast omfattade unga upp till 18 år. Personer över 18 år klassificerades som vuxna, med följderna att de uppmanades att vara mer restriktiva i sitt idrottande än yngre åldersgrupper, exempelvis att undvika närbild mellan idrottsutövare, endast träna utomhus och inte delta i matcher, tävlingar eller cuper. Resultatet återspeglas i en betydligt starkare nedgång i denna åldersgrupp.

Pandemins effekter fördelade på idrotter

I tabellerna 3.1.13–3.1.17 redovisas hur coronapandemin slog mot olika idrotter. Redovisningen styrker påståendet att vissa idrotter drabbades mer än andra. I **tabell 3.1.13 redovisas förändringen i antalet träningstillfällen (”deltagartillfällen”)** och aktiviteter för idrottsrörelsens tio största barn- och ungdomsidrotter. I procent anges förändring 2020 jämfört med 2019.

Tabell 3.1.13 Lokalt aktivitetsstöd 2020, specialidrottsförbund med flest antal deltagartillfällen och aktiviteter samt procentuell förändring jämfört med 2019

Förbund	Deltagartillfällen	Förändring sedan 2019 (%)	Förbund	Aktiviteter	Förändring sedan 2019 (%)
Fotboll	20 751 516	0,5	Fotboll	1 605 103	-2,5
Innebandy	4 326 136	-21,0	Ridsport	401 162	-3,0
Ishockey	3 936 823	-8,7	Innebandy	338 796	-28,8
Gymnastik	2 672 352	-24,3	Tennis	298 539	0,8
Ridsport	2 512 208	-2,8	Simning	289 378	-5,6
Handboll	2 441 758	-22,8	Ishockey	273 317	-9,7
Simning	2 115 865	-6,7	Gymnastik	260 927	-18,8
Basket	2 005 361	-18,8	Handboll	194 797	-22,7
Tennis	1 392 897	0,3	Basket	182 834	-20,3
Friidrott*	1 239 699	-10,1	Friidrott*	141 418	-13,6

* Många lokalföreningar i Friskis & Svettis är medlemmar i Svenska Friidrottsförbundet

Källa: RF/LOK-stöd

Tabell 3.1.13 belyser tydligt att pandemin och de påföljande samhällsrestriktionerna framför allt drabbade inomhusidrotter som gymnastik, handboll, innebandy och basket. För utomhusidrotter var nedgången betydligt lägre. Den största barn- och ungdomsidrotten i Sverige – fotboll – hade ingen nedgång alls avseende deltagartillfällen, däremot en mindre nedgång i aktiviteter. Detta förklaras rimligtvis av att fotboll i likhet med andra utomhusidrotter tilläts att

fortsätta träna under pandemin, men inte att tävla. Friidrott framstår som ett undantag från mönstret att utomhusidrotter klarade sig bra under krisen, men nedgången här måste kopplas samman med att många lokala Friskis & Svettis-föreningar är medlemmar i Svenska Friidrottsförbundet.

I tabell 3.1.14 redovisas de specialidrottsförbund som uppvisade störst nedgång i antalet deltagartillfällen 2020 jämfört med 2019.

Tabell 3.1.14 Specialidrottsförbund med stor nedgång i antal deltagartillfällen 2020 jämfört med 2019

Förbund	Deltagartillfällen 2019	Deltagartillfällen 2020	Förändring (%)
Biljardförbundet	5 875	2 473	-58
Parasportförbundet	219 580	107 807	-51
Mångkampsförbundet	5 093	2 655	-48
Bowlingförbundet	138 810	74 556	-46
Korpen	206 140	113 311	-45
Akademiska idrottsförbundet	147 522	84 125	-43
Varpaförbundet	2 981	1 853	-38
Bangolförbundet	7 991	4 968	-38
Castingförbundet	960	599	-38
Budo- och Kampsportsförbundet	1 436 529	899 802	-37
Boxningsförbundet	613 200	389 328	-37
Judoförbundet	311 822	198 667	-36
Skyttesportförbundet	163 783	106 604	-35
Klätterförbundet	60 901	39 868	-35
Bågskytteförbundet	59 805	40 083	-33

Källa: RF/LOK-stöd

Tre aspekter framträder i listan av förbund som drabbats särskilt hårt av pandemin. Nedgången för parasport visar att personer med funktionsnedsättningar var en särskilt drabbad grupp. Därutöver finner vi ett antal idrotter vars verksamhet framför allt är riktad till äldre ungdomar och vuxna, såsom Korpen, akademisk idrott, skyttesport och klättring. Nedgången här stärker tesen att Folkhälso-myndighetens strängare restriktioner för personer över 18 år påverkade just idrotter med stor andel unga vuxna. Slutligen framstår kampsporter som särskilt drabbade, det vill säga idrotter som vanligtvis bedrivs inomhus och som förutsätter kroppskontakt mellan utövare.

En samlad bild av idrottsrörelsens kampsporter ges i tabell 3.1.15.

Tabell 3.1.15 Kampsporter, förändring i antal deltagartillfällen 2020 jämfört med 2019

Förbund	Deltagartillfällen 2019	Deltagartillfällen 2020	Förändring (%)
Budo- och Kampsportsförbundet	1 436 529	899 802	-37
Boxningsförbundet	613 200	389 328	-37
Judoförbundet	311 822	198 667	-36
Brottningsförbundet	303 494	205 681	-32
Taekwondoförbundet	716 207	502 068	-30
Karateförbundet	756 752	547 528	-28
Fäktförbundet	93 775	79 967	-15

Källa: RF/LOK-stöd

I tabell 3.1.16 redovisas de specialidrottsförbund som gick mot strömmen och tvärtom ökade sina aktivitetsnivåer under 2020 jämfört med 2019. Med undantag för cheerleading och squash består listan av utomhusidrotter. Vidare kan en majoritet av idrotterna karakteriseras som individuella idrotter, även om deras tävlingsverksamhet kan ske i lag. Märkbart är även att de flesta idrotterna är relativt små. De stora undantagen är fotboll och golf.

Det ska tilläggas att redan små förändringar i antalet deltagartillfällen kan få stora procentuella konsekvenser. Ett exempel i tabell 3.1.16 är att Issegelarförbundet med gott resultat verkat för att deras föreningar i ökad utsträckning ska registrera sig i IdrottOnline. Ökningen för Cheerleading förklaras av att förbundet blev medlemmar i Riksidrottsförbundet i maj 2019. Detta ledde till att deras medlemsstatistik således inte var fullständig för 2019.

Tabell 3.1.16 Specialidrottsförbund med ökat antal deltagartillfällen 2020 jämfört med 2019

Förbund	Deltagartillfällen 2019	Deltagartillfällen 2020	Förändring (%)
Isseglarförbundet	227	653	188
Cheerleadingförbundet	132 428	322 384	143
Racerbåtförbundet	176	272	55
Dragkampförbundet	6 977	8 231	18
Skidskytteförbundet	16 585	19 073	15
Squashförbundet	41 904	48 020	15
Cykelförbundet	98 736	111 682	13
Seglarförbundet	91 204	102 638	13
Frisbeeförbundet	24 220	26 642	10
Golfförbundet	375 321	389 947	4
SweSports*	17 330	17 891	3
Fotbollförbundet	20 641 799	20 751 516	0,5

* Tidigare Skridsko- och Kälksportförbundet

Källa: RF/LOK-stöd

I tabell 3.1.17 särredovisas LOK-stödet till Svenska Parasportförbundet. Av tabellen framgår att antalet deltagartillfällen mer än halverades: från 219 580 tillfällen 2019 till 107 807 år 2020. Som tidigare nämnts saknar LOK-stödet övre åldersgräns för personer med funktionsnedsättningar. Enligt uppgift från Riksidrottsförbundet utgör vuxna en majoritet av Svenska Parasportförbundets samlade LOK-stödsberättigade verksamhet.

Tabell 3.1.17 Statligt LOK-stöd till Parasportförbundet, antal deltagartillfällen 2014–2020*

2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
250 654	252 439	252 245	237 946	221 070	219 580	107 807

* För deltagare med funktionsnedsättning finns ingen övre åldersgräns.

Källa: RF/LOK-stöd

Indikator 1.4 Ideellt ledarskap i idrottsföreningar

Precisering: Antal personer som uppger sig vara ledare i en idrottsförening

Uppgiftslämnare: Riksidrottsförbundet

Källa: Svenska folkets relation till motion och idrott

I detta sammanhang redovisas antalet ideella ledare i svensk idrottsrörelse, baserat på Riksidrottsförbundets enkät *Svenska folkets relation till motion och idrott*. En samlad bild av 2019 års resultat ges i tabell 3.1.18.

Tabell 3.1.18 Uppdrag som ledare, tränare, styrelsemedlem, domare, funktionär i idrottsförening 2019; skattning av antal personer i riket, uttryckt som andel av kategorin (%)

	Antal	Andel av befolkningen (%)
TOTALT		
6–80 år	882 000	10
KÖN		
Män	537 000	12
Kvinnor	346 000	8
ÅLDER		
6–18 år	118 000	8
19–40 år	346 000	12
41–80 år	416 000	9

Källa: RF/SCB, *Svenska folkets relation till motion och idrott* (skattade värden)

Tabell 3.1.18 indikerar att 882 000 personer i åldern 6–80 år innehade ett ledaruppdrag i en idrottsförening 2019. Vidare framgår att män i större utsträckning än kvinnor har ledaruppdrag, samt att de allra flesta idrottsledare är vuxna.

Indikator 1.5 Specialidrotts- och distriktsidrottsförbundens beroende av statligt stöd

Precisering: Det statliga stödets storlek och andel av specialidrottsförbundens samlade intäkter

Uppgiftslämnare: Riksidrottsförbundet

Källa: Specialidrottsförbundens årsredovisningar

En indikation på specialidrottsförbundens beroende av offentliga medel går att få genom att ställa statens stöd i relation till förbundens samlade intäkter.

I tabell 3.1.19 redovisas förbundens totala statsbidrag via Riksidrottsförbundet (basbidrag, Idrottslyftet, kris- och stimulansstöd till följd av coronapandemin med mera) samt deras totala omsättning. Måttet ”bidragsgrad” visar därefter statsbidragets andel av förbundens totala ekonomi.

Tabell 3.1.19 Specialidrottsförbundens bidragsberoende 2020

Förbund	Statsbidrag (kr)	Omsättning (kr)	Omsättning exkl. bidrag (kr)	Bidragsgrad (%)	Eget kapital (kr)
Skidskytte*	4 258 000	49 531 954	45 273 954	9	27 925 834
Konståkning***	9 148 000	58 114 905	48 966 905	16	14 861 933
Golf	23 955 000	130 390 000	106 435 000	18	66 175 000
Bandy*	7 827 000	18 768 522	10 941 522	42	8 838 630
Fotboll	93 881 000	477 631 000	383 750 000	20	157 665 000
Motorcykel/snöskoter	9 912 000	39 395 551	29 483 551	25	17 762 523
Ishockey*	30 380 000	99 585 000	69 205 000	31	38 198 000
Parasport	22 167 000	64 602 000	42 435 000	34	17 646 000
Ridsport	37 819 000	105 846 000	68 027 000	36	32 805 000
Skidor*	25 467 000	67 708 000	42 241 000	38	104 844 000
Segling	11 452 000	29 521 981	18 069 981	39	21 326 542
Klättring	3 316 000	7 922 828	4 606 828	42	1 614 872
Judo	6 952 000	15 980 722	9 028 722	44	2 172 014
Bilsport	16 816 000	37 838 621	21 022 621	44	8 278 571
Innebandy*	32 560 000	72 710 270	40 150 270	45	22 736 212
Orientering	15 398 000	33 789 000	18 391 000	46	13 134 000
Cheerleading	1 772 000	3 879 802	2 107 802	46	3 251 709
Boule	1 850 000	4 026 330	2 176 330	46	3 108 290
Tennis	16 363 000	34 864 000	18 501 000	47	24 834 000
Handboll*	25 320 000	53 694 000	28 374 000	47	28 304 000
Simning	24 371 000	49 460 000	25 089 000	49	26 137 000
Triathlon	4 169 000	8 230 221	4 061 221	51	2 316 800
Cricket	2 569 000	4 979 162	2 410 162	52	1 155 772
Bowling*	7 825 000	14 770 489	6 945 489	53	3 379 279
Gymnastik	24 174 000	45 401 745	21 227 745	53	22 370 746
Kanot	6 465 000	11 946 403	5 481 403	54	2 956 215
Basketboll	19 252 000	34 686 000	15 434 000	56	2 103 000
Volleyboll	7 544 000	13 583 500	6 039 500	56	6 033 486
Amerikansk fotboll**	4 979 000	8 895 219	3 916 219	56	3 275 186
Skyttesport	11 528 000	20 154 359	8 626 359	57	33 270 065
Bordtennis	10 622 000	18 164 208	7 542 208	58	2 718 904
Friidrott	22 364 000	36 648 000	14 284 000	61	15 845 000
Rugby	2 009 000	3 233 809	1 224 809	62	1 105 935
Curling*	6 650 000	10 631 910	3 981 910	63	3 048 198
Sportdykning	2 949 000	4 709 985	1 760 985	63	498 666
Bangolf	2 406 000	3 834 570	1 428 570	63	1 825 055
Mångkamp	1 483 000	2 332 579	849 579	64	2 923 893

Förbund	Statsbidrag (kr)	Omsättning (kr)	Omsättning exkl. bidrag (kr)	Bidragsgrad (%)	Eget kapital (kr)
Bågskytte	4 163 000	6 474 586	2 311 586	64	2 721 500
Cykel	11 190 000	17 220 442	6 030 442	65	5 334 839
Tyngdlyftning	3 021 000	4 583 736	1 562 736	66	5 943 907
Badminton*	6 970 000	10 358 182	3 388 182	67	1 570 163
Dart*	1 686 000	2 501 901	815 901	67	1 976 527
Brottning	8 333 000	12 338 911	4 005 911	68	-313 824
Fäktning	3 855 000	5 516 550	1 661 550	70	1 973 427
Draghundsport	1 757 000	2 487 695	730 695	71	1 448 632
Danssport	5 393 000	7 633 864	2 240 864	71	5 500 363
Dövidrott	4 010 000	5 596 411	1 586 411	72	251 295
Casting	1 607 000	2 205 910	598 910	73	511 260
Korpen	21 863 000	29 428 966	7 565 966	74	16 479 098
Varpa	1 232 000	1 628 344	396 344	76	2 284 386
Karate	6 739 000	8 811 220	2 072 220	76	7 449 986
Dragkamp	1 713 000	2 194 911	481 911	78	784 076
Rodd	3 373 000	4 320 360	947 360	78	2 036 826
Squash*	1 982 000	2 514 928	532 928	79	1 277 946
Issegling*	1 159 000	1 454 582	295 582	80	2 750 637
Budo/kampsport	13 577 000	16 756 487	3 179 487	81	2 948 231
Frisbee	1 890 000	2 327 704	437 704	81	652 153
Baseboll/Softboll	2 173 000	2 667 351	494 351	81	2 108 935
Boxning	6 111 000	7 259 367	1 148 367	84	2 851 529
Skolidrott	8 107 000	9 481 870	1 374 870	86	5 826 708
Skridsko**	4 450 000	5 165 822	715 822	86	-67 050
Gång	1 568 000	1 747 740	179 740	90	3 364 308
Akademisk idrott*	4 009 000	4 402 246	393 246	91	2 640 860
Skateboard	3 448 000	3 671 583	223 583	94	376 882
Styrkelyft	4 193 000	4 460 120	267 120	94	3 096 440
Källsport*	1 445 000	1 457 612	12 612	99	1 126 475
Landhockey	1 636 000	1 509 248	-126 752	108	785 856
Flygsport	5 122 000	4 659 543	-462 457	110	4 489 679
Biljard*	2 562 000	2 143 600	-418 400	120	1 811 888
Taekwondo****	4 381 500	3 286 653	-1 094 847	133	102 342
Vattensidor/Wakeboard	3 449 000	2 498 368	-950 632	138	1 043 310
Racerbåt*	1 130 000	782 438	-347 562	144	1 719 252

* Förbund med brutet räkenskapsår, redovisningen avser då 2019–2020.

** Förbund som erhållit stöd för samgående. Amerikansk Fotboll med Landhockey, Skridsko med Källsport.

*** Konstakning har lagt alla intäkter, inklusive bidrag för konstaknings-VM, i förbundet. Däremot är alla kostnader bokförda i VM-bolaget.

**** Taekwondos organisationsstöd reducerades under året. Därutöver har de inte tagit upp alla bidrag som de erhållit, eftersom delar av bidraget tillförts två grenförbund.

Källa: RF/Specialidrottsförbunden

Under 2020 uppgick förbundens totala statsbidrag till 717 miljoner kronor. Samtidigt hade de en total omsättning på 1 899 miljoner, motsvarande en bidragsgrad på 38 procent (medianvärde: 36 procent).

En jämförelse med 2019 visar att statsanslaget till specialidrottsförbunden 2020 ökade med drygt 100 miljoner kronor. Drygt hälften av denna ökning – 59 miljoner kronor – bestod av statligt kris- och stimulansstöd till följd av coronapandemin. Resterande medel finansierades via det ordinarie statsanslaget. En jämförelse mellan förbund visar att Svenska Fotbollförbundet fick störst tillskott (26,9 miljoner kronor), följt av Svenska Bilsportförbundet (9,5 miljoner kronor) och Svenska Ridsportförbundet (9,1 miljoner kronor). Sammanlagt 16 förbund redovisade en minskad tilldelning av statsanslag, däribland Svenska Golf förbundet (-1,6 miljoner kronor) och Korpen Svenska Motionsidrottsförbundet (-1,8 miljoner kronor).

I tabell 3.1.20 redovisas utvecklingen under perioden 2010–2020. Tabellen visar att specialidrottsförbundens samlade tilldelning av statsbidrag ökat med 60 procent under de senaste tio åren: från 447 miljoner kronor 2010 till 717 miljoner kronor 2020. En jämförelse av förbundens totala omsättning visar också en generell ökning över tid, som bröts något 2020. Det bör dock påpekas att omsättningen även 2020 – sammanlagt 1 899 miljoner kronor – är en av de högsta under decenniet, coronapandemin till trots.

Tabell 3.1.20 Specialidrottsförbundens statsbidrag, omsättning och bidragsgrad 2010–2020 (miljoner kronor)

	Statsbidrag	Omsättning	Bidragsgrad %
2020	717	1 899	38
2019	614	2 044	30
2018	616	2 214	28
2017	600	1 894	32
2016	561	1 886	30
2015	453	1 748	26
2014	463	1 704	27
2013	483	1 694	28
2012	463	1 704	27
2011	450	1 600	28
2010	447	1 455	31

Källa: RF/Specialidrottsförbunden

Indikator 1.6 Specialidrottsförbundens marknadsintäkter

Precisering: Specialidrottsförbundens totala omsättning

Uppgiftslämnare: Riksidrottsförbundet

Källa: Specialidrottsförbundens årsredovisningar

Föregående indikator 1.5 visar att specialidrottsförbunden i stor utsträckning finansierar sin verksamhet med offentliga medel. För många förbund utgör emellertid även kommersiella intäkter en viktig inkomstkälla. Tyvärr saknas detaljerad kunskap om förbundens resurser via marknaden i form av reklamavtal, sponsring, medieintäkter med mera. Ett sätt att bedöma förbundens marknadsintäkter är att analysera förbundens totala omsättning exklusive statsbidrag. I tabell 3.1.21 redovisas de förbund som 2020 redovisade högst respektive lägst intäkter vid sidan av statens stöd.

Tabell 3.1.21 Specialidrottsförbund med högst respektive lägst omsättning 2020 (kronor)

Högst omsättning exklusive statsbidrag (kr)		Lägst omsättning exklusive statsbidrag (kr)	
Fotbollförbundet	477 631 000	Racerbåtförbundet*	782 438
Golfförbundet	130 390 000	Isseglarförbundet*	1 454 582
Ridsportförbundet	105 846 000	Källksportförbundet*	1 457 612
Ishockeyförbundet*	99 585 000	Landhockeyförbundet	1 509 248
Innebandyförbundet*	72 710 270	Varpaförbundet	1 628 344
Skidförbundet*	67 708 000	Gång- och Vandrarförbundet	1 747 740
Parasportförbundet	64 602 000	Biljardförbundet*	2 143 600
Konståkningsförbundet**	58 114 905	Dragkampförbundet	2 194 911
Handbollförbundet*	53 694 000	Castingsförbundet	2 205 910
Skidskytteförbundet*	49 531 954	Frisbeesportförbundet	2 327 704

* Förbund med brutet räkenskapsår, redovisningen avser då 2019–2020.

** Konståkning har lagt alla intäkter, inklusive bidrag för Konståknings-VM, i förbundet. Däremot är alla kostnader bokförda i VM-bolaget.

Källa: RF/Specialidrottsförbunden

Vid en jämförelse av förbundens omsättning exklusive statsbidrag utmärker sig Svenska Fotbollförbundet med störst belopp, nästan 478 miljoner kronor. Därefter följer Svenska Golfförbundet (drygt 130 miljoner kronor), Svenska Ridsportförbundet (nästan 106 miljoner kronor) och Svenska Ishockeyförbundet (99,5 miljoner kronor). En jämförelse med tidigare mätningar visar att dessa fyra regelbundet utmärker sig med betydligt högre omsättning (exklusive statsbidrag) än övriga specialidrottsförbund.

Noterbart rörande specialidrottsförbunden med lägst omsättning exklusive statsbidrag 2020 är att flera – förbunden för racerbåt, kälksport och landhockey – har upphört som självständiga förbund genom att ansluta sig till andra, större förbund.

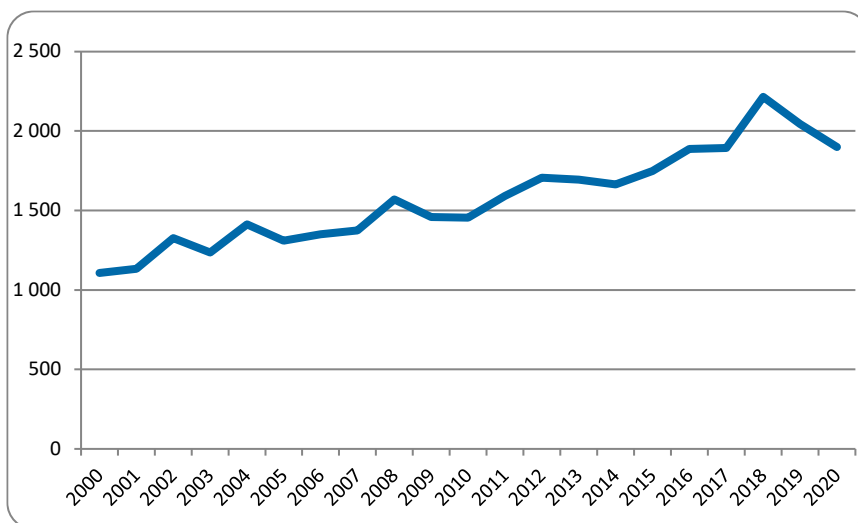
Tabell 3.1.21 kan ses som en grov indikator på specialidrottsförbund med stora respektive små marknadsintäkter. Det är dock viktigt att inte dra alltför långtgående slutsatser av uppgifterna ovan, avseende specialidrottsförbundens samlade ekonomi och deras beroendeförhållande till stat, marknad och civilsamhälle.

Först och främst kan förbundens inkomstkällor vara av många och skilda slag. Ett exempel är Svenska Golfbundet, vars enskilt största intäktskälla är medlemsavgifter. Att ett förbund har hög omsättning innebär alltså inte med självklarhet att dessa intäkter kommer från sponsorer och medier.

Ett ytterligare skäl till att iaktta viss försiktighet är att vissa förbund valt att förlägga sina kommersiella aktiviteter i särskilda aktieföretag. Dessa marknadsintäkter redovisas inte alltid inom ramen för moderförbundet. Exempelvis har Svenska Skidförbundet placerat stora delar av sin verksamhet, däribland landslagsverksamhet, marknadsföring samt nationella och internationella tävlingar, i det helägda dotterbolaget Ski Team Sweden AB. För 2020 kan tilläggas att Svenska Konståkningsförbundets kraftigt ökade omsättning – 58 miljoner kronor jämfört med 9,2 miljoner kronor 2019, enligt uppgift från Riksidrottsförbundet, beror på att man valt att redovisa alla intäkter inklusive bidrag för konståknings-VM 2021 som förbundsintäkter, men däremot bokfört kostnader för mästerskapet i det egna VM-bolaget.

Självklart kan även förbundens omsättning variera kraftigt mellan olika år, beroende på diverse internationella tävlingsevenemang. Slutligen tillkommer de felkällor som kan uppstå till följd av att förbunden har olika verksamhetsår, och därmed inte alltid redovisar sina bidrag och andra intäktskällor på ett likartat sätt. Mer entydiga slutsatser om specialidrottsförbundens ekonomi och existensvillkor förutsätter alltså kompletterande och fördjupade forskningsinsatser.

Med dessa reservationer har ändå förbundens sammanlagda omsättning ökat markant under 2000-talet. I figur 3.1.6 redovisas utvecklingen sedan millennieskiftet. Resultatet visar en påfallande kraftig ökning: från 1,1 miljarder kronor år 2000 till toppnoteringen 2,2 miljarder kronor 2018.

Figur 3.1.6 Specialidrottsförbundens totala omsättning 2000–2020 (miljoner kronor)

Källa: RF/Specialidrottsförbunden

Empiriska tendenser Målområde 1:

Redovisningen av Målområde 1 är en ständig påminnelse om att idrottsrörelsen är en av landets största frivilligrörelser. Uppskattningsvis 3,3 miljoner människor är i dag medlemmar i en idrottsförening. Bland medlemmarna återfinns både unga och gamla; män och kvinnor. Det finns därför fog för påståendet att idrottsrörelsen är en frivilligt organiserad fritidsverksamhet som engagerar och aktiverar en stor del av den svenska befolkningen.

Flera uppgifter inom Målområde 1 visar hur coronapandemin slog mot idrottsrörelsen under 2020. Jämförelser av aktivitetsnivåerna i barn- och ungdomsidrotten visar en minskning på 10 procent 2020 jämfört med 2019 (före pandemin). Nedgången var förhållandevis jämnt fördelad avseende kön och åldersgrupp. Alla grupper minskade med mellan 9 och 12 procent. Undantaget är gruppen pojkar i åldern 17–20 år där nedgången var något större; 16 procent.

Denna minskade aktivitetsnivå är betydande. Det är den största enskilda nedgång som uppmäts sedan Centrum för idrottsforskning påbörjade sin uppföljning av statens stöd till idrotten. Samtidigt bör det påminnas att de svenska samhällsrestriktionerna var begränsade avseende barn- och ungdomsidrotten. Till skillnad från i många jämförbara länder uppmuntrades landets idrottsföreningar att fortsätta bedriva träning och fysisk aktivitet för unga, om än i former som

begränsade risken för smittspridning. En mer fullständig timeout av föreningsidrott hade rimligtvis resulterat i en betydligt kraftigare nedgång.

En jämförelse mellan idrotter visar att pandemin drabbade inomhusidrotter betydligt hårdare än utomhusidrotter. Bland de stora barn- och ungdomsidrotterna kan stora minskningar noteras för idrotterna gymnastik, handboll, innebandy och basket. Den största barn- och ungdomsidrotten i Sverige – fotboll – hade däremot ingen nedgång alls avseende deltagartillfällen under 2020.

Målområde 1 visar vidare att idrottsrörelsen består av både stora och små idrotter. Tre idrotter utmärker sig i kraft av sin storlek: fotboll redovisar nästan 1,2 miljoner medlemmar, medan golf och friidrott uppger ett medlemsbestånd på drygt en halv miljon vardera. Därutöver finns ytterligare 12 förbund med medlemstal över 100 000. Dessa sammanlagt 15 förbund samlar hela 77 procent av Riksidrottsförbundets totala medlemskår. Detta kan jämföras med att så många som 33 av Riksidrottsförbundets 72 medlemsförbund har färre än 15 000 medlemmar. Sett över tid har polariseringen mellan stora och små förbund snarare ökat än minskat.

Motsvarande skillnader visar sig även i förbundens ekonomiska redogörelser: medan vissa förbund har stora marknadsintäkter, finns det andra som nästan uteslutande finansierar sin verksamhet via offentligt stöd.

Den viktigaste indikationen för 2020 avseende specialidrottsförbundens statliga stöd är emellertid kopplad till coronapandemin. Under 2020 ökade det totala statsanslaget till specialidrottsförbunden med drygt 100 miljoner; från 614 miljoner kronor 2019 till 717 miljoner kronor 2020. Samtidigt minskade förbundens totala omsättning med 145 miljoner kronor. Detta visar ett ökat beroende av statsbidrag under pandemins första år.

Det bör dock tilläggas att förbundens sammanlagda omsättning år 2020 – 1 899 miljoner kronor – samtidigt är en av de högsta omsättningsnivåer som uppnåtts under det senaste decenniet, coronapandemin till trots.

Målområde 2: Idrottens betydelse för folkhälsan

Målområdet behandlar frågan om i vilken mån idrotten bidrar till ett livslångt intresse för motion, och i vilken mån den därmed kan främja god hälsa hos olika grupper.

Fysisk aktivitet har många och betydande effekter för folkhälsan. Genom regelbunden fysisk aktivitet kan olika sjukdomstillstånd motverkas – såsom diabetes, hjärt- och kärlsjukdomar och psykisk ohälsa. Därtill stärks immunförsvaret, konditionen och muskelstyrkan.

I regeringens idrottspolitiska proposition *Statens stöd till idrotten* (2008/09:126) understryks idrottens betydelse för folkhälsan. Samtidigt tillägger regeringen att idrottspolitikens folkhälsomål inte enbart kan avgränsas till den verksamhet som idrottsrörelsen organiserar. Ansvaret för att förverkliga politiken är delat mellan staten, kommunerna, idrottsrörelsen och de organisationer som bedriver friluft- och främjandeverksamhet.

Folkhälsopolitikens delade ansvar återspeglas i målområdets indikatorer. Samtliga indikatorer kan nämligen knytas till idrottsliga aktiviteter, men är inte avgränsade till den organiserade föreningsidrottens domäner. Motion och fysisk aktivitet går att få på många sätt. Medan vissa föredrar att träna i en idrottsförenings regi eller på ett gym, väljer andra att tillfredsställa sitt rörelsebehov genom trädgårdsarbete eller vistelse i skog och mark.

Målområde 2 innehåller tre indikatorer. De första två speglar medborgarnas motionsvanor och grad av fysisk aktivitet. Den tredje indikatorn rör olycksfall i samband med idrottsutövning.

Indikator 2.1 Motion och idrott på fritid

Precisering: Andel personer som motionerar och idrottar på fritiden

Uppgiftslämnare: Riksidrottsförbundet

Källa: *Svenska folkets relation till motion och idrott*

Vid studier av människors motions- och idrottsvanor måste två strategiska val göras. Det första rör distinktionen mellan fysisk aktivitet och mer explicita motionsaktiviteter. Här är poängen att många personer, exempelvis hantverkare, kan få sitt behov av fysisk aktivitet väl tillgodosett inom ramen för sitt dagliga arbete – och vara helt ointresserade av att motionera eller idrotta på sin fritid.

Den första fråga en forskare alltså måste ställa sig är om man vill undersöka huruvida människor rör på sig i största allmänhet (fysisk aktivitet) eller om man vill avgränsa sig till att studera när de frivilligt och aktivt väljer att ingå i motions-idrottskulturen genom att ägna sig åt olika tränings- och idrottsaktiviteter på sin fritid.

Det andra strategiska valet handlar om att fastställa den fysiska aktivitetens ansträngningsgrad och regelbundenhet. Här är problemet att svaren kommer att **variera kraftigt om motion till exempel definieras som "långsamma promenader minst två gånger i veckan"** (med följderna att de flesta människor kan kategoriseras som motionärer), eller om kravet i stället höjs till **"ansträngande fysisk aktivitet minst 60 minuter per dag"** (vilket gör gruppen aktiva motionärer betydligt mindre).

Med dessa reservationer redovisas följande uppgifter från Riksidrottsförbundets enkätstudie *Svenska folkets relation till motion och idrott*. I denna studie undersöks medborgarnas deltagande i organiserade motionsaktiviteter på fritiden. I tabell 3.2.1 visas hur ofta de tillfrågade sade sig delta i en motions- eller idrottsaktivitet på minst 20 minuter.

Tabell 3.2.1 Motion och idrott på fritid, skattning av andel personer i riket (%) 2019

	Minst 3 ggr per vecka	1–2 ggr per vecka	1–3 ggr per månad	Sällan eller aldrig
TOTALT				
6–80 år	49	27	12	11
KÖN				
Män	46	28	13	14
Kvinnor	53	27	11	8
ÅLDER				
6–18 år	56	34	5	5
19–40 år	47	24	17	13
41–80 år	49	27	12	12

Fråga: På din fritid, hur ofta ägnar du dig åt motion/idrott som är måttligt ansträngande, får dig att bli varm/andas något kraftigare än normalt och överstiger 20 minuter?

Källa: RF/SCB, *Svenska folkets relation till motion och idrott* (skattade värden). På grund av avrundningen blir totalen inte 100 procent.

I enkäten ställdes frågan hur ofta de tillfrågade ägnar sig åt måttligt ansträngande motions- eller idrottsaktiviteter som får dem att bli varma/andas något kraftigare än normalt och överstiger 20 minuter. Resultatet visar att det stora flertalet svenska

medborgare – drygt tre av fyra i åldern 6–80 år – säger sig bedriva någon form av idrotts- eller motionsaktivitet i veckan på denna nivå.

Det är givetvis positivt att en majoritet av de tillfrågade säger sig idrotta och motionera regelbundet. Statistiken visar dock att det även finns betydande grupper som inte gör det. I Riksidrottsförbundets studie uppgav 23 procent att de sällan ägnar sig åt idrott och motion (svarskategorierna Sällan eller aldrig samt Högst 1–3 gånger i månaden). En jämförelse av åldersgrupper visar att det framför allt är vuxna som tillhör gruppen som sällan eller aldrig utövar motion.

Det bör understrykas att statistiken i tabell 3.2.1 handlar om hur ofta människor i Sverige säger sig utöva idrott och motion på sin fritid. Uppgifterna är däremot inte särskilt användbara för att besvara frågor om aktiviteters omfattning och intensitet. I formuleringen **”minst 20 minuter” på ”måttligt ansträngande” nivå** samlas i själva verket både enklare promenader och betydligt mer ansträngande aktiviteter, såsom timslånga spinningpass och korpfboll. Det är därmed svårt att utifrån denna statistik avgöra i vilken omfattning medborgarnas deltagande i idrotts- och motionsaktiviteter på fritiden lever upp till WHO:s rekommendationer om fysisk aktivitet. Ur detta perspektiv hade det varit önskvärt att Riksidrottsförbundets enkät även inkluderat frågor om motionsaktiviteternas längd och ansträngningsnivå.

Statistiken besvarar inte heller frågan om vilka idrotts- och motionsaktiviteter människor ägnar sig åt. Även detta är problematiskt. Den statliga idrottspolitiken **är i huvudsak inriktad på stöd till frivilligt organiserad idrott (”idrottsrörelsen”)**. Men i statistiken ovan framgår dock inte i vilken omfattning motionsaktiviteterna utövas i föreningsregi, på kommersiella träningscenter eller i oorganiserad form.

En fingervisning ges däremot i statistik som togs fram av analys- och rådgivningsföretaget Ungdomsbarometern 2019, på uppdrag av Riksidrottsförbundet. Genom **frågan ”På vilket eller vilka av följande sätt tränar/motionerar du?”** framkom att idrottande i egen regi (exempelvis att jogga eller promenera) redan bland 15–16-åringar var den vanligaste motionsformen, med över 50 procent i svarsfrekvens.

På andra plats kom idrott i privat regi (på träningscenter, gym och så vidare), vilket cirka 47 procent sade sig göra. Först på tredje plats kom föreningsidrott, som cirka 45 procent av de svarande ansåg sig utöva. Studien visade också att motion i egen eller privat regi ökar ju äldre ungdomarna blir, medan föreningsidrottande i stället minskar. I åldern 24 år uppgav 74 procent att de motionerar på egen hand och 56

procent att de tränar i privat regi, medan endast 15 procent sade sig idrotta i en idrottsförening.

Indikator 2.2 Fysisk aktivitet hos vuxna på fritiden

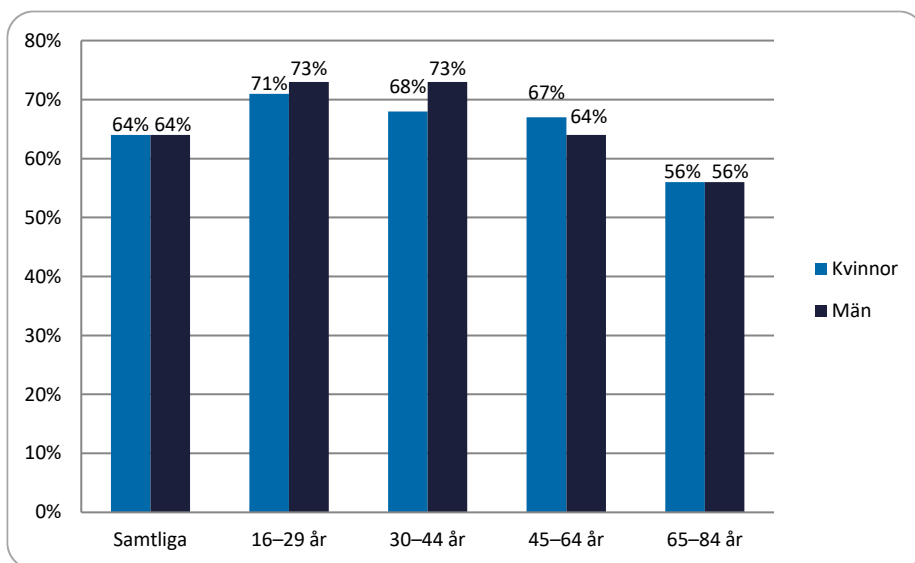
Precisering: Grad av fysisk aktivitet hos vuxna

Uppgiftslämnare: Folkhälsomyndigheten

Källa: Nationella folkhälsoenkäten

Folkhälsomyndigheten genomför regelbundet en rikstäckande undersökning om folkhälsa, *Nationella folkhälsoenkäten*. I studien ingår frågor om fysisk aktivitet. Frågeställningarna är medvetet brett formulerade, med följderna att fysisk aktivitet inbegriper alltifrån rena idrotts- och träningsaktiviteter till trädgårdsarbete och tyngre hushållsarbete. Tidigare genomfördes studien årligen. Sedan 2016 uppdateras studien vartannat år. I denna uppföljning redovisas 2020 års uppgifter.

I figur 3.2.1 redovisas hur stor andel av befolkningen som säger sig ha varit fysiskt aktiva minst 150 minuter i veckan under 2020. Måttet är en sammanvägning av två frågors svar, där den första rör "fysisk träning" såsom "löpning, motionsgymnastik eller bollsport" medan den andra handlar om "vardagsaktiviteter" såsom "promenader, cykling eller trädgårdsarbete". Resultatet benämns av Folkhälsomyndigheten som *aktivitetsminuter*. Systemet att redovisa aktivitetsminuter infördes 2016, med följderna att uppgifterna inte kan jämföras med tidigare års mätningar av fysisk aktivitet i den nationella folkhälsoenkäten. Kravet på 150 minuter i veckan motsvarar WHO:s rekommendationer på hälsofrämjande fysisk aktivitet (150 minuter i veckan vid måttlig intensitet, alternativt 75 minuter i veckan vid hög intensitet).

Figur 3.2.1 Andel män och kvinnor fysiskt aktiva minst 150 minuter per vecka 2020

Källa: Folkhälsomyndigheten, *Nationella folkhälsoenkäten*

Figur 3.2.1 visar att ungefär två av tre kvinnor och män är fysiskt aktiva på en nivå som motsvarar WHO:s hälsorekommendationer. Vidare framgår att unga (16–29 år) i störst utsträckning är aktiva på denna nivå, och att andelen därefter minskar successivt i takt med ökad ålder.

Det ska tilläggas att 2020 års mätning visade mycket små skillnader mot 2018 års mätning. Det går följaktligen inte att utläsa några pandemirelaterade förändringar i denna uppföljning av medborgarnas motionsvanor.

Vilka rör sig inte?

Under senare år har stillasittande lyfts som en oberoende riskfaktor för ohälsa. Även detta område ingår i *Nationella folkhälsoenkäten*. **Frågan som ställs är:** ”Hur mycket sitter du under ett normalt dygn om man räknar bort sömn?” Resultatet visas i tabell 3.2.2.

Tabell 3.2.2 Andel kvinnor och män stillasittande minst 10 timmar om dagen; ålder, utbildning och födelse land (2020)

	Kvinnor (%)	Män (%)	Samtliga (%)
SAMTLIGA	19	25	22
ÅLDER			
16–29 år	29	36	32
30–44 år	20	30	25
45–64 år	17	21	19
65–84 år	11	16	13
UTBILDNING			
Förgymnasial utbildning	13	24	20
Gymnasial utbildning	16	19	17
Eftergymnasial utbildning	18	28	23
FÖDELSELAND			
Sverige	19	26	22
Övriga Norden	14	16	15
Övriga Europa	16	23	19
Övriga världen	19	25	22

Källa: Folkhälsomyndigheten, *Nationella folkhälsoenkäten*

Enligt *Nationella folkhälsoenkäten* uppger 22 procent av den svenska befolkningen att de är stillasittande minst tio timmar om dagen. Tre mönster är särskilt tydliga: unga personer är stillasittande i högre utsträckning än äldre, män är stillasittande i större utsträckning än kvinnor, och gruppen med eftergymnasial utbildning är mer stillasittande än de med endast förgymnasial eller gymnasial utbildning.

Inte heller här går det att utläsa några nämnvärda skillnader i 2020 års mätning jämfört med motsvarande enkät 2018.

Indikator 2.3 Skadade i olycksfall inom idrotten

Precisering: Antal skadade till följd av olycksfall i samband med idrottsutövning

Källa: Injury Data Base (statistik ej tillgänglig)

Det råder bred samstämmighet bland forskare om att fysisk aktivitet är en viktig faktor för god hälsa och välbefinnande. Den som idrottar och motionerar riskerar dock att råka ut för skador av olika slag. Detta medför ofta stora och negativa konsekvenser för såväl individ som samhälle. Kostnaderna för samhället är givetvis

svåra att beräkna. I internationella studier finns uppskattningar om att 18–30 procent av alla akuta skador i befolkningen är relaterade till idrottsutövning.⁵ I Sverige har Socialstyrelsen uppskattat att drygt 100 000 vårdkrävande idrottskador sker varje år, vilket motsvarar 15–20 procent av alla akuta skador, och upp till 30 procent av de skador som drabbar barn och ungdomar. Om all form av fysisk aktivitet inkluderas, såsom promenader och cykling, uppskattas antalet vårdkrävande skador till 280 000, till en kostnad av 3–4 miljarder kronor årligen.

Centrum för idrottsforskning har tidigare redovisat uppgifter om idrottsskador i Sverige baserade på rapporter om akuta idrottsskador från akutsjukhus. Dessa uppgifter har, fram till och med 2017, sammanställts av Socialstyrelsen i registret Injury Data Base (IDB) och publicerats av Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB). Sedan 2018 samlar Socialstyrelsen inte in dessa data, då insamlingen var oförenlig med EU:s nya dataskyddsregler, GDPR.⁶

Enligt Centrum för idrottsforskning finns det ett stort behov av en nationell kraftsamling på skadeområdet med ett tillförlitligt system för kartläggning samt framtagande och implementering av effektiva förebyggande insatser. En tillförlitlig bild av, och kunskap om, idrottsskadors omfattning och karaktär är en nödvändig förutsättning för att kunna motverka att nya skador uppkommer inom idrotten, och skapa bättre förutsättningar för befolkningen att ägna sig åt idrott, fysisk aktivitet och motion i ett livslångt perspektiv.

Det är således mycket angeläget att ett pålitligt och representativt system för registrering och analys av idrottsskador i Sverige byggs upp och utvecklas, och att en myndighet återigen ges huvudansvar för uppgiften. Det behövs även en nationell policy respektive handlingsplan kring förebyggande arbete mot idrottsskador.

---

⁵ Caine, D. m.fl. (2006). "Incidence and distribution of pediatric sport-related injuries". I *Clinical Journal of Sport Medicine*, vol. 16, nr. 6, s. 500–513; Conn, J. M. m.fl. (2003). "Sports and recreation related injury episodes in the US population". I *Injury Prevention*, vol. 9, nr. 2, s. 117–123.

⁶ Se www.socialstyrelsen.se/statistik-och-data/register/alla-register/patientregistret/idb-sverige.

Empiriska tendenser Målområde 2:

I Målområde 2 redovisas statistik rörande medborgarnas idrotts- och motionsvanor samt idrottsskador. Statistiken följer upp i vilken mån idrotten bidrar till ett livslångt intresse för motion, och i vilken mån den därmed kan främja god hälsa hos olika grupper.

I Folkhälsomyndighetens senaste folkhälsoenkät (2020) uppger ungefär två av tre kvinnor och män att de är fysiskt aktiva på en nivå som motsvarar WHO:s hälso-rekommendationer. Vidare framgår att unga (16–29 år) i störst utsträckning är aktiva på denna nivå, och att andelen därefter minskar successivt i takt med ökad ålder. Samtidigt uppger 22 procent av den svenska befolkningen att de är stillasittande minst tio timmar om dagen. Utmärkande för denna grupp är att det rör sig om unga personer i högre utsträckning än äldre – och män i större utsträckning än kvinnor.

Statistiken visar ingen förändring i medborgarnas motionsvanor under pandemiåret 2020 jämfört med tidigare mätningar.

Målområde 3: Alla flickor och pojkars, kvinnor och mäns lika förutsättningar till deltagande

Målområdet behandlar idrottens tillgänglighet och i vilken mån idrotten är öppen för olika människor oavsett kön, ålder, social eller etnisk bakgrund med mera.

Målområde 3 består av fem indikatorer, vilka speglar föreningsidrottens tillgänglighet avseende faktorer såsom kön, socioekonomi och etnicitet. De första tre indikatorerna fokuserar på barn och ungdomars idrottande på lokal nivå. Därefter följer en indikator på den könsmissiga representationen på styrelsenivå i Riksidrottsförbundets specialidrottsförbund. Den sista indikatorn rör hushållens kostnader för idrottsutövning.

Att mäta idrottsdeltagande och demografiska dimensioner ger viktig information om i vilken utsträckning faktorer som kön, socioekonomi och etnicitet påverkar våra idrottsval. Studier av detta slag är samtidigt svåra att genomföra. En första utmaning handlar om att formulera tydliga och mätbara definitioner av det som ska undersökas. Här är problemet att begrepp som *socioekonomisk status* och *utländsk bakgrund* kan tolkas och operationaliseras på olika sätt. Vissa forskare undersöker exempelvis socioekonomi genom att studera människors utbildningsnivå, yrkesstatus och inkomstnivåer – andra nöjer sig med att endast studera en av dessa variabler. I frågor kopplade till kulturell mångfald och etnicitet tillkommer att kategoriseringar av människors egna eller deras föräldrars födelseland är minst sagt trubbiga mätinstrument, som sammanför människor vars livssituation och existensvillkor kan vara högst olika. Slutligen kan etiska aspekter, såsom frågor om människors hälsa, ekonomi, härkomst, sexuella läggning och så vidare, uppfattas som känsliga intrång i individens privatliv och därför vara svåra att mäta. Följande redogörelse måste ses mot bakgrund av dessa reservationer.

Indikator 3.1 Barn och ungdomars deltagande i föreningsidrott

Precisering: Andel barn som sysslar med idrott på sin fritid praktiskt taget varje vecka

Uppgiftslämnare: Statistikmyndigheten SCB

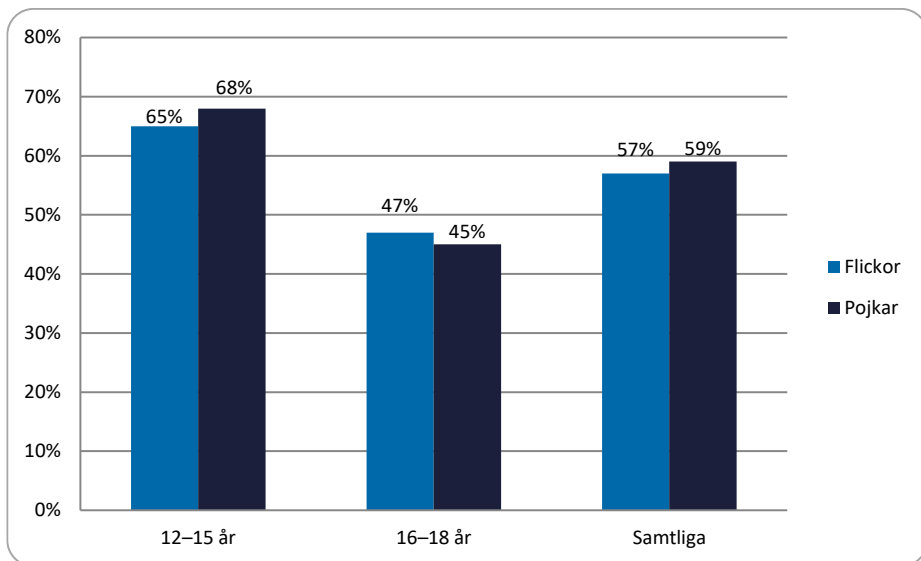
Källa: Undersökningarna av barns levnadsförhållanden (Barn-ULF)

Statistikmyndigheten SCB genomför sedan 1975 årliga undersökningar av det svenska folkets levnadsförhållanden (ULF). Syftet är framför allt att belysa välfärdens fördelning mellan olika grupper i befolkningen. ULF är en urvalsunder-

sökning, och underlaget samlas in genom telefonintervjuer med personer från 16 år och uppåt. Sedan 2001 har studien kompletterats med intervjuer av barn i åldrarna 12–18 år rörande deras levnadsförhållanden (Barn-ULF) (före år 2015 intervjuades barn 10–18 år). I både ULF och Barn-ULF ingår frågor om medborgarnas fritidsvanor, inklusive idrottsaktiviteter.

ULF och Barn-ULF utgör komplement till Riksidrottsförbundets enkätstudie *Svenska folkets relation till motion och idrott*. Det beror på att ULF-studierna ger större möjlighet att särredovisa materialet utifrån aspekter som familjesituation, socioekonomi och bakgrund. Även om enkäterna delvis överlappar varandra, finns det alltså skäl att utnyttja dem båda i ett indikatorsystem rörande statens stöd till idrotten.

Sedan 2016 har SCB låtit revidera de frågeställningar som rör ungas fritidsvanor, med följden att det i dagsläget inte är möjligt att spegla förändring över tid.

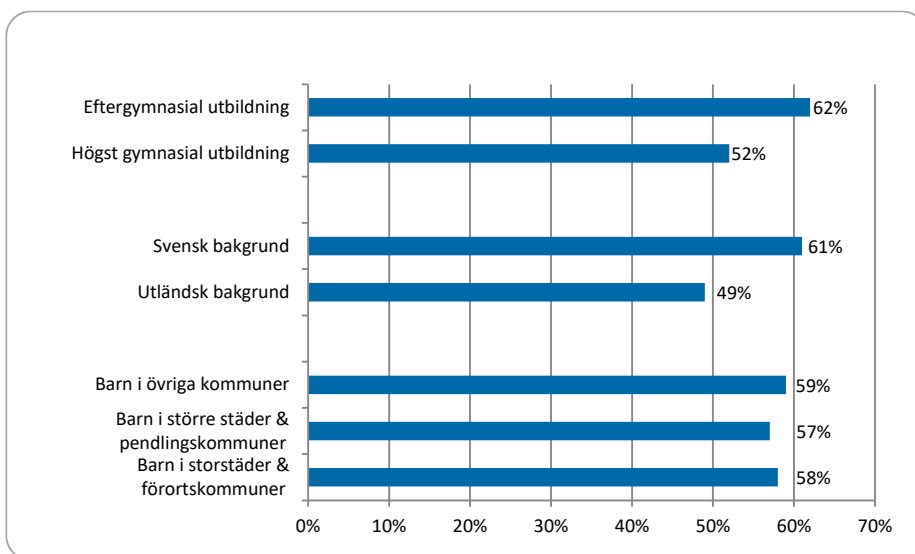
Figur 3.3.1 Andel barn 12–18 år som idrottar i en förening/klubb minst en dag i veckan 2018–2019

Källa: Barn-ULF

I figur 3.3.1 redovisas åldersmässig svarsfördelning på frågan om man under en vanlig vecka brukar "träna idrott i någon klubb eller förening, till exempel spela fotboll, rida, simma eller något annat". Nästan två av tre unga i åldern 12–18 år sade sig idrotta på detta sätt minst en gång i veckan (57 procent flickor och 59 procent pojkar). Vidare framkommer att deltagandet är högre i åldersspannet

12–15 år än 16–18 år. Det är relativt små skillnader mellan könen i båda ålders-kategorier. Här skiljer sig dessa uppgifter från Riksidrottsförbundets aktivitetsstatistik, vilken tydligt visar att pojkar idrottar mer än flickor. En förklaring kan vara att SCB:s fråga är om de unga föreningsidrottar minst en gång i veckan, medan LOK-stödsstatistiken visar det totala antalet träningstillfällen.

I figur 3.3.2 redovisas ungas idrottande i relation till faktorer som hushållens utbildningsgrad, bakgrund och kommuntyp. Statistiken indikerar att barn till högskoleutbildade idrottar i större utsträckning än barn till föräldrar med endast gymnasieutbildning (62 procent mot 52 procent). Vidare idrottar barn med svensk bakgrund i större utsträckning än barn med utländsk bakgrund (61 procent mot 49 procent). Statistiken visar däremot inga skillnader i idrottsdeltagande mellan kommuntyper.

Figur 3.3.2 Andel barn 12–18 år som idrottar i förening 2018–2019, med avseende på hushållens utbildningsnivå, bakgrund och kommuntyp

Källa: Barn-ULF

Indikator 3.2 Barn och ungdomars deltagande i olika idrotter (utgått)

Indikator 3.3 Tillgång till anläggningar (utgått)

Uppgiftslämnare: Statistikmyndigheten SCB, Riksidrottsförbundet, Sveriges Kommuner och Regioner (SKR)

Källa: Statligt lokalt aktivitetsstöd (LOK), SKR

Indikatorerna 3.2 och 3.3 rör barns deltagande i olika idrotter och deras tillgång till anläggningar. Uppgifterna har tidigare hämtats från statistikmyndigheten SCB:s undersökningar av svenska folkets levnadsvanor (ULF). Sedan 2016 ingår dessa frågor inte längre i SCB:s frågeformulär, med följderna att indikatorerna utgått i uppföljningen av statens stöd till idrotten.

Centrum för idrottsforskning har under 2021 haft i uppdrag av regeringen att genomföra en fördjupad analys av förekomsten och behovet av ändamålsenliga anläggningar och utemiljöer för idrott, och andra former av hälsofrämjande fysisk aktivitet. Resultatet finns redovisat i rapporten *Idrottsanläggningar – i dag och i morgon: Om behov, tillgänglighet och konkurrerande intressen*, som finns att ladda ned från Centrum för idrottsforsknings webbplats.

Indikator 3.4 Kvinnor och män på ledande positioner

Precisering: Andel kvinnor och män på styrelsenivå i specialidrottsförbunden

Uppgiftslämnare: Riksidrottsförbundet

Källa: Specialidrottsförbunden

Riksidrottsförbundet samlar årligen in uppgifter om fördelningen mellan kvinnor och män i specialidrottsförbundens styrelser. En överblick ges i tabell 3.3.1. Av Riksidrottsförbundets 71 specialidrottsförbund (2020) hade 61 stycken (mot-svarande 86 procent) en jämställd sammansättning av kvinnor och män i sina centrala förbundsstyrelser, det vill säga att båda könen uppgår till minst 40 procent bland ledamöterna. Detta är en kraftig och imponerande ökning jämfört med det föregående året, då endast 44 av 72 förbund (61 procent) av förbundens styrelser var jämställda.

Tabell 3.3.1 Kvinnor och män i specialidrottsförbundens förbundsstyrelser 2019 och 2020, grupperade

	Antal förbund 2019		Antal förbund 2020	
		%		%
Kvinnodominerade förbund (andel kvinnor överstiger 60 %)	6	8	3	4
Jämställt (båda kön uppgår till minst 40 %)	44	61	61	86
Mansdominerade förbund (andel män överstiger 60 %)	22	31	7	10

Källa: RF/SF-data

Som ytterligare mått på den positiva utvecklingen avseende jämställd fördelning av kvinnor och män i specialidrottsförbundens styrelser, kan nämnas att inga förbund har färre än två ledamöter av vardera kön. Detta kan jämföras med 2019 års mätning, då sex förbund hade inga eller endast en kvinna i sina styrelser.

Även fördelningen mellan kvinnor och män på ordförande- respektive generalsekreterarpösterna i specialidrottsförbunden är ett jämställdhetsmått för den svenska idrottsrörelsen. Fördelningen under 2020 redovisas i tabell 3.3.2.

Tabell 3.3.2 Kvinnor och män som ordförande respektive generalsekreterare i specialidrottsförbunden (SF) 2020

	Antal förbund	%
SF med kvinna som ordförande	24	34
SF med man som ordförande	47	66
SF med kvinna som generalsekreterare eller motsvarande	24	34
SF med man som generalsekreterare eller motsvarande	47	66

Källa: RF/SF-data

Uppgifterna ovan visar en tydlig dominans av män både som ordförande och generalsekreterare i idrottsrörelsens specialidrottsförbund. Bland de 71 förbunden innehas posten som ordförande av 24 kvinnor och 47 män. Detsamma gäller för positionen som förbundets högsta tjänsteman. På posten som ordförande för förbundens valberedningar finns 23 kvinnor och 48 män.

Den manliga dominansen på ledande positioner i den svenska idrottsrörelsen är än mer accentuerad i fråga om internationella uppdrag (se tabell 3.3.3). Totalt hade Riksidrottsförbundets 71 specialidrottsförbund 324 representanter i internationella förbundsstyrelser och kommittéer 2020. Av dessa var 97 kvinnor och 227 män.

Tabell 3.3.3 Antal svenska idrottsledare som är representanter i internationella förbundsstyrelser och kommittéer 2020 (andel inom parentes)

	Totalt	Varav män	Varav kvinnor
Internationella uppdrag	324 (100)	227 (70)	97 (30)

Källa: RF/SF-data

I tabell 3.3.4 redovisas specialidrottsförbundens styrelseledamöter fördelade på kön och ålder. Totalt sett kan idrottsrörelsens förbundsstyrelser karakteriseras som jämställda såtillvida att andelen kvinnor och män totalt sett befinner sig i spannet 40/60. När även ålder tas i beaktande visar det sig att kvinnor dominerar starkt i den yngsta ålderskategorin (< 30 år), medan män utgör en majoritet i den äldsta åldersgruppen (> 60 år).

Tabell 3.3.4 Ledamöter i specialidrottsförbundens styrelser, kön och ålder i absoluta tal 2020 (andel inom parentes)

Ålder	Kvinnor	Män	Totalt
< 30 år	32 (76)	10 (24)	42
30–45 år	87 (61)	55 (39)	142
46–60 år	114 (44)	146 (56)	260
> 60 år	34 (29)	82 (71)	116
Totalt	267 (48)	293 (52)	560

Källa: RF/SF-data

Indikator 3.5 Kostnader för idrottsutövande

Precisering: Individens utgifter för idrottsrelaterade avgifter och utrustning

Uppgiftslämnare: Riksidrottsförbundet

Källa: Svenska folkets relation till idrott och motion

Hur stora belopp lägger Sveriges invånare på medlemsavgifter till föreningar och gym, träningskläder, idrottsutrustning och biljetter till idrottsevenemang? Sedan 2013 ingår sådana frågor i Riksidrottsförbundets enkätstudie *Svenska folkets relation till idrott och motion*. Resultatet av 2019 års mätning redovisas i tabell 3.3.5.

Enkäter där de svarande ombeds att skatta sina årliga utgifter för specifika aktiviteter, såsom idrottsutövning, måste alltid hanteras med försiktighet och beaktande av stora felmarginaler. Med denna reservation visar Riksidrottsförbundets studie att det svenska folket i genomsnitt lägger 8 800 kronor om året på idrottsrelaterad verksamhet. En närmare granskning visar även att kostnaderna

fördelas olika mellan olika grupper. Som exempel har män i genomsnitt högre kostnader än kvinnor för idrottsrelaterad utrustning, konsumtion av idrottsmedier samt spel och vadslagning. I övriga utgifter är skillnaderna små. Sammantaget anger män dessutom högre totala idrottsrelaterade kostnader än vad kvinnor gör (10 200 kronor respektive 7 200 kronor). En jämförelse av åldersgrupper visar att grupperna 13–18 år och 41–55 år utmärker sig genom att ha högst totala utgifter kopplade till idrott och motion.

I fråga om idrottens tillgänglighet för olika samhällsgrupper är det framför allt två resultat som förtjänar att lyftas fram. Det första handlar om boendeort. Likt i tidigare mätningar framkommer att medlems- och träningsavgifter är betydligt lägre i små orter (färre än 10 000 invånare) jämfört med större orter och storstäder.

Det andra resultatet handlar om kostnader och betalningsförmåga. En jämförelse mellan de svarande som uppgav lägst, respektive högst, disponibel hushållsinkomst visar att idrottsutgifterna är högre hos de med högre inkomst – främst avseende medlems- och träningsavgifter, kläder, resor och konsumtion av medier.

Tabell 3.3.5 *Fråga:* Under de senaste tolv månaderna, hur mycket pengar skulle du uppskatta, på ett ungefär, att du för egen del har lagt ner på nedanstående? (2019, kronor)

	Medlems-/ tränings- avgifter	Övriga avgifter	Tränings- kläder och skor	Utrustning	Biljetter	Idrotts- medier	Spel/ vad- slagning	Resor idrott & motion	Totala utgifter
TOTALT (6–80 år)	2 000	800	1 300	1 300	400	500	500	2 000	8 800
KÖN									
Män	2 100	800	1 400	1 800	500	700	900	2 000	10 200
Kvinnor	1 900	700	1 300	800	200	300	100	1 900	7 200
ÅLDER									
6–12 år	2 400	1 000	1 300	1 200	200	300	0	1 300	7 700
13–18 år	2 600	1 600	2 200	1 700	200	400	100	3 200	12 000
19–25 år	2 100	1 300	1 400	1 200	300	300	300	1 100	8 000
26–40 år	2 100	800	1 400	1 700	300	500	400	1 600	8 800
41–55 år	2 600	900	1 800	2 000	800	600	1 100	3 100	12 900
56–67 år	1 300	200	900	600	300	700	700	2 000	6 700
68–80 år	900	100	400	200	200	600	400	1 000	3 800
ORTSTORLEK									
> 10 000	700	200	800	700	300	300	300	1 700	5 000
10 000–50 000	2 000	800	1 500	1 700	500	600	700	1 800	9 600
50 001–200 000	2 000	900	1 300	1 300	400	500	400	2 100	8 900
< 200 000	2 400	600	1 200	800	300	500	600	2 000	8 400
FÖDELSELAND									
Sverige	2 000	800	1 300	1 300	300	500	500	2 000	8 700
Övriga Norden	1 200	500	1 200	1 000	500	600	700	2 000	7 700
Övriga världen	2 200	600	1 400	1 200	600	400	800	1 600	8 800
UTBILDNINGSNIVÅ									
Förgymnasial	1 900	900	1 200	1 000	200	400	200	1 500	7 300
Gymnasial	1 600	700	1 200	1 300	400	600	700	1 100	7 600
Eftergymnasial	2 600	800	1 600	1 600	500	500	700	3 300	11 600
DISPONIBEL INKOMST PER HUSHÅLL									
0–137 999 kr	2 000	600	1 300	1 200	500	400	700	1 200	7 900
138 000–187 999 kr	1 600	600	1 000	1 000	300	500	200	1 000	6 200
188 000–234 999 kr	1 600	600	1 200	1 600	300	500	500	2 000	8 300
235 000–302 999 kr	2 500	1 200	1 500	1 400	400	600	500	2 200	10 300
< 303 000 kr	2 500	900	1 700	1 500	500	600	700	3 800	12 200

Källa: RF/SCB, Svenska folkets relation till idrott och motion (skattade värden)

Empiriska tendenser Målområde 3:

Målområde 3 redovisar indikatorer om idrottens tillgänglighet för olika människor utifrån faktorer som kön, ålder, socioekonomi, bakgrund med mera. Å ena sidan bekräftar statistiken tydligt de indikationer angående idrottens starka ställning hos det svenska folket som gavs i Målområde 1. Merparten av de uppgifter som redovisats visar nämligen att idrott är en fritidsaktivitet som engagerar och aktiverar både unga och gamla, flickor som pojkar. Å andra sidan framkommer även att idrottens tillgänglighet varierar mellan olika befolkningsgrupper.

Den överordnade empiriska tendensen är följaktligen att idrottens tillgänglighet samvarierar med människors socioekonomiska position. Det innebär att barn till föräldrar med eftergymnasial utbildning idrottar i större utsträckning än barn till föräldrar med endast gymnasieutbildning. Barn med sammanboende föräldrar idrottar mer än barn till ensamstående. Likaså idrottar barn i storstäder och förortskommuner mer än barn boende på landsbygden. I fråga om etnicitet är indikationen att unga med utländsk bakgrund idrottar i mindre utsträckning än unga med svensk bakgrund. Den bild som framträder är att svensk föreningsidrott är socialt stratifierad, och att ojämlika förutsättningar i samhället även återspeglas på idrottens område.

I målområdet studeras även kvinnors och mäns representation på ledande positioner i idrottsrörelsens specialidrottsförbund. Här visar statistiken att 61 förbundsstyrelser (motsvarande 86 procent) har en jämställd sammansättning av kvinnor och män i sina centrala förbundsstyrelser 2020, det vill säga att båda könen uppgår till minst 40 procent bland ledamöterna. Detta är en kraftig och imponerande ökning jämfört med tidigare mätningar. Ett ytterligare mått på en positiv utveckling avseende jämställdhet är att inga förbund har färre än två ledamöter av vardera kön. Detta kan jämföras med 2019 års mätning, då sex förbund hade inga eller endast en kvinna i sina styrelser.

Målområde 4: Skolning i demokrati, ansvarstagande och etik

Målområdet behandlar frågorna om i vilken mån idrotten ger deltagarna möjlighet till demokrati och inflytande, huruvida idrotten bidrar till utvecklingen av en god etik, det sociala ledarskapets betydelse med mera.

En viktig utgångspunkt för statens idrottspolitik är antagandet att föreningsidrotten genererar positiva externa effekter i form av demokrati, jämställdhet och sunda etiska ideal. Dessa är därför självklara aspekter i ett indikatorsystem om effekterna av statens stöd till idrotten. Det bör dock påpekas att direkta orsaksamband mellan idrottsutövning och olika former av socialiserande effekter är synnerligen svåra att vetenskapligt belägga. Särskilt problematiskt är det att använda befintlig statistik för att bedöma människors subjektiva upplevelser av exempelvis inflytande och delaktighet. Samtliga indikatorer i detta målområde måste därför betraktas som förhållandevis trubbiga mätinstrument inom ett komplext och svårångat område.

Målområde 4 innehåller tre indikatorer. De första två mäter ledaruppdrag och utbildning bland unga, utifrån antagandet att förtroendeuppdrag och lärgrupper stärker ungas inflytande och delaktighet. Den tredje indikatorn avser dopningskontroller som mått på etik inom idrotten.

Indikator 4.1 Ungdomar och uppdrag som ledare

Precisering: Antal/andel barn och ungdomar (6–25 år) med uppdrag som ledare, tränare, styrelsemedlem eller motsvarande i en idrottsförening

Uppgiftslämnare: Riksidrottsförbundet

Källa: *Svenska folkets relation till idrott och motion*

Ett sätt att mäta ungdomars delaktighet och inflytande inom idrotten är att studera i vilken omfattning de innehar olika former av uppdrag som ledare, tränare eller styrelseledamot. En sådan fråga ingår i Riksidrottsförbundets årliga studie *Svenska folkets relation till motion och idrott* (jfr indikator 1.4).

Skattning av 2019 års undersökning indikerade att 233 000 unga hade olika former av ledaruppdrag. Detta var betydligt färre än i 2018 års mätning, då uppskattningsvis 313 000 unga hade ledaruppdrag. Variationen måste hanteras med försiktighet – den kan inte per automatik tolkas som en reell förändring av andelen unga med ledaruppdrag. Problemet är att Riksidrottsförbundets enkätstudie baseras på

skattningar från ett begränsat antal svar. Därtill är bortfallet relativt stort, vilket leder till stora felmarginaler och ökad osäkerhet om uppgifternas tillförlitlighet.

Tabell 3.4.1 Unga som uppger att de är aktiva som ledare, tränare, styrelsemedlem, domare, funktionär eller liknande i en idrottsförening 2019, skattning av antal personer i riket

Ålder	Antal	%
6–12 år	26 000	3
13–18 år	92 000	13
19–25 år	115 000	14
Totalt	233 000	10

Källa: RF/SCB, *Svenska folkets relation till idrott och motion* (skattade värden).

Kompletterande uppgifter om unga och förtroendeuppdrag återfinns i den stora enkätstudie som Centrum för idrottsforskning genomförde tillsammans med analysföretaget Ramböll Management Consulting 2015. Enkäten besvarades av 6 325 föreningar. Samtliga av Riksidrottsförbundets då 71 specialidrottsförbund fanns representerade i materialet.⁷

I studien kartlades bland annat ungas deltagande i föreningarnas demokratiska processer. Av enkätsvaren att döma saknade tre av fyra idrottsföreningar då styrelseledamöter under 25 år. Totalt sett visade undersökningen att sju procent av samtliga styrelseledamöter var under 25 år.

Skillnaderna mellan Riksidrottsförbundets egna uppgifter och de data som framkom i Centrum för idrottsforskningens studie kan delvis förklaras av enkäternas olika frågeställningar. I Riksidrottsförbundets enkätstudie undersöks om unga varit ”aktiva som ledare, tränare, styrelsemedlem, domare/funktionär eller liknande”. I Centrum för idrottsforskningens föreningsstudie undersöktes endast om de unga haft styrelseuppdrag. Olika heterna kan därmed tolkas som att många unga visserligen är aktiva som ledare, men inte främst på styrelsenivå.

⁷ Centrum för idrottsforskning (2016). *Vem håller i klubban? Om demokrati och delaktighet i idrottsföreningar*.

Indikator 4.2 Ideella ledares utbildning

Precisering: Antalet arrangemang, deltagare och utbildningstimmar i SISU:s studieverksamhet

Uppgiftslämnare: RF/SISU Idrottsutbildarna

Källa: SISU Idrottsutbildarna

Studieförbundet SISU Idrottsutbildarna (SISU) är idrottens studie- och utbildningsorganisation. Verksamheten finansieras genom statsanslag från Utbildningsdepartementets budget, samt bidrag från landsting och kommuner. SISU:s statliga stöd regleras alltså inte i regeringens särskilda förordning om statsbidrag till idrottsverksamhet. Förbundets aktiviteter ingår därför inte heller i Centrum för idrottsforskningens uppföljningsuppdrag rörande statens idrottspolitik. Samtidigt utgör omfattningen på SISU:s studieverksamhet ett intressant mått på idrottsrörelsens utbildningsinsatser. I tabell 3.4.2 redovisas därför antalet arrangemang, deltagare och utbildningstimmar i SISU:s studieverksamhet under perioden 2016–2020.

Tabell 3.4.2 Arrangemang, deltagare och utbildningstimmar i SISU:s studieverksamhet 2016–2020*

	2016	2017	2018	2019	2020
Arrangemang	140 611	123 385	88 850	98 110	78 997
Deltagare	1 114 836	987 202	812 188	905 637	708 675
Utbildningstimmar	1 737 462	1 554 354	1 367 888	1 473 611	1 143 126
Andel kvinnor (%)	45	45	47	44	47

* Avser fr.o.m. 2018 verksamhetsformerna Lärgrupp, Kurs och Processarbete. Lärande för barn ingår i resterande verksamhetsformer.

Källa: RF/SISU/IdrottOnline – Utbildning

Enligt tabellen minskade SISU:s folkbildningsverksamhet relativt kraftigt under 2020, vilket måste ses som ett uttryck för coronapandemins negativa effekter för svensk idrott.

Indikator 4.3 Dopning

Precisering: Antal dopningsprov och bestraffade i Sverige fördelade på dopningsklass, kön och idrottsnivå

Uppgiftslämnare: Riksidrottsförbundet

Källa: Svensk Antidoping (tidigare Antidopinggruppen)

Sedan den 1 januari 2021 leds det svenska arbetet mot dopning inom idrotten av den från idrottsrörelsen fristående stiftelsen Antidopingstiftelsen, och dess bolag Antidoping Sverige AB. Dessförinnan var det Riksidrottsförbundet som ansvarade för svenskt antidopningsarbete. De uppgifter som redovisas i det kommande (rörande år 2020) har följaktligen inhämtats från Riksidrottsförbundet.

Regeringen avsätter årligen medel för insatser mot dopning. För 2021 uppgick denna bidragspost till 44 miljoner kronor. Insatser på området bör därför inkluderas i en uppföljning av statens idrottspolitik. Dopning är dessutom ett tydligt brott mot idrottens regelverk (och ofta även mot svensk lagstiftning), vilket motiverar att dopningsförseelser kan användas som indikator för etik inom idrottsrörelsen. Riksidrottsförbundets statistik i fråga om dopningsprover och bestraffningar fram till 2020 speglar dock i första hand den egna antidopningsverksamheten – den är inte ett mått på det allmänna bruket av dopningsmedel inom vare sig idrottsrörelsen eller det omgivande samhället. Antalet kontroller styrdes 2020 av Dopingkommissionen efter behovsbedömningar och medeltillgång. Därtill var kontrollerna inte slumpvisa, utan främst inriktade på elitidrottare och sådana idrotter där dopning anses ge förbättrad tävlingsprestation. Även motionärer kontrolleras i viss utsträckning på initiativ av enskilda föreningar, företrädesvis inom Friskis & Svettis. Av de drygt 3 000 kontroller som vanligen genomförs varje år är 15–20 procent gjorda på motionärer.

I tabell 3.4.3 redovisas aktuella uppgifter om antalet dopningsprov och bestraffade i Sverige under perioden 2010–2020. Statistiken visar att Riksidrottsförbundet genomförde 1 822 dopningskontroller under 2020. Detta är en kraftig minskning jämfört med tidigare år. Totalt fälldes sex personer för dopningsförseelse, fem män och en kvinna.

Det minskade antalet genomförda kontroller är i stor utsträckning en effekt av coronapandemin. Enligt uppgift från Svensk Antidoping upprätthölls testande bland de elitidrottare som satsar mot internationella mästerskap, medan tester av övriga idrottsutövare upphörde när restriktionerna var som hårdast under pandemin. I sin verksamhetsberättelse tillägger Svensk Antidoping att dess

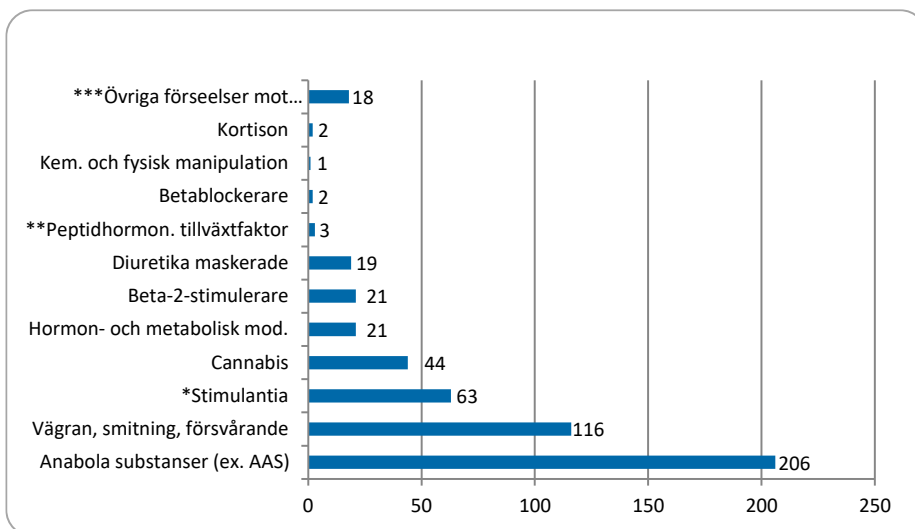
kontrollenhet arbetade hårt under 2020 för att kunna testa idrottsutövare på ett smittsäkert sätt under pandemin, och till följd av att dopningskontroller inte kunde genomföras i idrottsutövares hem eller på träningsanläggningar. Dessa utmaningar till trots genomförde kontrollenheten hela 90 procent av de planerade dopningsproverna på individuella idrottsutövare, och på lag som ingått i kontrollpoolerna till Svensk Antidoping.

Tabell 3.4.3 Antal dopningsprov och bestraffade i Sverige 2010–2020

År	Antal prov	Antal bestraffade män	Antal bestraffade kvinnor	Antal bestraffade totalt	Andel bestraffade (%)
2010	3 950	40	0	40	1,0
2011	3 902	35	0	35	0,9
2012	3 668	35	0	35	1,0
2013	3 434	20	0	20	0,6
2014	3 146	33	4	37	1,2
2015	3 238	24	1	25	0,8
2016	3 267	18	4	22	0,7
2017	3 344	20	2	22	0,7
2018	3 348	25	1	26	0,8
2019	3 327	28	0	28	0,8
2020	1 822	5	1	6	0,3
TOTALT	36 446	283	13	296	0,8

Källa: RF/Svensk Antidoping

I figur 3.4.1. redovisas antalet dopningsförelser under perioden 2004–2020 fördelade efter dopningsklass.

Figur 3.4.1 Antal dopningsförelser per dopningsklass 2004–2020

* Varav 17 förelser avser kokain.

** Avser dopning med EPO.

*** 12 idrottsutövare och 6 idrottsledare.

Källa: RF/Svensk Antidoping

Svensk Antidoping sammanställer även uppgifter om den idrottsliga nivå de bestraffade befinner sig på. Resultatet (se tabell 3.4.4) visar att 43 procent av de bestraffade under perioden 2010–2020 tillhör kategorin motionärer, det vill säga individer som inte deltar i tävlingsammanhang. Näst störst är gruppen elitidrottare (tävlande i individuell gren internationellt eller i landslag, och spelare inom lagbollsporters högsta serier och landslag), följd av tävlingsaktiva på lägre nivå.

Tabell 3.4.4 Antal bestraffade dopningsfall 2010–2020, fördelade på idrottsnivå (andel inom parentes)

År	Elit	Tävling	Motion
2010	11	6	23
2011	12	5	18
2012	14	9	12
2013	6	4	10
2014	16	3	18
2015	11	1	13
2016	11	5	6
2017	8	4	10
2018	9	8	9
2019	14	10	8
2020	4	1	1
TOTALT	116 (39%)	56 (19%)	128 (43%)

Källa: RF/Svensk Antidoping

Empiriska tendenser Målområde 4:

Målområde 4 handlar om i vilken mån idrotten ger deltagarna möjlighet till demokrati och inflytande, samt huruvida idrotten bidrar till utveckling av god etik.

Möjlighet till inflytande mäts via statistik om ungas ledaruppdrag samt av omfattningen på SISU Idrottsutbildarnas utbildningsverksamhet. Riksidrottsförbundets statistik rörande ungas ledaruppdrag från 2019 indikerar att 233 000 unga är aktiva som ledare, tränare, styrelsemedlem, domare/funktionär eller liknande i en idrottsförening. Detta är betydligt lägre än motsvarande mätning 2018. Förändringen är dock en uppskattning, och inte statistiskt säkerställd. För 2020 gjordes ingen mätning. Det går därmed inte att uttala sig om pandemirelaterade förändringar under 2020. SISU Idrottsutbildarnas redovisning av antalet arrangemang och deltagare i folkbildningsinsatser 2020 visar dock en kraftig nedgång jämfört med tidigare år. Detta måste i första hand kopplas till pandemin och de medföljande samhällsrestriktionerna.

Även statistik från Svensk Antidoping visar en minskad verksamhet på grund av coronapandemin. Under 2020 genomfördes 1 822 kontroller, jämfört med över 3 000 kontroller 2019. Totalt sex personer, fem män och en kvinna, fälldes för dopningsförselser 2020.

Målområde 5: Idrotters internationella konkurrenskraft

Målområdet behandlar frågan om i vilken mån svensk idrott på elitnivå kan hävda sig i internationella sammanhang.

I Målområde 5 ingår sammanlagt fem indikatorer. Dessa omfattar en rad skilda aktiviteter och prestationer på elitidrottens område, från medaljer i internationella idrottstävlingar till antalet studenter vid landets riksidsrottsgymnasier.

Uppgifter om svenska elitaktiva 2020

2020 blev ett mycket mörkt år för det internationella tävlingsutbytet. Få tävlingar hann genomföras innan pandemin orsakade en närmast global nedstängning. Merparten av de mästerskap som var planerade fick avbokas eller skjutas på framtiden. För svensk elitidrott blev 2020 därmed i stor utsträckning en period av avvaktan och av förberedelser inför en tid efter pandemin. Detta framgår tydligt i den svenska elitidrottsstatistiken. I följande tabeller redovisas uppgifter om landslagstruppernas storlek, sammansättning och omkostnader. Dessa indikerar både att vi hade ett stort antal elitaktiva i Sverige, och att aktiviteter genomfördes. När dessa uppgifter däremot ställs mot det svenska deltagandet i internationella mästerskap påminns vi omedelbart om att 2020 var året då den internationella tävlingsidrotten tvingades till en timeout. Redogörelsen måste läsas med detta i åminnelse.

Totalt sett redovisade landets specialidrottsförbund 2 897 elitaktiva 2020, det vill säga idrottare på seniornivå som tillhör en landslagstrupp. Antalet ledare och tränare för landslagsverksamhet uppgick till 1 053 personer. Den könsmissiga fördelningen (se tabell 3.5.1) visar att andelen kvinnor och män bland de elitaktiva var förhållandevis jämn, med 55 procent män och 45 procent kvinnor. Bland ledare och tränare på landslagsnivå var emellertid männen i tydlig majoritet (68 procent män mot 32 procent kvinnor).

Tabell 3.5.1 Elitaktiva och tränare/ledare för landslagsverksamhet 2020

	Antal	Andel (%)
Totalt antal elitaktiva kvinnor	1 313	45
Totalt antal elitaktiva män	1 584	55
Totalt antal kvinnliga tränare/ledare för landslagsverksamhet	337	32
Totalt antal manliga tränare/ledare för landslagsverksamhet	716	68

Källa: RF/SF-data

I tabell 3.5.2 redovisas i vilken utsträckning idrottsrörelsens 63 specialidrottsförbund med landslagsverksamhet 2020 hade en jämställd sammansättning (båda könen uppgår till minst 40 procent) bland sina elitaktiva, eller om det förelåg en dominans av endera kön.⁸ Resultatet visar att sammanlagt 46 förbund (73 procent) hade en jämställd kär av elitaktiva, medan 11 förbund (17 procent) var mansdominerade och 6 (10 procent) kvinnodominerade. I tabellerna 3.5.3 och 3.5.4 redovisas därefter fördelningen av elitaktiva kvinnor och män i de förbund som inte är jämställda.

Tabell 3.5.2 Fördelning elitaktiva män och kvinnor i specialidrottsförbunden 2020

	Antal förbund	%
Kvinnodominerade förbund (andel elitkvinnor överstiger 60 %)	6	10
Jämställda (båda kön uppgår till minst 40 %)	46	73
Mansdominerade förbund (andel elitaktiva män överstiger 60 %)	11	17

Källa: RF/SF-data

⁸ Antalet specialidrottsförbund med landslagsverksamhet har på grund av samgåenden minskat sedan 2019, så tillvida att Kalksportförbundet integrerats med Skridskoförbundet, Landhockeyförbundet med Amerikansk Fotboll och Racerbåtförbundet uppgått i Motorcykel- och Snöskoterförbundet. Därutöver valde tre förbund att inte redovisa landslagsverksamhet för 2020: Baseball- och Softbollförbundet, Dövridrottsförbundet och Sportdykarförbundet.

Tabell 3.5.3 Specialidrottsförbund där andelen elitaktiva män överstiger 60 procent 2020

Förbund	Män	Kvinnor	Andel män (%)
Bilsportförbundet	47	4	92
Motorcykel- och Snöskoterförbundet	123	20	86
Flygsportförbundet	49	8	86
Parasportförbundet	116	21	85
Baseboll- och Softbollförbundet	62	20	76
Judoförbundet	9	4	69
Biljardförbundet	15	7	68
Castingförbundet	14	7	67
Vattenskid- och Wakeboardförbundet	11	6	65
Bangolfförbundet	7	4	64
Skyttesportförbundet	14	9	61

Källa: RF/SF-data

Tabell 3.5.4 Specialidrottsförbund där andelen elitaktiva kvinnor överstiger 60 procent 2020

Förbund	Män	Kvinnor	Andel kvinnor (%)
Cheerleadingförbundet	10	64	86
Ridsportförbundet	28	85	75
Skridskoförbundet	15	34	69
Klätterförbundet	3	6	67
Konståkningsförbundet	3	5	63
Tyngdlyftningsförbundet	5	8	62

Källa: RF/SF-data

Indikator 5.1 Medaljer i internationella mästerskap

Precisering: Antal erhållna medaljer i internationella mästerskap

Uppgiftslämnare: Riksidrottsförbundet, Sveriges Olympiska Kommitté, Svenska Paraspportförbundet och Sveriges Paralympiska Kommitté

Källa: Specialidrottsförbunden, Sveriges Olympiska Kommitté, Svenska Paraspportförbundet och Sveriges Paralympiska Kommitté

I indikator 5.1 redovisas vanligtvis svenska idrottsprestationer i internationella mästerskap.⁹ För 2020 har denna indikator i det närmaste utgått, till följd av den globala timeout som följde 2020 på grund av coronapandemin. Blott 28 av sammanlagt 214 svenska landslag deltog detta år på ett internationellt mästerskap. Detta kan jämföras med 2019, då 168 landslagstrupper deltog på ett VM eller motsvarande. Tydligare än så går det knappast att synliggöra coronapandemins synnerligen negativa effekter för svensk idrotts deltagande på den internationella tävlingsarenan. Och resultatet? Totalt åtta förbund bärgade sammanlagt 15 medaljer: tre guld, fyra silver och åtta brons (tabell 3.5.5).

Tabell 3.5.5 Svenska medaljer vid senaste VM eller motsvarande 2012–2020

År	Guld	Silver	Brons	Totalt
2020	3	4	8	15
2019	73	76	75	224
2018	58	65	62	185
2017	81	78	63	222
2016	52	42	57	151
2015	59	70	87	216
2014	47	68	69	184
2013	58	83	90	231
2012	79	91	102	272

Källa: RF/SF-data

Flest medaljer 2020 togs av de trupper och förbund som redovisas i tabell 3.5.6.

⁹ Redogörelsen görs med förbehållet att det är svårt att jämföra idrottsliga prestationer såväl mellan nationer som idrotter. För en mer ingående diskussion om denna problematik, se Centrum för idrottsforskning (2012). *För framtidens segrar: En analys av det svenska elitidrottssystemet*, kap. 1.

Tabell 3.5.6 Landslag som tog flest medaljer i VM eller motsvarande 2020

Förbund	Landslag	Totalt	Guld	Silver	Brons
Bilsportförbundet	Rallycross	5	2	2	1
Cykelförbundet	Mountainbike	3	0	1	2
Vattenskid- och Wakeboardförbundet	Wakeboard	2	0	1	1

Källa: RF/SF-data

Centrum för idrottsforskning har länge redovisat antalet svenska placeringar vid de olympiska sommar- och vinterspelen samt Paralympics. Eftersom de planerade olympiska och paralympiska sommarspelen i Tokyo sommaren 2020 tvingades att skjutas fram till sommaren 2021, redovisas i tabellerna 3.5.7 och 3.5.8 svenska prestationer i olympiska spel under perioden 1998–2021.

Tabell 3.5.7 Sveriges resultat vid sommar-OS 2000–2021

Olympiska spel	Antal svenska deltagare	Placering								Totalt placering 1–8
		1:a	2:a	3:a	4:a	5:a	6:a	7:a	8:a	
2020 Tokyo*	137	3	6	0	3	8	4	4	1	29
2016 Rio de Janeiro	154	2	6	3	0	6	3	3	2	25
2012 London	136	1	4	3	5	5	4	5	2	29
2008 Peking	123	0	4	1	5	5	4	3	9	31
2004 Aten	115	4	2	1	8	5	2	1	4	27
2000 Sydney	158	4	5	3	5	2	6	4	3	32

* Tokyo 2020 genomfördes 2021.

Källa: Sveriges Olympiska Kommité

Tabell 3.5.8 Sveriges resultat vid vinter-OS 1998–2018

Olympiska spel	Antal svenska deltagare	Placering								Totalt placering 1–8
		1:a	2:a	3:a	4:a	5:a	6:a	7:a	8:a	
2018 PyeongChang	110	7	6	1	5	9	6	7	8	49
2014 Sotji	106	2	7	6	2	4	5	6	3	35
2010 Vancouver	105	5	2	4	8	3	2	3	3	30
2006 Turin	105	7	2	5	4	3	4	0	5	30
2002 Salt Lake City	102	0	2	4	4	2	2	2	2	18
1998 Nagano	99	0	2	1	2	1	4	3	2	15

Källa: Sveriges Olympiska Kommité

I tabell 3.5.9 redovisas antal svenska deltagare samt resultat vid paralympiska sommar- respektive vinterspel under perioden 1988–2021. Tabellen visar att både antalet deltagare och nationer ökat markant sedan 1988 – och därmed även konkurrensen om medaljer. För svenskt vidkommande går denna trend även att utläsa i förlorade positioner i den sammanlagda nationsplaceringen, och antalet erhållna medaljer.

En jämförelse mellan sommar- respektive vinterspelen visar att svenska paralympier tagit flest medaljer under sommarspelen, men att Sveriges nationsplacering varit något bättre i vinterspelen. Jämförelser mellan sommar- och vinterspelen är dock problematiska, eftersom antalet idrottsgrenar och deltagande nationer är betydligt högre på det paralympiska sommarprogrammet.

Tabell 3.5.9 Sveriges resultat i Paralympics 1988–2021

	Antal deltagare/ Antal nationer	Sveriges nationsplacering	Svenska medaljer		
			1:a	2:a	3:a
Paralympiska sommarspel					
2020 Tokyo*	4 393/162	50	1	5	2
2016 Rio de Janeiro	4 328/159	49	1	4	5
2012 London	4 302/164	29	4	4	4
2008 Peking	3 951/146	24	5	3	4
2004 Aten	3 808/135	21	8	7	6
2000 Sydney	3 881/122	29	5	6	10
1996 Atlanta	3 259/104	13	12	14	11
1992 Barcelona	3 001/83	18	7	22	9
1988 Seoul	3 060/60	6	42	38	23
Paralympiska vinterspel					
2018 PyeongChang	567/49	24	0	1	0
2014 Sotji	538/45	11	1	2	1
2010 Vancouver	502/44	19	0	0	2
2006 Turin	474/38	19	0	0	1
2002 Salt Lake City	416/36	19	0	6	3
1998 Nagano	562/31	19	0	1	5
1994 Lillehammer	471/31	8	3	3	2
1992 Tignes/Albertville	365/24	12	1	1	2
1988 Innsbruck	377/22	9	3	7	5

* Tokyo 2020 genomfördes 2021.

Källa: Svenska Parasportförbundet och Sveriges Paralympiska Kommitté

Indikator 5.2 Medaljkapacitet i skilda idrotter (utgått)

Precisering: Antal elitaktiva/lag (medaljpositioner) med kapacitet att ta medalj i OS eller VM, fördelade på kön respektive vinter-/sommaridrott.

Uppgiftslämnare: Sveriges Olympiska Kommitté (SOK)

Källa: Sveriges Olympiska Kommitté (SOK)

Centrum för idrottsforskning har under perioden 2010–2017 redovisat SOK:s mått på svenska olympiers ”medaljkapacitet”. Måttet är avsett att spegla svenska elitaktivas potential att ta medalj i internationella tävlingssammanhang, och baseras på tidigare genomförda prestationer. Medaljkapacitet anses personer ha, som tagit medalj i högsta internationella konkurrens ett flertal gånger under den senaste tvåårsperioden.

År 2017 ändrade SOK sina uppföljningsrutiner, med följden att man inte längre kan redovisa dessa uppgifter.

Indikator 5.3 Kostnader för landslagsverksamhet

Precisering: Specialidrottsförbundens utgifter för landslagsverksamhet inklusive förberedelse för landslagsverksamhet

Uppgiftslämnare: Riksidrottsförbundet

Källa: Specialidrottsförbunden

År 2020 redovisade Riksidrottsförbundets specialidrottsförbund med landslagsverksamhet en total omsättning på 1 899 miljoner kronor. Samma år redovisade förbunden landslagskostnader på drygt 421 miljoner kronor. Det motsvarar 22 procent av förbundens totala omsättning.

Specialidrottsförbundens kostnader för landslagsverksamhet är mycket ojämnt fördelade. I tabell 3.5.10 redovisas de fem förbund med högst respektive lägst landslagskostnader 2020. Högst utgifter hade Svenska Fotbollförbundet, med 108 miljoner kronor. Lägst utgifter redovisade Svenska Castingförbundet, med endast 10 000 kronor. Redovisningen görs med förbehållet att två mindre förbund – för idrotterna biljard respektive dragkamp – inte redovisade några landslagskostnader alls för 2020 på grund av pandemin.

Tabell 3.5.10 Specialidrottsförbund med högst respektive lägst faktiska kostnader för landslagsverksamhet 2020

Högst kostnader		Lägst kostnader	
Fotbollförbundet	108 228 000	Castingsförbundet	10 000
Skidförbundet	93 000 000	Gång- och vandrarförbundet	80 000
Ishockeyförbundet	26 181 000	Bouleförbundet	118 000
Handbollförbundet	21 700 000	Triathlonförbundet	120 000
Skidskytteförbundet	21 000 000	Bangolförbundet	200 000
Ridsportförbundet	11 800 000	Taekwondoförbundet	200 000

Källa: RF/SF-data

Ytterligare ett sätt att åskådliggöra de stora skillnaderna i specialidrottsförbundens landslagskostnader är att gruppera förbunden i olika utgiftskategorier. Resultatet visas i tabell 3.5.11. Av tabellen framgår att de fem förbunden med störst landslagskostnader svarar för 64 procent av utgifterna för samtliga 64 förbund med landslagsverksamhet.

Dessa fem förbund hade en sammantagen landslagskostnad på drygt 270 miljoner kronor. Den stora majoriteten förbund har dock betydligt lägre utgifter. Hela 44 förbund redovisade landslagsutgifter understigande fem miljoner kronor. Tillsammans svarade dessa förbund för endast 13 procent av specialidrottsförbundens totala landslagskostnader.

Tabell 3.5.11 Specialidrottsförbundens kostnader för landslagsverksamhet 2020, grupperade

Kostnader	Antal förbund	Totala kostnader i varje kategori (kr)	Varje kategoris andel av totala kostnader (%)
Mer än 15 miljoner kr	5	270 109 000	64
10–15 miljoner kr	3	32 540 005	6
5–10 miljoner kr	10	63 028 488	15
1–5 miljoner kr	19	47 095 801	11
Mindre än 1 miljon kr	25	8 708 233	2
TOTALT	64	421 481 527	100

Källa: RF/SF-data

Slutligen redovisas även landslagskostnadernas utveckling över tid. Som framgår av tabell 3.5.12 minskade förbundens samlade kostnader för landslagsaktiviteter kraftigt 2020 jämfört med åren strax före pandemin. Den närmast kontinuerliga ökningen av landslagskostnader under det senaste decenniet bröts tvärt: 421

miljoner kronor 2020, jämfört med 638 miljoner kronor 2019. En minskning på hela 217 miljoner kronor.

Det bör tilläggas att förändringarna i specialidrottsförbundens totala landslagskostnader påverkas starkt av Svenska Fotbollförbundets omkostnader. För 2019 låg Fotbollförbundets kostnader för landslagen på 190 miljoner kronor, medan utgifterna 2020 uppgick till 108 miljoner kronor. Förändringar av detta slag får givetvis stor effekt på den samlade statistiken.

Tabell 3.5.12 Specialidrottsförbundens landslagskostnader och totala omsättning 2009–2020

År	Kostnader landslag (miljoner kr)	Kostnader landslag, andel av total omsättning (%)	Total omsättning (miljoner kr)
2020	421	22	1 899
2019	638	32	1 996
2018	681	31	2 214
2017	528	29	1 843
2016	545	29	1 886
2015	455	27	1 713
2014	442	27	1 628
2013	561	34	1 648
2012	462	28	1 636
2011	418	26	1 593
2010	371	25	1 455

Källa: RF/SF-data

Indikator 5.4 Deltagare i talangutvecklingsverksamhet (utgått)

Precisering: Antal deltagare i förbundsövergripande elitsatsningar

Uppgiftslämnare: Sveriges Olympiska Kommitté

Källa: SOK:s topp- och talangprogram

Indikator 5.4 skapades ursprungligen för att redovisa antal deltagare i förbundsövergripande elitsatsningar. Indikatorn tillkom mot bakgrund av den samlade och fleråriga elitsatsning som inrättades 2009 och pågick fram till 2012. Efter 2012 har indikator 5.4 i stället baserats på antalet deltagare i SOK:s topp- och talangprogram. Eftersom detta program i dag helt och hållet finansieras av privata medel, ingår

verksamheten inte längre i det statligt finansierade idrottsstöd som Centrum för idrottsforskningens indikatorer avser att följa.

Indikator 5.5 Specialidrott i gymnasieskolan

Precisering: Antal flickor och pojkar vid riksrekryterande idrottsgymnasier (RIG)

Uppgiftslämnare: Riksidrottsförbundet

Källa: Riksidrottsförbundet

För ungdomar på hög idrottslig nivå finns inom ramen för riksidrottsgymnasierna möjlighet att kombinera gymnasiestudier med en elitsatsning. Systemet är utformat så att studenterna läser ett nationellt gymnasieprogram, och utnyttjar studiemomentet ”Individuellt tillval” för sin specialidrott. I tabell 3.5.13 redovisas riksidrottsgymnasiernas dimensionering under perioden 2008–2020, fördelad på treårsperioder.

Tabell 3.5.13 Riksidrottsgymnasier (RIG) 2008–2020, dimensionering angiven i antal elever

	2008–2011	2011–2014	2014–2017	2017–2020
Specialidrottsförbund	36	32	31	30
Anordnarkommuner	49	44	43	40
RIG-orter	58	51	52	51
Elever (per tre år)	1 297	1 204	1 229	1 224

Källa: Riksidrottsförbundet

Enligt Riksidrottsförbundet ska specialidrottsförbunden fördela sina platser enligt principen att det underrepresenterade könet ska uppgå till minst 40 procent. Undantag från denna fördelningsprincip har beviljats för idrotterna bandy, motocross och bilsport.

Empiriska tendenser Målområde 5:

Målområde 5.1 redovisar vanligtvis statistik om svensk elitidrotts möjlighet att konkurrera om medaljer i internationella sammanhang. Redogörelsen för 2020 ger snarare en bild av coronapandemins kraftiga inverkan på det internationella idrottsutbytet. Mycket få större mästerskap hann genomföras 2020 innan pandemin orsakade en närmast global nedstängning. Endast 28 av sammanlagt 214 svenska landslag deltog detta år på ett internationellt mästerskap. Detta kan jämföras med 2019, då 168 landslagstrupper deltog på ett VM eller motsvarande. Totalt åtta förbund bärgade sammanlagt 15 medaljer: tre guld, fyra silver och åtta brons.

Pandemins effekter går även att utläsa i specialidrottsförbundens landslagsutgifter, som 2020 uppgick till 421 miljoner kronor, jämfört med 638 miljoner kronor för 2019. Starkt bidragande till denna minskning på hela 217 miljoner kronor är att Svenska Fotbollförbundets omkostnader för landslagsverksamhet minskade från 190 miljoner kronor 2019 till 108 miljoner kronor 2020.

4. Det statliga kris- och stimulansstödet till idrotten

– Omfattning, utformning, fördelning och effekter

Johan R Norberg & Christine Dartsch Nilsson, Centrum för idrottsforskning

Inledning

Vi ska göra allt vi kan för att minska smittspridningen, men då måste regeringen vara beredd att hjälpa våra föreningar att klara den ekonomiska knipa som de hamnar i.

(Björn Eriksson, ordförande Riksidrottsförbundet)

Citatet är hämtat från ett pressmeddelande av Riksidrottsförbundet daterat den 18 mars 2020.¹⁰ Uttalandet vittnar om den plötsliga ekonomiska kris som svensk idrott drabbades av till följd av att coronapandemin nått samhällsspridning i Sverige. Enligt Riksidrottsförbundet var det självklart att idrottsrörelsen skulle sluta upp i kampen för att begränsa smittspridning. Samtidigt tillades att de nya samhällsrestriktionerna, framför allt ett förbud mot allmänna sammankomster, slog hårt mot idrottsföreningars ekonomi och verksamhet.¹¹ En hastigt genomförd enkät till idrottsrörelsens förbund hade dessutom indikerat att det ekonomiska bortfallet för inställda idrottsevenemang – lågt räknat – skulle uppgå till 500 miljoner kronor enbart för perioden 12 mars–30 april.¹² Mot denna bakgrund riktade Riksidrottsförbundet nu hoppet till att regeringen skulle träda in och hjälpa idrottsrörelsen i den uppkomna krisen.

Regeringens svar kom snabbt. Redan den 20 mars meddelades att ett extra statsbidrag på 500 miljoner kronor skulle tilldelas idrottsverksamheter som "förlorar intäkter till följd av begränsningen av offentliga tillställningar". Stödpaketet, som möjliggjorts genom en överenskommelse mellan regeringspartierna, Centerpartiet och Liberalerna, skulle fördelas av Riksidrottsförbundet och gå till "föreningar som

¹⁰ Riksidrottsförbundet (2020). "Idrottsföreningar förlorar 500 miljoner på inställda evenemang". Pressmeddelande.

¹¹ Riksidrottsförbundet (2020). "Regeringens besked: Förbud för större evenemang". Pressmeddelande.

¹² Riksidrottsförbundet (2020). "Ekonomiska konsekvenser av corona/covid-19 för idrottsrörelsen 12 mars till 30 april 2020". Brev till Amanda Lind, kultur- och demokratiminister samt minister med ansvar för idrottsfrågorna.

organiserar idrottsevenemang, så som större cuper, motionslopp eller matcher på **elitnivå**".¹³

I början av april återkom regeringen med beskedet att idrottsrörelsen skulle tillföras ytterligare ett bidrag på 1,02 miljarder kronor för att hantera coronakrisens negativa effekter under det andra halvåret av 2020. Denna gång tillades att stöd-paketet inte enbart syftade till att mildra de ekonomiska konsekvenserna av spridningen av covid-19 – **det skulle även "underlätta en återstart av verksamheten när läget så tillåter" och "bidra till en jämställd och jämlik idrottsverksamhet"**.¹⁴ Även det följande året, 2021, beviljades ett krispaket, då på drygt 1,95 miljarder. Återigen framhöll regeringen att pengarna skulle användas för att mildra pandemins negativa ekonomiska konsekvenser för svensk idrott och för att **underlätta "uppstart av verksamhet och bidra till en jämställd och jämlik idrottsverksamhet"**. Barn- och ungdomsidrotten skulle särskilt beaktas.¹⁵

Sammanfattningsvis fick idrottsrörelsen således 3 455 miljoner kronor i extra anslag under 2020–2021 till följd av coronapandemin. Syftet med detta kapitel är att kartlägga och analysera det statliga kris- och stimulansstödet omfattning, utformning, fördelning och effekter.

En redogörelse av detta slag kan emellertid inte göras utan vissa förtydliganden och förbehåll. Ett första förbehåll är själva tidsperspektivet. När detta skrivs, vintern 2022, pågår pandemin fortfarande. Det är därför för tidigt att bedöma dess långsiktiga ekonomiska konsekvenser för svensk idrott. Till detta kommer vårt begränsade källmaterial. Analysen baseras på uppgifter om hur Riksidrottsförbundet och specialidrottsförbund fördelat statens kris- och stimulansstöd på organisationer och ändamål. Vi har däremot inte haft möjlighet att följa upp den process som föregick fördelningen, till exempel vilka överväganden som gjordes av Riksidrottsstyrelsen i beredningen av krisstödet, eller hur Riksidrottsförbundets kansli bedömde rimligheten i medlemsorganisationernas beskrivning av sina ekonomiska bortfall. Detta är viktigt. Vi kan följa hur bidrag på nära 3,5 miljarder kronor har fördelats, men vi kan inte bedöma i vilken utsträckning som fördelningen återspeglar en ekonomisk realitet. Det senare kräver en betydligt större forskningsinsats, med ingående analyser av de tusentals ansökningar som Riksidrottsförbundet hade att hantera.

---

¹³ Regeringskansliet (2020). "En miljard kronor till kultur och idrott till följd av coronavirusets effekter". Pressmeddelande.

¹⁴ Regeringskansliet (2020). "Kris- och stimulansstöd till idrotten". Pressmeddelande.

¹⁵ Regeringskansliet (2021). *Regleringsbrev för budgetåret 2021 avseende anslag 13:1 inom utgiftsområde 17 kultur, medier, trossamfund och fritid*. Ändringsbeslut 2021-07-08.

För att ytterligare komplicera saken var det statliga kris- och stimulansstödet endast en av flera statliga stödinsatser som kom svensk idrottsrörelse till godo under 2020–2021. En mer fullständig analys skulle behöva inkludera andra stödåtgärder, såsom permitteringsstöd och att föreningar fått behålla tidigare års nivå av statligt lokalt aktivitetsstöd (LOK-stöd) även om pandemin inneburit minskad verksamhet.

Med dessa reservationer vill vi dock understryka det idrottspolitiska värdet av att det statliga kris- och stimulansstödet blir kartlagt och analyserat. Den främsta anledningen är att stödet på väsentliga punkter skiljer sig från den generella statliga idrottspolitiken. Det traditionella statliga idrottsstödet har en tydlig välfärdspolitisk profil. Målet är att uppmuntra idrottsrörelsens ideella krafter, och samtidigt motverka den ojämlikhet som uppstår om endast marknadskrafter och socio-demografiska strukturer får råda inom idrotten. Det statliga kris- och stimulansstödet har baserats på en rakt motsatt logik. Det primära målet har varit att stötta ekonomiskt intäktsbortfall, vilket skiftat fokus bort från idrottsrörelsens ideella delar och till de verksamheter som (vanligtvis) har stora kommersiella intäkter. Medan det ordinarie statliga stödet således har till syfte att begränsa eller balansera marknadskrafterna i svensk idrott, utformades krisstödet för att kompensera idrottsrörelsen i en situation där marknadskrafterna slagits ur spel. Lägg därtill att krisstödet enbart under åren 2020–2021 uppgick till närmare 3,5 miljarder kronor, vilket nästan var i paritet med det ordinarie statsanslaget. Av detta följer att vi inte enbart kan bedöma stödets effekt i relation till idrottsrörelsens ekonomiska bortfall under coronapandemin. Vi måste också ställa oss frågan hur detta stöd inverkat på det samlade statliga idrottsstödet.

Vår analys i detta kapitel har således vägletts av två parallella teman. Det första temat handlar om att analysera kris- och stimulansstödet direkta betydelse för svensk idrott i att hantera de direkta negativa effekterna av coronapandemin. Viktiga frågeställningar här är: Hur utformades stödet? Vilka verksamheter inom idrottsrörelsen prioriterades i bidragsgivningen, och vilka gjorde det inte? Vad finns att säga om stödets fördelning med avseende på kvinnor och män och mellan barn- och ungdomsidrott och elitidrott? Var stödet tillräckligt stort för att hjälpa svensk idrott att överleva, trots de kraftiga restriktioner som infördes på grund av coronaviruset och den medföljande restriktionspolitiken?

Det andra temat handlar om kris- och stimulansstödet effekter på den samlade statliga idrottspolitiken. Här vill vi diskutera hur detta bidrag i kraft av sin inriktning och omfattning skapat en viktig tyngdförskjutning i det statliga stödet till

idrotten. Tid får utvisa i vilken utsträckning detta skifte är tillfälligt, eller början på en ny epok i den statliga idrottspolitiken.

”Kompensationsstödet” till idrottsrörelsen tar form

Efter att regeringen beslutat om ett krisstöd till idrotten fick Riksidrottsförbundet i uppdrag att svara för stödpaketets närmare utformning och fördelning. Under ledning av Riksidrottsstyrelsen började riktlinjer och principer för bidraget att ta form. Till styrelsens hjälp inrättades även en särskild referensgrupp, bestående av representanter för tio specialidrottsförbund. Arbetet bedrevs skyndsamt och den 20 april kunde Riksidrottsstyrelsen fatta beslut om det regelverk som skulle gälla för **det statliga krisstödet, eller ”kompensationsstödet” som det nu benämndes inom Riksidrottsförbundet**. Namnbytet ska enligt uppgift från Riksidrottsförbundets kansli förstås som en markering av att idrottsrörelsen inte i första hand uppfattade bidraget som ett krisstöd, utan som en ekonomisk kompensation för att man lojalt slöt upp i det svenska samhällets kamp mot coronaviruset.

I Riksidrottsstyrelsens beslutade riktlinjer fastslogs att det övergripande syftet med kompensationsstödet skulle vara att ge specialidrottsförbund och idrottsföreningar **”förutsättningar att överleva samt fortsatt kunna bedriva idrottsverksamhet och evenemang”**. Särskilt viktigt var även att **”värna idrottsverksamhet och evenemang som bedrivs för och till förmån för barn- och ungdomsidrotten”**. Vidare bestämdes att kompensation både skulle utgå för faktiska merkostnader som drabbat idrottsorganisationer på grund av coronaviruset och för förlorade intäkter till följd av inställda, reducerade eller uppskjutna verksamheter och evenemang. Dessutom skulle stödet fördelas i två delvis parallella processer. Det stora antalet mindre ansökningar från lokala idrottsföreningar skulle beredas av Riksidrottsförbundets kansli och därefter utdelas efter beslut av Riksidrottsstyrelsen. Större ansökningar från specialidrottsförbunden själva samt ett antal större utpekade evenemang – framför allt de högsta serierna i publikstarka lagidrotter, ett antal mästerskaps-tävlingar samt vissa större massevenemang, såsom Vätternrundan och Göteborgsvarvet – skulle däremot beredas av de berörda specialidrottsförbunden själva.¹⁶ Detta dubbla bidragssystem motiverades av Riksidrottsstyrelsen med att det egna kansliet generellt sett hade goda förutsättningar att bedöma idrottsföreningars ansökningar på ett rättvist sätt, men att det var rimligt att special-

---

¹⁶ Se Riksidrottsförbundet (2020). *Kompensationsstöd SF*. Beslutat av RS 2020-04-20; *Kompensationsstöd IF*. Beslutat av RS 2020-04-20.

idrottsförbunden fick ta ett samlat grepp över större och kommersiellt inriktade evenemang.

Exempelvis är det knepigt att hantera eventuell kompensation till högsta ligan i handboll då slutspelet ej hade påbörjats. Det är omöjligt att veta vilken förening som skulle gått längst i slutspelet. Det är en uppgift som hanteras bättre samlat inom respektive SF med utgångspunkt från de av RS beslutade riktlinjer.¹⁷

I det regelverk som rörde lokala idrottsföreningar fastslogs att endast ansökningar om minst 15 000 kronor kunde komma i fråga. I de principer som rörde stödet till specialidrottsförbund och utpekade evenemang saknades ett lägsta belopp. Däremot fastslogs att fördelningen av detta stöd skulle ske i relation till omfattningen av de sökandes intäktsbortfall och kostnader med anledning av coronaviruset. Ju större ekonomisk skada, desto högre kompensationsstöd.¹⁸

Kompensationsstödet fördelas

Ett bidrag fördelat på två skilda potter

Ett första sätt att kartlägga kompensationsstödet är att jämföra den del som avsattes till lokalt föreningsstöd, att fördelas direkt av Riksidrottsförbundet, med det stöd som skulle tillföras utpekade verksamheter, och hanteras separat av berörda specialidrottsförbund. Det intressanta med en sådan uppdelning är att den senare potten rymmer just de evenemang som enligt idrottsrörelsens egna bedömningar har störst kommersiella intäkter. Vi får således ett grovt mått på hur stor andel av det statliga kris- och stimulansstödet som riktades till den breda idrottsrörelsens mer begränsade kommersiella intäkter, och hur stor andel som avsattes för att kompensera de kommersiellt starka förbundens och elitklubbarnas mest lönsamma evenemang.

Listan på de evenemang och aktiviteter som skulle hanteras separat har varierat något över tid. I den första fördelningsomgången uppräknades dock aktiviteter inom sammanlagt 17 förbund. I listan ingick serie- och slutspel på högsta nivå i publikstarka idrotter som fotboll, ishockey och bandy. Vidare ingick ett antal evenemang med många betalande deltagare, såsom motionsloppen Stockholm

¹⁷ Riksidrottsförbundet (2020). *Principer för ekonomiskt stöd till idrottsrörelsen till följd av Coronapandemin*. RS 2020-04-16. Bilaga 1, utl. 2a.

¹⁸ Se Riksidrottsförbundet (2020). *Kompensationsstöd SF*. Beslutat av RS 2020-04-20; *Kompensationsstöd IF*. Beslutat av RS 2020-04-20.

Marathon och Göteborgsvarvet (i Svenska Friidrottsförbundets regi), Vätternrundan (Svenska Cykelförbundet) och Vansbrosimningen (Svenska Simförbundet).

I tabell 4.1 nedan redovisas hela det kompensationsstöd som fördelats av Riksidrottsförbundet fram till september 2021. Det rör sig om sammanlagt 2,49 miljarder kronor. Förutom detta stöd har Riksidrottsförbundet även fördelat 620 miljoner kronor i så kallat återstartsstöd (mer om det i det kommande). Förutom dessa medel återstår cirka 350 miljoner kronor som ännu inte är fördelade (mars 2022).

I tabellen redovisas fördelningen mellan bidrag till lokala idrottsföreningar via Riksidrottsförbundet, och bidrag till utpekade verksamheter via berörda specialidrottsförbund.

Tabell 4.1. Kompensationsstöd till idrottsföreningar (IF) via Riksidrottsförbundet (RF) och specialidrottsförbunden (SF) 2020–2021

	2020	Andel (%)	2021	Andel (%)
Fördelas till lokala IF via RF	529 000 000	36	286 000 000	28
Fördelas till utpekade verksamheter via SF	957 000 000	64	718 000 000	72
Summa	1 486 000 000	100	1 004 000 000	100

Källa: RF

Tabell 4.1 visar att drygt 2/3 av kompensationsstödet riktats till förbund och elitklubbar som kompensation för ekonomiskt bortfall i de verksamheter som vanligtvis är de mest inkomstbringande i svensk idrott. Den resterande tredjedelen avsattes för att kompensera lokala idrottsföreningar för deras intäktsbortfall och ökade kostnader på grund av pandemin. Sett över tid ökade andelen stöd till idrottsrörelsens mest inkomstbringande evenemang: från 64 procent 2020 till 72 procent 2021.

Kompensationsstöd till utpekade verksamheter via specialidrottsförbunden

I tabell 4.2 redovisas kompensationsstödet till utpekade verksamheter via specialidrottsförbunden, fördelat på fem övergripande kategorier. Det rör sig om totalt 1 675 miljoner kronor för 2020–2021.

Den oavkortat största posten, drygt 1 038 miljoner kronor (motsvarande 62 procent av hela bidraget), riktades till elitklubbar i sammanlagt nio idrotter, däribland ishockey, fotboll, handboll, innebandy och bandy. Den stora merparten av detta

stöd – 86 procent – tillföll elitklubbar i ishockey (550 miljoner kronor) och fotboll (342 miljoner kronor).

Drygt 288 miljoner kronor tillfördes utpekade evenemang i sammanlagt 17 specialidrottsförbund, såsom stora motionslopp eller cykellopp och stora tävlingsarrangemang som Gothia Cup. Störst tilldelning i denna kategori fick Svenska Friidrottsförbundet (88 miljoner kronor) följt av Svenska Fotbollförbundet (72,5 miljoner kronor). **Den särskilda potten för "IF-verksamhet" handlade nästan uteslutande om stöd till lokala Friskis & Svettis-föreningar via Svenska Friidrottsförbundet.**

Tabell 4.2. Krisstöd via specialidrottsförbund (SF) april 2020 – 2021, fördelat på kategorier

Kategori	SEK	Andel av totalbeloppet (%)
Seriespel	1 038 575 460	62
Evenemang	288 470 500	17
IF-verksamhet*	171 452 000	10
SF**	140 803 000	8
SDF***	35 981 500	2
Summa	1 675 282 460	100

* Idrottsföreningar (IF)

** Specialidrottsförbund (SF)

*** Specialidrottsdistriktsförbund (SDF)

Källa: RF

Totalt sett fick 48 av idrottsrörelsens 71 specialidrottsförbund del av det så kallade kompensationsstödet under det första året av coronapandemin. Skillnaderna i belopp är mycket stora. De tio förbund med högst tilldelning redovisas i tabell 4.3 på nästa sida. Resultatet visar att fyra idrotter utmärker sig med stor tilldelning. Ishockeyn intar en särställning med över 557 miljoner kronor i stöd (motsvarande 36 procent av det totala stödet till utpekade idrottsverksamheter), följt av fotboll med 461 miljoner kronor (30 procent). Även friidrott och handboll fick betydande delar av det totala stödet. Detta kan jämföras med att 23 förbund fick mindre än en miljon kronor vardera att fördela. Minst fick Styrkelyftsförbundet med 6 000 kronor. 23 förbund blev helt utan stöd, framför allt små förbund men även medelstora kampsportsförbund som boxning och taekwondo.

Tabell 4.3. Utdelat kris- och stimulansstöd via specialidrottsförbunden april 2020–2021, fördelat på förbund

Förbund	SEK	Andel av totalbeloppet (%)
Ishockeyförbundet	556 996 000	36
Fotbollförbundet	460 884 460	30
Friidrottsförbundet	259 345 000	17
Handbollförbundet	98 748 000	6
Bilsportförbundet	34 297 000	2
Cykelförbundet	32 617 500	2
Innebandyförbundet	32 205 000	2
Basketbollförbundet	30 422 000	2
Orienteringsförbundet	28 767 000	2
Skidförbundet	20 983 000	1

Källa: RF

Stöd till lokala idrottsföreningar via Riksidrottsförbundet

Drygt 815 miljoner kronor av det statliga kris- och stimulansstödet utdelades till lokala idrottsföreningar via Riksidrottsförbundet under perioden 2020–2021. Stödet fördelades efter ett ansökningsförfarande, där föreningarna fick redogöra för vilka evenemang man inte kunnat genomföra och vilka intäktsbortfall eller ökade kostnader man drabbats av. Enligt Riksidrottsförbundets anvisningar beviljades inte kompensation för uteblivna löner, arvoden eller sponsor- och medieavtal. Ett villkor för att få bidrag var dessutom att de sökande kunde verifiera sina förlorade intäkter eller höjda kostnader genom exempelvis styrelseprotokoll, budgetar och uppgifter om evenemangens utfall under tidigare år.

Storleken på bidrag blev mycket varierad: mest fick Idrottsklubben Studenterna i Umeå, med totalt 9 763 000 kronor. Ytterligare 108 klubbar fick stöd på över 1 miljon kronor vardera. De allra flesta fick däremot mer begränsade summor. Av de totalt 5 436 föreningar som beviljades stöd fick två tredjedelar – 3 592 föreningar – bidrag på mindre än 100 000 kronor.

Det ska tilläggas att denna del av coronastödet är svårare att följa med avseende på idrotters olika tilldelning. Problemet är att cirka 12 procent av de föreningar som beviljades bidrag under 2020–2021 är flergrensföreningar, det vill säga föreningar som bedriver mer än en idrott. Denna föreningstyp erhöll sammanlagt 167 miljoner kronor, motsvarande 20 procent av detta bidrag. Med flergrensföreningarna

exkluderade redovisas emellertid de tio idrotter som fick mest stöd i denna bidragskategori.

Tabell 4.4. Utdelat kompensationsstöd via Riksidrottsförbundet 2020–2021, fördelat på specialidrottsförbund

Förbund	SEK	Andel av totalbeloppet (%)
Fotbollförbundet	197 001 000	24
Ishockeyförbundet	64 356 000	8
Innebandyförbundet	36 549 000	4
Ridsportförbundet	34 159 000	4
Handbollförbundet	30 783 000	4
Golförbundet	26 562 000	3
Gymnastikförbundet	25 476 000	3
Simförbundet	18 607 000	2
Bilsportförbundet	16 152 000	2
Friidrottsförbundet	15 619 000	2

Källa: RF

Tabell 4.4 kan ses som en indikation på vilka idrotter vars lokala idrottsföreningar vanligtvis har störst ekonomiska intäkter. Även här utmärker sig idrotterna fotboll och ishockey med stora kompensationsstöd. Fotbollsklubbar totala tilldelning på 197 miljoner kronor kan jämföras med att föreningar tillhörande 28 av Riksidrottsförbundets totalt 72 specialidrottsförbund tilldelades mindre än 1 miljoner kronor vardera.

Ett nytt bidrag tillkommer: ”Återstart”

I april 2021 meddelade regeringen i sitt regleringsbrev till Riksidrottsförbundet att särskilda medel av det statliga kris- och stimulansstödet skulle öronmärkas för ”att underlätta uppstart av idrottsverksamhet”. Nyordningen innebar en viss begränsning av Riksidrottsstyrelsens självbestämmande i bidragshandlingen, såtillvida att regeringen själv beslutade hur stora delar av stödet som skulle ingå i en ny satsning.

I Riksidrottsförbundets hantering av det statliga kris- och stimulansstödet fick det nya bidraget namnet ”återstartsstöd”. Vidare fastslogs att syftet med detta stöd var ”att stimulera en uppstart av SF:s verksamhet efter coronapandemins effekter”, så att förbunden skulle ges möjlighet att ”rekrytera, återrekrytera och behålla medlemmar”. Medan det övriga krisstödet således främst handlade om ”att ekonomiskt kompensera föreningar och förbund för negativa ekonomiska konsekvenser som

uppstått”, fick detta bidrag en framåtriktad karaktär med målet att idrottsrörelsen skulle ”stå sig fortsatt stark efter att pandemin släppt sitt tag”.¹⁹

Återstartsstödet 2021 uppgick till totalt 620 miljoner kronor, och delades ut vid två tillfällen (se tabell 4.5). Den största delen, totalt 460 miljoner kronor (74,2 procent), avsattes som generellt specialidrottsförbundsstöd. Som villkor för bidraget beslutade emellertid Riksidrottsstyrelsen att varje förbund skulle visa upp en särskild återstartsplan, där det fastslogs vilken typ av insatser man avsåg att göra, vad man ville åstadkomma med dessa och hur bidraget skulle fördelas. Därutöver gavs förbunden stort självbestämmande över sina bidrag. I den första fördelningsomgången (juni 2021) fick de helt avgöra hur medlen skulle fördelas mellan centrala insatser på förbunds nivå, insatser på SDF-nivå (distrikt) respektive stöd till lokala föreningar. Inför den andra fördelningsomgången (december 2021) infördes kravet från Riksidrottsstyrelsen att minst en tredjedel av stödet skulle tillföras de lokala föreningarna. Beslutet ger en indikation om att många förbund valde att använda återstartsstödet till centrala insatser i den egna organisationen.

Vid fördelningen i december 2021 tillkom nya budgetposter inom ramen för återstartsstödet. Totalt 50 miljoner kronor (40 + 10 miljoner kronor) avsattes som särskilt stöd till parasport, bland annat i form av stöd till anläggningar och utrustning. Vidare avsattes 30 miljoner kronor i ett särskilt elitstöd till specialidrottsförbunden ”för att motverka kostnadsökningar som uppstår på grund av förändringar i det internationella programmet och till verksamhet för kommande landslagsutövare”.

En mindre del av stödet riktades till idrottsrörelsens distriktsorganisationer för dels uppsökande arbete av utsatta föreningar som drabbats särskilt hårt under pandemin i form av minskad verksamhet (15 miljoner kronor), dels bidrag som lokala idrottsföreningar kunde ansöka om (35 miljoner kronor). Slutligen avsattes 30 miljoner kronor till Riksidrottsförbundet för centrala insatser.

---

¹⁹ Riksidrottsförbundet (2021). *Återstart 2021*. Webbsida.

Tabell 4.5 Fördelning av återstartsstöd 2021, miljoner kronor

	MSEK	Andel av totalbeloppet (%)
Stöd till specialidrottsförbund för deras återstartsplaner	460	74,2
Stöd till specialidrottsförbund för paraidrott	40	6,5
Stöd till specialidrottsförbund för elitidrott	30	4,8
Stöd till distriktsförbund för arbete med utsatta föreningar	15	2,4
Stöd till distriktsförbund för anläggningsstöd till paraidrott	10	1,6
Stöd till distriktsförbund för vidareförmedling till IF	35	5,6
Stöd Riksidrottsförbundet för centrala insatser	30	4,8
Summa	620	100

Källa: RF

I skrivande stund, januari 2022, har Riksidrottsförbundet inte redovisat hur det totala återstartsstödet till specialidrottsförbunden på 460 miljoner kronor fördelats mellan Riksidrottsförbundets 71 specialidrottsförbund. Den första fördelningen (juni 2021) är däremot offentliggjord. I tabell 4.6 redovisas de tio förbund som fick störst tilldelning av de sammanlagt 220 miljoner kronor som då delades ut.

Tabell 4.6. Fördelning av återstartsstöd utdelat till de tio specialidrottsförbund som fick störst tilldelning i juni 2021

Förbund	SEK	Andel av totalbeloppet (%)
Fotbollförbundet	18 000 000	8,2
Friidrottsförbundet	11 000 000	5,0
Gymnastikförbundet	11 000 000	5,0
Handbollförbundet	11 000 000	5,0
Innebandyförbundet	11 000 000	5,0
Ishockeyförbundet	9 500 000	4,3
Ridsportförbundet	8 000 000	3,6
Budo- och Kampsportsförbundet	7 000 000	3,2
Korpen	7 000 000	3,2
Golfförbundet	6 500 000	3,0

Källa: RF

Tabell 4.6 visar att Svenska Fotbollförbundet fick störst återstartsstöd, totalt 18 miljoner kronor, motsvarande 8,2 procent av totalbeloppet. Därefter följde fyra förbund med 11 miljoner kronor vardera. Sammantaget tilldelades specialidrottsförbunden som fick mest stöd 45 procent av hela bidraget. Andra förbund tilldelades lägre belopp. Sammanlagt 24 specialidrottsförbund beviljades bidrag på

upp till 800 000 kronor. Lägst tilldelning – 175 000 kronor vardera – fick Padel-, Isseglings-, Islandshäst- samt Gång- och vandringsförbunden.

Perspektiv på det statliga kris- och stimulanstöd till idrotten

I detta avsnitt vill vi ge perspektiv på det statliga kris- och stimulanstöd till idrotten. Vi tar vår utgångspunkt i regeringens tre mål för bidraget, det vill säga i vilken utsträckning som stödet mildrat negativa ekonomiska konsekvenser av covid-19 för idrottsrörelsen, underlättat en uppstart av verksamhet samt bidragit till en jämställd och jämlik idrottsverksamhet.

En analys av detta slag kommer oundvikligen att innehålla normativa inslag. Detta beror på att fördelning av pengar alltid innebär avvägningar mellan olika intressen. I situationer där behoven är större än de tillgängliga resurserna kommer det alltid att finnas vinnare och förlorare. Till detta kommer att regeringens målformuleringar var generella, och saknat tydliga direktiv för hur Riksidrottsstyrelsen skulle hantera de avvägningsfrågor som uppstår när ett bidrag ska fördelas. Syftet med vår analys är därför inte att fastställa om Riksidrottsstyrelsens fördelningsprinciper var ”rättvisa”, ”bra” eller ”ändamålsenliga”. Däremot vill vi ge perspektiv på stödet, och visa hur de vägval som gjordes de facto innebar att vissa mål eller intressen prioriterades – men inte andra.

Bidrog stödet till att mildra de ekonomiska konsekvenserna för idrottsrörelsen?

Det första och främsta målet med statens kris- och stimulanstöd var att mildra de ekonomiska konsekvenserna för idrottsrörelsen under coronakrisen. Detta aktualiserar frågor om huruvida stödet var tillräckligt, och om det gav avsedd effekt.

Ett första sätt att närma sig denna fråga är att konstatera att Riksidrottsförbundet åskade totalt 3,5 miljarder kronor i krisstöd under perioden 2020–2021, baserat på bedömningar av den egna rörelsens ekonomiska behov. Regeringen beviljade nästan hela summan, totalt 3 455 miljoner kronor. Beloppet ska inte uppfattas som att idrottsrörelsen vare sig begärde eller fick full ekonomisk täckning för sina kostnader och intäktsbortfall under pandemin. Däremot måste det konstateras att regeringen beviljade Riksidrottsförbundet nästan hela det belopp som förbundet självt ansåg nödvändigt, för att idrottsrörelsen skulle klara sig igenom krisen.

En andra indikation på stödets betydelse handlar om idrottsrörelsens överlevnad. Enligt uppgift från Riksidrottsförbundet finns det i dagsläget inga kända fall av förbund eller föreningar som försatts i konkurs till följd av pandemin och dess medföljande restriktioner. Båda dessa sakförhållanden talar för att statens stöd infriade målet om att minska de negativa ekonomiska effekterna för svensk idrott.

Ett ytterligare stöd för detta påstående ges i de studier som hittills genomförts om idrottsrörelsens faktiska ekonomiska situation under pandemins första år. När det gäller den ekonomiska situationen för lokala idrottsföreningar ges värdefull information i Riksidrottsförbundets egen rapport *Ett år med corona*, publicerad i maj 2021. I rapporten presenterades en större enkätundersökning, där 3 725 idrottsföreningar redogjort för sin situation under pandemins första år. På frågor om de ekonomiska effekterna av krisen uppgav en dryg fjärdedel – 28 procent – att **föreningen fått en "Mycket sämre" ekonomi**. Flest, 39 procent, gav **svaret "Lite sämre"**, medan 15 procent menade att man inte påverkats alls. En mindre grupp svarade att ekonomin i stället blivit **"Lite bättre"** (15 procent) eller till och med **"Mycket bättre"** (3 procent). Uppgifterna indikerar att drygt var fjärde idrottsförening i ekonomiskt avseende drabbades hårt av covid-19, men att den stora majoriteten föreningar i mindre utsträckning eller inte alls drabbades. Det är givetvis allvarligt att 28 procent av landets idrottsföreningar fick kraftigt försämrad ekonomi under krisen. Här krävs fortsatta och fördjupade studier för att undersöka de faktiska konsekvenserna för dessa föreningar – samt i vilken utsträckning som det statliga kris- och stimulansstödet kommit dessa föreningar till del. Samtidigt är det positivt att majoriteten idrottsföreningar uppgivit att man klarat sig förhållandevis bra under pandemins första år. Enligt Riksidrottsförbundets bedömning beror detta på att många föreningar varit framgångsrika i att minska sina löpande utgifter under krisen. I frånvaron av cuper och tävlingar har även klubbarnas omkostnader för resor, tävlingsavgifter med mera minskat. Att många föreningar således kunnat uppvisa ett positivt bokslut kan därmed ses som resultatet både av att de beviljats krisstöd för uteblivna intäkter och att resurser inte kunnat utnyttjas på grund av pandemin och de medföljande samhällsliga restriktionerna.

När det gäller pandemins ekonomiska effekter på svensk elitidrott är kunskapsläget betydligt magrare. Forskning saknas, liksom mer ingående uppgifter om specialidrottsförbundens och elitklubbarnas ekonomi. En viss fingervisning om den ekonomiska situationen i fotbollens och ishockeyns högsta ligor (för män) ges emellertid i två rapporter från revisions- och konsultföretaget EY:s (tidigare Ernst & Young) Sports Business Services (SBS). Sports Business Services beskriver sig

själva som ”ett rikstäckande nätverk som stödjer idrottens värld och dess intressenter med EY:s tjänster inom revision, redovisning, affärsrådgivning, skatt och transaktioner”. Man säger sig samarbeta med och hjälpa idrottsklubbar, ligor och idrottsföreningar över hela landet. Vidare genomför man regelbundet studier för att identifiera samband mellan elitklubbars idrottsliga framgångar och ekonomiska förutsättningar i olika lagidrotter.²⁰

Sports Business Services har under flera år analyserat den ekonomiska situationen för elitklubbar i Allsvenskan i fotboll och Svenska Hockeyligan (SHL) i ishockey. Enligt deras bedömning har båda elitverksamheterna klarat sig bra under pandemin. I ett pressmeddelande daterat den 9 april 2021 fastslogs att de allsvenska klubbarna ”tog sig igenom 2020 med bravur” och att tre av fyra klubbar uppvisade ett positivt ekonomiskt resultat. Enligt deras bedömning låg framför allt fyra faktorer bakom de positiva siffrorna: statligt stöd, supporterstöd, klubbarnas arbete med att minska kostnader samt nya centrala avtal med spelbolaget Unibet och strömningsskanalen Discovery+.²¹ I fråga om SHL konstaterades att ligans 14 ishockeyklubbar skulle haft en förlust på hela 387,2 miljoner kronor om inte olika former av ”intäkter” – i praktiken statligt stöd – hade tillkommit. Det faktiska resultatet för 2020 blev i stället en samlad förlust på måttliga 20,7 miljoner kronor.²²

Sammantaget finns det följaktligen tydliga indikationer på att det statliga kris- och stimulansstödet för idrottsrörelsen på närmare 3, 5 miljarder kronor för perioden 2020–2021 har bidragit till att minska de negativa ekonomiska effekterna av coronapandemin för svensk idrottsrörelse.

Ett stöd för intäktsbortfall men inte aktivitetsbortfall

Hela den svenska idrottsrörelsen drabbades av coronapandemin – men krisen drabbade idrottsförbund och klubbar på olika sätt och i olika omfattning. För vissa idrotter ledde pandemin och medföljande restriktioner till att de periodvis tvingades helt upphöra med ordinarie tränings- och tävlingsverksamheter. Detta gällde framför allt många så kallade hallidrotter, och särskilt kampsporter som judo, boxning och taekwondo, där den reguljära verksamheten i praktiken omöjliggjordes av Folkhälsomyndighetens rekommendationer till idrottsrörelsen om att undvika kroppskontakt mellan utövare. För stora utomhusidrotter – såsom

---

²⁰ EY (u.å.). ”Sports Business Services”. Webbsida.

²¹ EY (2021). *Hur mår svensk elitfotboll? En analys av den finansiella ställningen i Allsvenskan 2020*.

²² EY (2021). *Hur mår svensk elitishockey? En analys av den finansiella ställningen i SHL 2020/2021*.

fotboll, golf och ridsport – blev effekten på själva träningsverksamheten betydligt mindre. Däremot begränsades möjligheterna till tävlingsverksamhet, cuper och resor. För många klubbar innebar detta både minskad aktivitet och ett ekonomiskt bortfall när deras tävlingsevenemang inte kunde längre genomföras. För specialidrottsförbund och så kallade elitklubbar i kommersiellt starka idrotter såsom fotboll, ishockey och bilsport innebar pandemin framför allt ett ekonomiskt bortfall, såtillvida att seriespel i de högsta divisionerna kunde fortsätta, men inför tomma läktare och med minskade sponsorintäkter.

Även om hela idrottsrörelsens verksamhet påverkades av pandemin, fick det statliga krisstödet en stark inriktning på att kompensera ekonomiskt bortfall. Det var således förlorade intäkter och höjda kostnader som styrde hur krisstödet skulle fördelas – inte minskade aktiviteter. Detta förklarar att den största enskilda utgiftsposten i idrottsrörelsens kompensationsstöd blev stöd till elitklubbar i de högsta divisionerna i idrotter som ishockey, fotboll och handboll. Dessa klubbar hade stora intäktsbortfall till följd av uteblivna publikintäkter, även om de i stor utsträckning kunde fortsätta med sin tävlingsverksamhet.

Denna avgränsning till ekonomiskt bortfall fick emellertid till följd att lokala idrottsföreningar med små intäkter vid sidan av medlemsavgifter och aktivitetsbidrag inte blev berättigade att söka kompensationsstöd. De saknade helt enkelt förlorade intäkter som kunde kompenseras. Hur många idrottsföreningar tillhörde denna kategori? Ett exakt svar är inte möjligt att ge. För närvarande saknas detaljerad statistik på det totala antalet aktiva idrottsföreningar inom den organiserade idrottsrörelsen. Med denna reservation uppskattar Riksidrottsförbundet att man har cirka 19 000 idrottsföreningar inom den egna rörelsen.²³ Detta ska ställas mot att 5 158 idrottsföreningar tilldelades kompensationsstöd under det första året av coronapandemin. Detta indikerar att en stor majoritet – uppemot 73 procent – av idrottsrörelsens lokala idrottsföreningar blev helt utan kompensationsstöd. Om kompensationsstödet även inkluderat aktivitetsbortfall, hade bidragsfördelningen rimligtvis blivit annorlunda.

Som tidigare nämnt var kompensationsstödet inte det enda statliga krisstödet till idrottsrörelsen. Under 2021 avsattes även 620 miljoner i så kallat återstartsstöd. Merparten av detta stöd – totalt 460 miljoner kronor – fördelades enligt uppgift på Riksidrottsförbundets hemsida inte utifrån ekonomiskt bortfall, utan i stället

---

²³ Se t.ex. Riksidrottsförbundets remissvar gällande *Förslag till Folkhälsomyndighetens föreskrifter och allmänna råd (HSLF-FS 2021:x) om särskilda begränsningar för att förhindra spridning av sjukdomen covid-19 (dnr 04707-2021)*, daterat 25 november 2021.

baserat **på beräkningar av ”hur mycket verksamhet (LOK-stöd, utbildning, licenser med mera) som respektive idrott förlorat under pandemin”**.²⁴

Att stödet fördelades till specialidrottsförbunden utifrån beräkningar om minskade aktiviteter kan emellertid inte tolkas som att bidragen med automatik hamnat hos de lokala föreningar som fördelningsprincipen grundades på. Enligt Riksidrottsstyrelsens första riktlinjer var det upp till varje specialidrottsförbund att självt avgöra hur stora belopp som skulle behållas för centrala insatser, och hur mycket som skulle fördelas på distriktsorganisationer och lokala föreningar. I samband med den andra utbetalningen hösten 2021 infördes kravet på att minst 30 procent **skulle göras ”tillgängligt för föreningar”**.²⁵ Detta indikerar att stora delar av återstartsstödet använts för strategiska satsningar på förbunds nivå, snarare än fördelats vidare till distriktsförbund och lokala föreningar. Men detta är som sagt endast en indikation. Återstartsstödet är ett relativt nytt bidrag som skapades 2021, och som i stor utsträckning ännu inte börjat användas. Det är därför i dagsläget inte möjligt att avgöra hur och på vilka sätt återstartsstödet de facto kommer att bidra till att återstarta idrottsverksamhet på lokal nivå.

Om stödets effekter på jämställdheten inom idrotten

Enligt regeringens direktiv skulle kris- och stimulansstödet även bidra till en jämställd och jämlik idrottsverksamhet. Formuleringen infördes i samband med att det andra krisstödspaketet beviljades (i oktober 2020), och ska delvis ses som en reaktion på den massmediala debatten om bidragets ojämlika fördelning i samband med det första utdelningstillfället, framför allt avseende herr- och damlag på elitnivå i stora lagidrotter som fotboll och ishockey.²⁶ I ett särskilt pressmeddelande konstaterade Björn Eriksson, Riksidrottsförbundets ordförande, att bidragets ojämlika fördelning var en effekt av att de stora lagidrotternas dam- och herrelitens publikintäkter ligger på mycket olika nivåer. Han tillade samtidigt att Riksidrottsförbundet **”med förtroende” överlät till specialidrottsförbunden att själva avgöra** hur stödet skulle fördelas mellan elitklubbarna.²⁷ Budskapet var således att specialidrottsförbunden själva var ansvariga för fördelningen inom sin idrott, och att det stod dem fritt att fördela bidraget på andra fördelningsgrunder än enbart förlorade publikintäkter.

---

²⁴ Riksidrottsförbundet (2021).

²⁵ Ibid.

²⁶ SVT Nyheter (2020). *Amanda Lind: Så ska krispaketet till kultur och idrott fördelas*. Webbsida.

²⁷ Riksidrottsförbundet (2020). ”RF kommenterar fördelningen av stöd till elitlagidrotter”. Pressmeddelande.

Som ytterligare förtydligande fastslog Riksidrottsstyrelsen därefter i sina nya riktlinjer för fördelning av krisstöd hösten 2020 att kompensationsstödet ”i övrigt inte skulle förstärka tidigare ojämlikheter inom idrotten.”²⁸

Båda regeringens och Riksidrottsförbundets kommentarer vittnar om en medvetenhet om att ett kompensationsstöd fördelat efter intäktsbortfall visserligen skulle hjälpa föreningar i relation till deras ekonomiska belägenhet, men att fördelningen samtidigt skulle kunna kritiseras med hänvisning till olika jämställdhets- och jämlikhetsprinciper. Grundproblemet är – som ovan påpekats – att statens ordinarie stöd till idrotten har tydliga välfärdspolitiska mål, såsom att främja mångfald inom idrotten och att främja samhällliga ideal som inte uppstår naturligt på egen väg, inte minst en jämlik och jämställd fördelning av resurser. I den meningen är statens traditionella stöd en motvikt mot marknadskrafter inom idrotten. Kris- och stimulansstödet bygger emellertid på den rakt motsatta logiken: det uppstod för att stödja idrottsrörelsen ekonomiskt i en situation där marknadskrafterna satts ur spel. Detta skapar ett dilemma, eftersom uppfyllandet av ett mål riskerar att ske på bekostnad av det andra.

Frågan blir nu hur och i vilken utsträckning idrottsrörelsen hanterat detta dilemma. Finns det något i Riksidrottsstyrelsens principer för bidragsfördelning som vittnar om att man försökt att balansera ett kompensationsstöd baserat på intäktsbortfall med regeringens parallella önskan om att stödet även skulle bidra till en jämställd och jämlik idrottsverksamhet? Svaret måste bli nej. Med undantag för påpekandet **att stödet i övrigt inte skulle förstärka ”tidigare ojämställdheter inom idrotten”** saknas särskilda budgetposter, anvisningar eller andra principer för att främja en jämställd eller jämlik fördelning. Det blev således upp till varje specialidrottsförbund att självt avgöra om och hur ett jämställdhetsmål skulle beaktas i den egna bidragsfördelningen.

Frågan om det statliga kris- och kompensationsstödet effekter på jämställdheten i svensk idrott kan följaktligen inte besvaras utan en systematisk kartläggning av hur specialidrottsförbunden hanterat detta bidrag. Någon sådan undersökning har inte varit möjlig inom ramen för denna uppföljning. Med detta sagt finns det exempel på förbund som infört jämställdhetsprinciper i fördelningen av kompensationsstöd till dam- och herrklubbar på elitnivå, däribland Svenska Fotbollförbundet.²⁹ Vad

²⁸ Riksidrottsförbundet (2020). *Kompensationsstöd SF Hösten 2020*.

²⁹ Se t.ex. Svenska Fotbollförbundet (2021). ”Beslut om fördelning av vårens kompensationsstöd”. [Webbsida](#).

som utgör en ”rättvis” eller ”tillräcklig” fördelning är emellertid ytterst en fråga om politiska värderingar.

Mot bakgrund av ett begränsat kunskapsläge är det således inte möjligt att bedöma om det statliga kris- och kompensationsstödet ökat ojämlikheten i fördelningen av resurser inom idrotten eller ej. Med tanke på kompensationsstödet starka fokus på intäktsbortfall finns det däremot goda grunder för påståendet att bidraget snarare upprätthållit än motverkat den ojämlikhet i fördelning av resurser som marknadskrafterna till vardags ger upphov till.

Om stödets fördelning avseende barn- och ungdomsidrott samt elitidrott

Med början hösten 2020 gjorde regeringen tillägget i sina direktiv för kris- och stimulansstödet att **Riksidrottsförbundet i sin bidragsfördelning skulle ”utgå från verksamhetens behov och förutsättningar samt särskilt beakta barn- och ungdomsidrotten”**. Detta fokus på just ungas idrottande under coronapandemin var ett återkommande tema i den idrottspolitiska debatten under 2020, och dessutom ett viktigt argument för ett statligt krisstöd till idrottsrörelsen. Som exempel gjorde Riksidrottsförbundet följande påpekande i ett öppet brev till finansminister Magdalena Andersson (S) daterat den 20 augusti 2020:

I en orolig tid där ohälsan ökar behövs föreningarna. Under kriser drabbas alltid de mest svaga i samhället. Allt fler föreningar måste höja avgifterna för att överleva – vilket kommer att drabba de resurssvaga först och i många fall barn och ungdomar som har idrotten som en frizon och plats att växa i.³⁰

Att särskilt värna om barn- och ungdomsidrott och de svaga i samhället är helt i linje med en traditionell offentlig idrottspolitik på välfärdspolitiska grunder. Det är däremot inte en princip som lika självklart kan förenas med en bidragsfördelning baserad på ekonomiskt bortfall. Problemet är enkelt: Ett stöd baserat på ekonomiskt bortfall riktar fokus mot sådana verksamheter som vanligtvis har stora intäkter. Men långt ifrån alla idrottsföreningar med barn- och ungdomsverksamhet har stora intäkter – och särskilt inte idrottsföreningar i resurssvaga områden.

Mot denna bakgrund blir frågan om det går att bedöma huruvida just barn- och ungdomsidrotten särskilt beaktats i Riksidrottsförbundets hantering av det statliga kompensationsstödet? Denna fråga är mycket svår att besvara. Ett första problem

---

³⁰ Riksidrottsförbundet (2020). ”RF ber finansministern om besked”. Pressmeddelande.

är att befintliga data visserligen visar hur detta bidrag har fördelats mellan ändamål och idrottsorganisationer, men dessa uppgifter säger inget om de många äskanden som fördelningen baserats på. Utan kunskap om söktrycket och olika idrottsverksamheters faktiska behov blir det svårt att avgöra i vilken utsträckning som ett specifikt intresse har beaktats. Till detta kommer den rent normativa aspekten: Vad är egentligen en rimlig fördelning mellan barn- och ungdomsidrott och andra idrottsliga intressen eller målsättningar?

Ett andra problem är att föreningar ansökt om bidrag för förlorade intäkter, men inte för utpekade verksamheter fördelade på ungas idrottande respektive vuxen-idrott. Vi kan se vilka idrottsorganisationer som tilldelats stöd – och hur mycket – men vi kan inte se varför stöd beviljats, eller om bidraget kommit just barn- och ungdomsidrotten till del.

Det är således mycket svårt att avgöra hur mycket av det statliga kompensationsstödet som tillfallit just barn- och ungdomsidrotten. Betydligt enklare är det att göra tvärtom, det vill säga identifiera medel som *inte* tillförts barn- och ungdomsidrott. Som tidigare visats i tabell 4.1 avsattes drygt 2/3 av det totala kompensationsstödet till ett antal utpekade och särskilt inkomstbringande verksamheter inom svensk idrott. Det rörde sig framför allt om 1) stöd till elitklubbar i kommersiellt starka lagidrotter som ishockey, fotboll, handboll och innebandy, 2) medel till special-idrottsförbund ämnade att uppväga intäktsbortfall i samband med landslagsverksamhet och mästerskap, 3) inställda motionsidrottsevenemang såsom Stockholm Marathon och Vätternrundan samt 4) stöd till lokala Friskis & Svettis-föreningar. Med några få undantag – framför allt Gothia Cup – handlade det således om kompensationsstöd för senior elitidrott och/eller motionsaktiviteter arrangerade för vuxna. Av detta följer att kompensationsstödet i en vidare betraktelse knappast kan karakteriseras som en satsning på barn- och ungdomsidrott. Mer rimligt är påståendet att det skapade en tydlig tyngdförskjutning av det statliga idrottsstödet, från ungas idrottande till stöd för senior elitidrott. Med tanke på stödets storlek kan bidraget betraktas som den i särklass största statliga elitidrottssatsningen i modern tid i Sverige, låt vara avgränsad till sådan elitidrottsverksamhet som förlorat stora kommersiella intäkter på grund av coronapandemin.

Avslutning

För svensk idrottsrörelse innebar coronapandemin och medföljande samhällliga restriktioner en mycket stor utmaning. Hela idrottsrörelsen drabbades, om än i olika utsträckning och på olika sätt. För många så kallade hallidrotter ledde pandemin till perioder av kraftigt minskad eller helt inställd träningsverksamhet. För utomhusidrotter kunde ofta själva träningsverksamheten fortsätta, men inte tävlingsverksamhet, cuper eller resor. För specialidrottsförbund och elitklubbar i kommersiellt starka idrotter såsom fotboll, ishockey och bilsport innebar pandemin främst ett ekonomiskt bortfall, såtillvida att seriespel i de högsta divisionerna kunde fortsätta, men inför tomma läktare och med minskade sponsorintäkter.

I ekonomiskt avseende blev krisen ovanlig såtillvida att den slog hårdast mot de delar av svensk idrott som vanligtvis har stora intäkter. Med stängda läktare och förbud mot att arrangera mästerskap, cuper och motionsevenemang aktualiserades en fråga som aldrig tidigare behövt formuleras: Skulle idrottsrörelsen – och särskilt de delar som blivit beroende av stora kommersiella intäkter – kunna överleva en kris av detta slag?

Det statliga kris- och stimulansstödet skapades på grund av denna extrema **situation. Enligt regeringen var det övergripande syftet med stödet att ”mildra de ekonomiska konsekvenserna” av pandemin och** medföljande samhällsrestriktioner. För Riksidrottsförbundet – som fick i uppgift att administrera och fördela stödet – **var syftet att möjliggöra för förbund och föreningar ”att överleva samt fortsatt kunna bedriva idrottsverksamhet och evenemang”.**

Både i kraft av sin storlek och i sin inriktning måste det statliga kris- och stimulansstödet – nästan 3,5 miljarder kronor enbart under perioden 2020–2021 – betraktas som ett stort och viktigt erkännande av idrottsrörelsens samhällsroll. Just det faktum att krisen i ekonomiskt avseende slog hårdast mot idrottsrörelsens kommersiella intäkter innebar dessutom att regeringen tydligare än någonsin tidigare markerade att den statliga omsorgen både bygger på idrottsrörelsens förmåga att främja motion och fysisk aktivitet, framför allt genom att aktivera barn och ungdomar, *och* dess kapacitet att erbjuda folkligt förankrad spänning och underhållning på högsta elitnivå.

I detta kapitel har vi redovisat och analyserat stödets utformning och fördelning. Med reservation för att pandemin ännu inte är över, kan två övergripande slutsatser dras.

Den första slutsatsen är att det statliga kris- och stimulansstödet har mildrat effekterna av coronapandemin och därmed varit av betydelse för svensk idrott i denna ovanliga situation. Riksidrottsförbundet äskade sammanlagt 3,5 miljarder kronor – och regeringen beviljade nästan hela summan, totalt 3 455 miljoner kronor. Beloppet ska inte uppfattas som att idrottsrörelsen vare sig begärde eller fick full ekonomisk täckning för sina kostnader och intäktsbortfall under pandemin. Däremot beviljades Riksidrottsförbundet nästan hela det belopp som man själva ansåg nödvändigt för att idrottsrörelsen skulle klara sig igenom krisen. Det kan vidare konstateras att inga förbund eller stora idrottsklubbar gått i konkurs under krisen. Tvärtom indikerar de få studier som hittills gjorts av framför allt elitklubbers ekonomi under pandemin, att man klarat krisen förhållandevis väl och att statens stöd bidragit till detta.

Den andra slutsatsen är att stödets starka fokus på kompensation för ekonomiskt bortfall har fått idrottspolitiska konsekvenser. En sådan är att en majoritet av landets lokala idrottsföreningar – enligt Riksidrottsförbundets egna bedömningar uppemot 73 procent – inte tilldelades kompensationsstöd under 2020, eftersom de antingen nekats bidrag eller saknat förlorade intäkter som kunnat kompenseras. Om kompensationsstödet även inkluderat aktivitetsbortfall, hade bidragsfördelningen rimligtvis blivit annorlunda.

Den principiellt viktigaste konsekvensen är emellertid att det statliga kris- och stimulansstödet brutit mot många av de traditionella värden och logiker som präglar den ordinarie offentliga idrottspolitiken på välfärdspolitisk grund. Det traditionella statliga idrottsstödet är i mångt och mycket en motvikt mot marknadskrafters inverkan på idrotten. Det är ett sätt att främja idrottsrörelsens ideella krafter och samtidigt utjämna den ojämlika resursfördelning som marknaden skapar mellan stora och små idrotter samt mellan olika sociodemografiska kontexter.

Krisstödet under coronapandemin har byggt på en rakt motsatt logik: Det primära syftet har varit att kompensera idrottsrörelsen för uteblivna kommersiella intäkter i en extrem samhällssituation där marknadskrafterna slagits ur spel.

Av detta följer att krisstödet de facto bidragit till en kraftig förskjutning i den samlade statliga idrottspolitiken. Medan den traditionella statliga idrottspolitiken framför allt värnat om idrottens ideella krafter och organiserad barn- och ungdomsidrott, har krisstödet under coronakrisen i första hand riktats till kommersiell elitidrott.

Det är ännu för tidigt att bedöma de långsiktiga effekterna av krisen. Framtida forskning får kartlägga idrottsrörelsens verksamhetsmässiga och ekonomiska existensvillkor efter krisen, och därmed bedöma vilka idrottsverksamheter som drabbats hårdast etcetera. Lika viktigt är dock att även bedöma pandemins långsiktiga effekter på inriktningen av statens stöd till idrottsrörelsen. Har det statliga kris- och stimulansstödet varit en temporär åtgärd i en begränsad men extrem samhällssituation, eller kommer stödet även långsiktigt att förändra utformningen av statens stöd till idrottsrörelsen?

Referenser

EY (u.å.). "Sports Business Services". Webbsida.

EY (2021). *Hur mår svensk elitfotboll? En analys av den finansiella ställningen i Allsvenskan 2020*.

EY (2021). *Hur mår svensk elithockey? En analys av den finansiella ställningen i SHL 2020/2021*.

Riksidrottsförbundet (2020). "Idrottsföreningar förlorar 500 miljoner på inställda evenemang". Pressmeddelande.

Riksidrottsförbundet (2020). "Regeringens besked: Förbud för större evenemang". Pressmeddelande.

Riksidrottsförbundet (2020). "Ekonomiska konsekvenser av corona/covid-19 för idrottsrörelsen 12 mars till 30 april 2020". Brev till Amanda Lind, kultur- och demokratiminister samt minister med ansvar för idrottsfrågorna.

Riksidrottsförbundet (2020). *Principer för ekonomiskt stöd till idrottsrörelsen till följd av Coronapandemin*. RS 2020-04-16. Bilaga 1, utl. 2a.

Riksidrottsförbundet (2020). *Kompensationsstöd SF*. Beslutat av RS 2020-04-20; *Kompensationsstöd IF*. Beslutat av RS 2020-04-20.

Riksidrottsförbundet (2020). "RF kommenterar fördelningen av stöd till elitlagidrotter". Pressmeddelande.

Riksidrottsförbundet (2020). *Kompensationsstöd SF Hösten 2020*.

Riksidrottsförbundet (2021). *Återstart 2021*. Webbsida.

Riksidrottsförbundets remissvar gällande *Förslag till Folkhälsomyndighetens föreskrifter och allmänna råd (HSLF-FS 2021:x) om särskilda begränsningar för att förhindra spridning av sjukdomen covid-19 (dnr 04707-2021)*, daterat 25 november 2021.

Regeringskansliet (2020). "En miljard kronor till kultur och idrott till följd av coronavirusets effekter". Pressmeddelande.

Regeringskansliet (2020). "Kris- och stimulansstöd till idrotten". Pressmeddelande.

Regeringskansliet (2021). *Regleringsbrev för budgetåret 2021 avseende anslag 13:1 inom utgiftsområde 17 kultur, medier, trossamfund och fritid*. Ändringsbeslut 2021-07-08.

SVT Nyheter (2020). *Amanda Lind: Så ska krispaketen till kultur och idrott fördelas*. Webbsida.

5. Idrottsrörelsen och coronakrisen

– Ställa in, ställa om, ställa upp

Susanna Hedenborg & Daniel Svensson, Malmö universitet

Inledning

Efter coronapandemins utbrott införde de flesta europeiska länderna strikta restriktioner, såsom krav på fysisk distansering, munskydd och i vissa fall till och med tillfälliga utgångsförbud. Sverige utgjorde ett undantag genom att införa jämförelsevis mjukare restriktioner, och rekommendationer med större tonvikt på sociala normer och individuellt ansvar. Råd och restriktioner ändrades flera gånger under 2020 och 2021, men generellt sett fanns begränsningar i antalet deltagare, åskådare och funktionärer som fick vistas i gym, arenor och idrottshallar. Medan många idrotts- och utomhusaktiviteter stoppades i andra delar av världen kunde de således fortsätta i Sverige, och till och med uppmuntras under förutsättning att de genomfördes på ett säkert sätt, det vill säga i enlighet med Folkhälsomyndighetens rekommendationer.

I det här kapitlet ska vi beskriva hur tränare, idrottsutövare, motionärer och publik påverkats av pandemin. Utgångspunkten är svaren från en enkät samt semi-strukturerade intervjuer. Samtliga datainsamlingar genomfördes under 2020 och våren 2021. Enkäten besvarades av sammanlagt 1 141 personer. De svarande var mellan 16 och 80 år, 56 procent var kvinnor och 43 procent var män. En procent angav inget kön. Enkäten bestod av bakgrundsfrågor samt frågor om hur personernas idrottsutövande och fysiska aktivitet påverkats av pandemin. Här fanns både flervalsfrågor och öppna svarsalternativ. Av de som svarade valde vi att intervjua totalt 121 personer, fördelade på 90 personer 2020 och 31 år 2021.

Intervjuer 2020:

- 23 ledare
- 25 idrottare
- 25 motionärer
- 17 åskådare (publik).

Intervjuer 2021:

- 9 ledare
- 12 idrottare
- 10 åskådare (publik).

Kapitlet baseras även på nya studier om arrangemang och tävlingar under pandemin, som producerats inom ramen för forskningsprogrammet Mistra Sport & Outdoors:

- Rapporten *Covid-19 och hållbara evenemang: Påverkan, anpassning och framtid för evenemang inom idrott och friluftsliv*, vilken analyserar pandemins påverkan på hela evenemangssektorn inom idrott och friluftsliv.³¹
- Forskningsartikeln *Keeping distance? Adaptation strategies to the Covid-19 pandemic among sport event organizers in Sweden*. Artikeln fokuserar på ett antal utvalda motionslopp och hur dessa har behövt anpassas på grund av pandemirestriktionerna.³²

Internationell forskning om coronapandemins effekter på idrotten

I internationell forskning om hur covid-19 påverkade idrotten har forskare undersökt olika länders pandemistategier och politik, idrottares och ledares anpassningar i relation till motivation, träningsfrekvens och rumslighet, samt mediernas roll.³³ Initialt beskrev forskare situationen i sina hemländer samt reflekterade kring utvecklingen. Med tiden har fler och fler studier tillkommit. Samtidigt har källmaterialet breddats. I det följande kommer vi att nämna vissa av forskningsresultaten. En viktig slutsats är att det finns gemensamma trender i många länder, men även avvikande fall – vilket understryker vikten av att kontextualisera utvecklingen.

Studier visar hur idrotters förutsättningar att hantera krisen sammanhänger med deras respektive socioekonomiska ställning. Som exempel visar en studie av fotboll och hästkapploppning i Hong Kong att jockeyklubbens och kapploppningssportens starka ställning där gjorde att den verksamheten kunde fortsätta, medan fotbollen

---

³¹ Armbrecht, J. m.fl. (2021). *Covid-19 och hållbara evenemang*. Rapport.

³² Svensson, D. m.fl. (2021). "Keeping distance?" I *Journal of Global Sport Management*.

³³ Krieger, J. m.fl. (Red.) (2021). *Time out; Andersson, K. m.fl. (kommande). "Spatial transitions, levels of activity, and motivations to exercise during COVID-19"*. I *Sport in Society*.

inte hade samma möjligheter.³⁴ Generellt visar flera undersökningar att många valde att träna utomhus när idrottshallar och träningscenter stängde ned. Men det fanns undantag. En studie från Sydafrika visar exempelvis att nedstängningen av stränderna där försvårade träning utomhus, vilket ledde till att fysisk aktivitet minskade.³⁵ Även människors hem kom att bli en viktig plats för träning.³⁶ Flera forskare hävdar att detta kan kopplas till att träningstillfällen digitaliserades. Resultaten pekar dock i lite olika riktningar. En studie från Kina understryker att de digitala alternativen varit särskilt gynnsamma för äldre.³⁷ En studie från Tyskland visar däremot att äldre var de som i lägst grad kom att använda digitala alternativ, vilket förklarades av att de äldre hade lägre digital kompetens. I stället var kvinnor, yngre personer och personer med högre utbildning och inkomst överrepresenterade bland dem som där valde digitala alternativ.³⁸

När det gäller fysiska aktivitetsnivåer finns det heller ingen gemensam slutsats i den internationella forskningen. Vissa undersökningar pekar på att aktivitetsnivåerna var relativt stabila eller till och med ökade, medan andra visar att den fysiska aktiviteten gick ned under pandemin.³⁹ Huruvida deltagarna i studierna var fysiskt aktiva innan pandemin var en påverkande faktor för fysisk aktivitet under pandemin – aktiva personer fortsatte träna, medan de inaktiva fortsatte att vara det. Det finns även forskning som visar att ålder var en viktig faktor. En studie från Kanada visar exempelvis att barn och ungdomars fysiska aktivitet minskade under pandemin.⁴⁰ Enligt en europeisk studie var det i stället framför allt de äldre (riskgrupper) som minskade sin fysiska aktivitet, på grund av oro över smittrisen.⁴¹

³⁴ Zuser, T. (2021). "Horsereading and football in the time of Covid-19". I J. Krieger m.fl. (Red.), *Time out*, s. 123–133.

³⁵ Young, M. E. M. (2020). "Leisure pursuits in South Africa as observed during the COVID-19 pandemic". I *World Leisure Journal*, vol. 62, nr. 4, s. 335.

³⁶ Andersson K. m.fl. (2021). "Being a group fitness instructor during the COVID-19 crisis". I *Social Sciences*, vol. 10, nr. 4, s. 118.

³⁷ Son, J. S. m.fl. (2020). "Promoting older adults' physical activity and social well-being during COVID-19". I *Leisure Sciences*, vol. 43, nr. 1–2, s. 287–294.

³⁸ Mutz, M. m.fl. (2021). "Use of digital media for home-based sports activities during the COVID-19 pandemic". I *International Journal of Environmental Research and Public Health*, vol. 18, nr. 9, s. 4409. Jfr även Young, M. E. M. (2020) och de Miranda, D. S. (2020). "Citizenship and leisure in pandemic times". I *World Leisure Journal*, vol. 62, nr. 4, s. 305.

³⁹ Mutz, M. m.fl. (2020). "Sport and exercise in times of self-quarantine". I *International Review for the Sociology of Sport*, vol. 56, nr. 3, s. 305–316; de la Cámara, M. Á. m.fl. (2021). "Confinement time due to the COVID-19 disease". I *Translational Sports Medicine*, vol. 4, nr. 1, s. 3–5; Ammar, A. m.fl. (2020). "Effects of COVID-19 home confinement on eating behaviour and physical activity". I *Nutrients*, vol. 12, nr. 6, s. 1583.

⁴⁰ de Lannoy, L. m.fl. (2020). "Regional differences in access to the outdoors and outdoor play of Canadian children and youth during the COVID-19 outbreak". I *Canadian Journal of Public Health*, vol. 111, nr. 6, s. 988–994.

⁴¹ Narici, M. m.fl. (2020). "Impact of sedentarism due to the COVID-19 home confinement on neuromuscular, cardiovascular and metabolic health". I *European Journal of Sport Science*, vol. 21, nr. 4, s. 614–635.

Ställa in – idrottsutövandet minskade

Redan tidigt under pandemin stod det klart att olika idrotter i Sverige påverkades på olika sätt. När inomhusidrott och träningsanläggningar gradvis stängdes från mars 2020 upplevde utövare av inomhusidrotter ett stopp för normala idrotts- och träningsalternativ. Exempelvis ställde basketen och de olika kampsporterna in sina träningar. Ledare inom dessa idrotter talade tidigt om en oro över att tappa medlemmar, eftersom de inte kunde erbjuda aktiviteter:

Jag tror och är ganska säker på att vi tappar cirka 40 procent av medlemsantalet och jag tror att den som säger någonting annat ljuger ...

(Torbjörn, ledare i judo)

För utomhusidrotter blev effekterna av pandemin mer begränsade. Som exempel valde många fotbollsföreningar att fortsätta som vanligt med sina träningar, även om man periodvis inte tilläts anordna matcher och cuper. Även i orientering – där avstånd redan hölls – pågick en hel del träning som vanligt. Inom vissa idrotter ökade till och med aktiviteterna. Representanter för golf talar exempelvis om att medlemmarna spelade mer än tidigare.

Även inom en och samma idrott kunde restriktioner och rekommendationer få varierande konsekvenser. Herrfotboll på elitnivå drabbades exempelvis stort av att inte kunna spela inför publik. En ledare vittnade om att klubben nu tärde på det egna kapitalet, och var tacksam för att många supportrar med årskort avstod från att kräva tillbaka sina pengar. Representanter för barn- och ungdomsfotbollen talade om att det var tur att covid-19 kom just under våren – då man kunde börja att träna utomhus. Dessutom ledde restriktionerna till att färre föräldrar deltog under träningar, vilket visat sig bra för det sociala klimatet. Ett annat exempel på att elit- och breddidrotten påverkades på olika sätt var ridsporten. Elittävlingar ställdes in och hästar och ryttare fick vila – medan hobbyryttare fick mer tid för sin idrott och att vara i stallet. Restriktionen om att samla maximalt 50 personer drabbade inte bara publiksporterna – flera stora arrangörer av motionslopp (exempelvis maraton) ställde in, och föreningar som i vanliga fall sålde fika på mindre tävlingar blev nu utan dessa inkomster.

Som ett resultat av förändringarna inom idrotten blev vissa grupper mindre aktiva, medan andra fortsatte med sina aktiviteter eller började med nya. Av vår enkät framgick att idrottsdeltagandet totalt sett minskade för både män och kvinnor till följd av pandemin. Det är intressant att notera att graden av fysisk aktivitet inte

påverkades på samma sätt som idrottsdeltagandet. En stor del av dem som besvarade enkäten menade att deras fysiska aktivitet inte påverkades av pandemin. Det var däremot tydligt att för dem som angav att deras idrottsdeltagande minskade, minskade även graden av fysisk aktivitet. Det kan tolkas som att deltagare i organiserad idrott tappade mer av sin totala aktivitet än de som var vana vid att träna på egen hand. Här spelade ålder en viss roll. Yngre personer (16–20 år) rapporterade att deras idrottsdeltagande och fysiska aktivitet minskade i högre utsträckning än andra grupper. En förklaring kan vara att det är vanligt att ägna sig åt organiserad idrott i den åldern, till skillnad från i äldre åldersgrupper. En gymnasieelev uttryckte det så här:

Eftersom jag går på ett elitidrottsgymnasium så ställdes alla träningar in. Själva träningen fortsatte fast lite fler träningar ensamma. På skoldagarna med distansundervisning rör jag mig betydligt mindre å jag bara sitter vid datorn hela dagen. Det är stressigare eftersom arbetsbördan har ökat. En sak jag tänkt på är att vi i familjen nu äter mycket onyttigare, det blir mycket färdigt och sånt vi bara värmer till lunch. Den största delen av dagens vitamin- och mineralintag brukar jag få i samband med skollunchen. Man blir liksom latare och käkar mer glass och godis nu.

(Jacob, gymnasieelev)

Inställda träningstillfällen och tävlingar stressade särskilt unga. Dessutom gjorde distansundervisningen (en konsekvens av att gymnasieskolor stängde efter rekommendationer från Folkhälsomyndigheten) att de tillbringade mer tid hemma. Läsläsning blev också mer tidskrävande, vilket gjorde det svårt att få tid att träna och att motivera sig till att idrotta. Även ledare talar om svårigheter att motivera barn och unga att träna.

Att försöka jobba med den inre motivationen hos barnen och ungdomarna tycker jag är ganska svårt, för de tycker inte att det är lika roligt, för de vill hoppa på den där trampetten och det får de inte göra – så det är mycket sådana aspekter.

(Alexandra, ledare i gymnastik)

I ovanstående citat handlar det om att det är svårt att hitta motivation när utövaren inte får hålla på med den idrott man valt. Att träna löpning för att få bättre fysik uppfattades inte som lika roligt som att träna boxning eller judo, enligt de som intervjuades. Det var även svårt att hitta motivation eftersom den sociala gemenskapen saknades.

Den sociala gemenskapen inom idrotten är lika viktig som idrotten i sig ...

(Isabelle, ledare inom en löparförening)

När man inte kunde träffa sina kompisar på träningen så tappade man lusten att träna. För några handlade den lägre motivationen om att man inte längre fick tävla. De kunde uttrycka sig ungefär så här: Varför träna om jag inte ska tävla?

Ställa om – från inomhus till utomhus och digitalisering

Ett sätt att anpassa verksamheten till pandemisituationen var att anordna fler aktiviteter utomhus. Många föreningar och enskilda utövare började träna utomhus – ofta i anslutning till den idrottshall där man vanligen tränade – eller ute i naturen. Flera av dem vi intervjuade talade om att de uppskattat detta, men att träning utomhus även medfört problem. För vissa idrotter saknades rätt miljö och riktiga redskap. Idrottsföreningarna lyckades därför, i varierande grad, erbjuda aktiviteter utomhus. Under den period då restriktioner höll inomhusarenorna stängda ägnades mer tid åt utomhusaktiviteter, enligt intervjupersonerna. Exempelvis ersattes aktiviteter som styrketräning och inomhusklättring med träning i utomhusgym eller klättring i utomhusmiljö.

Jag har definitivt börjat att träna mycket mera utomhus under corona. Innan så tränade jag nästan aldrig utomhus faktiskt, eller ganska sällan i alla fall. Det hände, men inte så ofta. Men nu har jag ju nästan allt utomhus. Att jag har slutat att gå på gym så har jag börjat använda utegymmet.

(Hanna, motionär – ishockey)

Ja, vi har ju faktiskt ett utegym där i elljusspåret som jag har använt. Det har jag nog inte använt tidigare men det började jag använda nu eftersom det var bara löpning ett tag, det vart ingenting innan, nästan inget sånt som man kanske annars får när man går på pass, så då började jag köra lite där på utegymmet.

(Loella, motionär – löpning)

Även andra aktiviteter som normalt bedrevs inomhus, såsom föreningsmöten och liknande, blev förlagda utomhus.

Många föreningar och träningscenter provade att flytta ut sin verksamhet under vår- och sommarperioderna, vanligtvis till grönområden som parker eller skogar. Hur väl detta föll ut berodde på den specifika idrottens förutsättningar och existerande utomhusmiljöer. Felix, en ledare i en simförening, berättade exempelvis att pandemin fått dem att tänka nytt kring hur simträning kan genomföras för de yngre i föreningen, och att detta bidrog till att öka rörelseglädjen.

... man behöver inte alltid vara inne i simhallen. Sedan så blir man ju bra på det man tränar på, så ska du bli simmare så bör du ju rimligtvis simma. Men för yngre barn, där det kanske mer handlar om rörelseglädje och själva aktiviteten, så har vi definitivt sett att det går att bedriva träning utomhus eller var det nu är någonstans, till exempel havet.

(Intervjuare) Har ni även utnyttjat havet?

Ja, någon gång. Vi har även en å som vi har utnyttjat, utöver det har vi sprungit lite grann och gjort lekar utomhus. Det gäller att vara kreativ.

Samtidigt problematiserade han situationen genom att konstatera att ska man bli simmare måste man träna i en pool. Flera inom idrotten lyfte samma problematik, bland annat ledare inom basket och gymnastik. Utomhusmiljön utanför deras idrottshallar bestod ofta av fotbollsplaner och var därmed inte optimal för deras verksamheter. Intervjuer av både ledare och utövare vittnar om att kommuner och idrottens aktörer behöver fundera över hur utomhusmiljöer för rörelseaktiviteter byggs i dag. Samtidigt försökte idrottsföreningarna hitta lösningar, vilket följande citat vittnar om:

Så jag ska se om jag lyckas göra någon deal med kommunen och se om vi kan få ett förrådsutrymme i anslutning till fotbollsplanen. Men förstå mig rätt, en fotbollsplan har varit en fotbollsplan, men för mig är de inte längre fotbollsplaner utan de kan användas av alla och där är det en stor skillnad. Även vi som är en traditionell gymnastikförening kan kanske använda den och ha uteträning på annat sätt och så, så det är mycket man kan spinna vidare på där framöver. Speciellt sommarträning-mässigt, så det tar jag absolut med mig.

(Alexandra, ledare – gymnastik)

Det fanns även idrottsföreningar som köpte in nya redskap för att bedriva verksamhet utomhus, men:

Jag kan också säga att basketbollklubben fick stöd och köpte utomhusbasketbollar till alla medlemmar, så man hade ändå möjlighet att gå ut

till någon skolgård eller vad det nu kan vara. [...] Det är ju inte jättebra förutsättningar på skolgårdar ... **basketkorgarna är ofta i ganska dåligt skick.**

(Liv, ledare – basket)

Vädret hade också betydelse. En ledare i en gymnastikförening i norra Sverige talade om problemen med att träna ute när det var snö.

Ett annat problem var trängsel, som uppstod när fler gjorde anspråk på till exempel parker och skogar i städerna.

... ja, det var nästan hysteriskt ett tag nära de mest uppskattade naturområdena som vi har omkring oss här, så det var jättemycket folk.

(Ian, motionär – MTB)

Några intervjupersoner uppfattade att trängseln också ökade smittorisken, vilket gjorde att man höll sig borta från vissa platser. Andra upplevde att de inte riktigt kunde njuta av sin aktivitet. De saknade lugnet och ensamheten i naturen.

Eftersom att jag tidigare har tränat mycket i naturen så har pandemin haft en ganska liten inverkan på mig. Jag kan uppskatta ensamheten som finns när man tar sig ut i naturen, det blir ju någon form av meditation kopplad till träningen där man hinner fundera och vara ensam i sina tankar och sånt där. Så det finns en sån bit i min träning också, som jag anser vara ganska viktig för att jag ska må bra.

(David, motionär – cykling & simning)

Ett annat sätt att ställa om handlade om digitalisering. Exempelvis erbjöd träningscenter och kampsportsföreningar träningstillfällen digitalt. Vi har även hittat exempel där tränare drivit verksamhet på distans med hjälp av digitala hjälpmedel. Förutom rena tränings- eller tävlingsaktiviteter arrangerades också digitala möten.

Idrottsevenemang – ställa in och ställa om

En viktig aspekt av pandemin var begränsningarna för idrottsevenemang. Idrottsföreningarnas inkomstbortfall under pandemins första våg berodde till stor del (nära 90 procent) på uteblivna intäkter från arrangemang.⁴² De stora publikidrotterna, såsom fotboll och ishockey, tappade intäkter då matcher fick ställas in

---

⁴² Armbrecht, J. m. fl. (2021).

eller spelas inför tomma läktare. Men även för föreningar inom andra idrotter, såsom exempelvis löpning, skidor, cykel och orientering, blev inställda lopp eller flytt av arrangemang ett stort ekonomiskt bekymmer.

Andra valde att arrangera evenemang med anpassningar till rådande restriktioner. Genom att sprida ut deltagarna i mindre startgrupper och med olika starttider kunde taket på maximalt 50 deltagare (vilket i perioder höjdes till maximalt 500 deltagare) samtidigt i det så kallade evenemangsområdet respekteras. Publiken reducerades eller utestängdes helt. Idrottsrörelsen visade i vissa avseenden stor förståelse för restriktionerna. Bland företrädare för en del utomhusidrotter fanns dock en påtaglig frustration över att i princip samma restriktioner gällde för ett kort arenalopp, som för ett maraton i skogen eller till fjälls. Även om det fanns förklaringar till de trubbiga reglerna, inte minst kopplade till att riskbedömningen och tillståndsgivningen hanterades lokalt och regionalt, uttryckte vissa arrangörer besvikelse över vad man upplevde som bristande flexibilitet och tydlighet.⁴³

Digitalisering blev ett sätt att hantera pandemirestriktionerna. Vissa arrangörer använde befintlig teknologi i form av GPS-klockor, träningsappar och andra verktyg för att ordna hybrida eller virtuella arrangemang, där deltagarna kunde genomföra aktiviteten på valfri plats och sedan registrera sina resultat digitalt. Stora och resursstarka arrangörer kunde satsa mer än andra på att digitalisera och erbjuda hybridlösningar, däribland landets två största motionslopp Vasaloppet och Göteborgsvarvet.⁴⁴ Båda valde att genomföra digitaliserade lopp. De fungerade delvis som en ersättning för de uteblivna ordinarie arrangemangen, men lockade även deltagare som av olika skäl hade haft svårigheter att delta i ett fysiskt lopp på plats.

Att snabbt ordna och marknadsföra digitala ersättningslopp var inte en möjlig lösning för många mindre organisationer och evenemang. Samtidigt kunde små ideella och kommersiella aktörer med minimala kostnader för organisation ordna nya typer av lopp och evenemang, där digitala lösningar redan från början var en central del. Coachningsföretag ordnade virtuella träningar och tävlingar i e-cyklingsprogram, medan vissa arrangörer genomförde tävlingar på stakmaskin med digital registrering av resultat.⁴⁵ Mindre arrangörer med små organisationer hade även fördel av att snabbare kunna ställa om sin planering och sänka sina kostnader. Medan exempelvis Göteborgsvarvet drabbades av ekonomiska problem

---

⁴³ Svensson, D. m.fl. (2021).

⁴⁴ Armbrecht, J. m.fl. (2021).

⁴⁵ Svensson, D. m.fl. (2021).

till följd av uteblivna intäkter och fortsatt höga kostnader för personal och administration, kunde en del små arrangörer dra nytta av lägre fasta kostnader och färre anställda. Här uppstod en intressant situation, där arrangörsorganisationer av olika karaktär och storlek blev tvungna att hantera pandemin efter sina egna förutsättningar. Någon enhetlig lösning som fungerade för alla arrangörer fanns inte att tillgå.

Även för andra organisationer inom idrotten blev pandemin en stor utmaning. Vissa riksidsrottsgymnasier (RIG) tvingades till omfattande förändringar i sin tränings- och tävlingsverksamhet. I en studie kopplad till RIG för längdskidåkning uppgav flera tränare att framför allt tävlingar och träningsläger på annan ort fick ställas in eller skjutas på framtiden.⁴⁶ En del fysiologiska tester kunde inte heller genomföras som planerat, vilket skapade problem för såväl enskilda elever som för tränare när det gällde möjligheter att jämföra prestationer och testresultat över tid. Viss teknikträning fick genomföras via program för digitala videomöten, vilket en del tränare tyckte försämrade träningens kvalitet. Trots att elever på RIG generellt är målinriktade och träningsvilliga, och har stöd av välmeriterade och kompetenta tränare, påverkades alltså även den här verksamheten i vissa avseenden negativt av pandemin och restriktionerna.

Avslutning

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att idrottsrörelsen på olika nivåer mötte coronakrisen genom att ställa in, ställa om och ställa upp. Krisen hanterades av enskilda individer, på lokal nivå i föreningar, klubbar, gym och träningsgrupper, samt på övergripande regional, nationell och internationell nivå genom special-idrottsförbund, Riksidsrottsförbundet, intresseorganisationer och internationella förbund. Coronapandemin har synliggjort idrottens alltmer diversifierade struktur, där verksamheterna hanterade restriktionerna på olika sätt beroende på organisationsform och vilken aktivitet de företrädde.

För att förklara hur idrottsrörelsen och dess medlemmar reagerade på pandemin behöver vi analysera varför personer idrottar. Idrott skapar mening, men vad som är meningsfullt skiljer sig åt för olika personer. För att förstå det resonemanget kan man utgå ifrån begreppet *salutogenes*, som myntades av sociologen Aaron Antonovsky. Kortfattat betyder det "hälsans ursprung". Denna tanke bygger på vad det är som gör att vi bibehåller hälsan, eller till och med kan förbättra den.

---

⁴⁶ Svensson, D. (pågående arbete). *Att lära sig träna*.

Genom sin forskning fann Antonovsky att människor med god funktionsförmåga inom nedanstående områden klarar påfrestningar bättre än andra:

- Begriplighet – att förstå olika händelser på ett reflekterande sätt.
- Hanterbarhet – att känna att man har resurser och strategier att möta olika situationer och händelser på ett konstruktivt sätt.
- Meningsfullhet – att kunna värdera frågor i ett större sammanhang, men också hur viktiga de personligen är.

Ovan utgör ett fundament i det salutogena förhållningssättet och benämns som ”känsla av sammanhang” (KASAM).⁴⁷ En grupp deltagare i studien verkar ha hanterat den uppkomna situationen väl, och lyckats finna mening med sin idrott och fysiska aktivitet trots pandemin och restriktioner. För andra har det varit svårare. Några har till exempel inte kunnat utöva sin idrott, och då har det inte varit lika roligt att träna. Vissa har ifrågasatt varför de över huvud taget ska fortsätta träna.

De som har haft svårt att under dessa omständigheter finna mening med att idrotta tycks ha en starkare koppling till det pedagogen Lars-Magnus Engström kallar prestationslogiken.⁴⁸ För dem var möjligheten att mäta sina prestationer motiveringen till träning och fysisk aktivitet. När tävlingsmomentet inte längre fanns fick de svårt att hitta motivationen. Några av dem anpassade därför sina aktiviteter. Digitala tävlingar gjorde det möjligt att fortsätta ägna sig åt en aktivitet utifrån samma logik som tidigare. Samtidigt står det klart att inte alla drivs av prestationslogiken.

Engström har även identifierat en träningslogik, som motiverar personer att idrotta. De som drivs av denna logik verkar ha kunnat anpassa sina aktiviteter utan att tappa sin motivation till träning. Men det gäller inte alla med det här förhållningssättet. I vårt material finns äldre personer, men även kvinnor i yngre åldrar, som uttryckt oro för smitta eller upplevt trängsel i olika utomhusmiljöer, och därmed tappat motivationen att idrotta. En tredje övergripande logik, enligt Engströms indelning, är upplevelselogiken. För de som idrottat eller rört sig utifrån upplevelselogiken har pandemin i stället medfört nya möjligheter, exempelvis att träna i nya miljöer eller att testa nya aktiviteter.

---

⁴⁷ Antonovsky, A. (1979). *Health, stress and coping*; Antonovsky, A. (1991). *Hälsans mysterium*. För en forskare som använt KASAM för att förklara vilka som fortsätter att idrotta, se Thedin Jakobsson, B. (2015). *Vilka stannar kvar och varför?*

⁴⁸ Engström, L. M. (2010). *Smak för motion*.

Dessa olika logiker har en viktig roll i att förklara hur pandemin påverkade träningsviljan hos personerna i vår studie. Ett kompletterande analysverktyg med mer fokus på idrottens övergripande utveckling är *sportifiering*. Det är ett begrepp som härstammar från forskning av bland andra Allen Guttmann, Norbert Elias och Eric Dunning. Enligt denna teori utvecklas de flesta idrotter enligt gemensamma mönster, mot ökad specialisering, organisering, rationalisering och standardisering. Under 1900-talet har sportifieringen bland annat inneburit betydande prestationsökningar, växande organisationer och idrottsekonomier, specialisering av utövare, tränare och träningsmiljöer, samt ökat internationellt tävlande. En hög grad av sportifiering har historiskt sett varit en konkurrensfördel, vilket inte minst Sverige har dragit fördel av, då vi kunnat prestera resultat i internationell konkurrens som inte alltid stått i paritet till vårt relativt begränsade befolkningsunderlag.

Liksom för idrotten i stort har pandemin även väckt frågor kring sportifiering. Vi har på föregående sida framlagt att individer med fokus på träning och hälsa generellt har upplevt sig kunna hantera pandemin på ett bättre sätt, än personer som drivs av en tävlingslogik. Detta skulle kunna tolkas som att de minst sportifierade verksamheterna har klarat sig bättre än de där utvecklingen nått längre. Idrottsorganisationer med hög grad av sportifiering (väl tilltagen organisation, många specialiserade roller, stor omsättning) har dessutom drabbats hårt av inkomstbortfall under pandemin. Specialiserad och rationaliserad träning i specialbyggda träningsmiljöer har varit svår att bedriva, medan mindre organiserade träningsformer utomhus har kunnat pågå mer eller mindre opåverkade. Tendensen är dock inte entydig. Den svenska idrotten har haft nytta av sin höga grad av organisering när pandemins konsekvenser skulle utredas, hanteras och kompenseras för. En del ekonomiskt starka klubbar och föreningar på elitnivå har kunnat hantera långvariga restriktioner, medan mindre bemedlade föreningar inte har haft några sådana marginaler. Sammantaget har pandemin däremot aktualiserat behovet av en kritisk analys av sportifieringen, och de logiker som styrt idrottens utveckling historiskt sett.

Hur pandemin kommer att påverka idrotten långsiktigt är inte lätt att dra slutsatser om. Idrotten kommer dock, precis som många andra aktiviteter, att behöva ställa om för att kunna möta framtida kriser, såsom andra pandemier och den pågående klimatkrisen. Det är så klart svårt att säga något om huruvida idrottens olika aktörer kommer att hålla fast vid förändringarna i arbetssätt och förhållningssätt även efter det att coronapandemin är över. För en del personer kom idrotten att förlora i betydelse – känslan av sammanhang försvann, för att använda Antonovskys ord.

Kanske blir det som judoledaren Torbjörn befarar, en rejäl nedgång hos breddidrottsföreningarna (se s. 128)? Och kommer elitidrottsföreningarnas ekonomi att klara utmaningen om publikrestriktioner och nya beteenden leda till minskade intäkter? Samtidigt visade krisen att idrotten kan ställa om – och i många fall göra det snabbt, inte minst tack vare att deltagare och ledare var beredda att ställa upp.

Oklart är även motionärernas framtida beteende. Kommer människor att sluta resa till aktiviteter och i stället träna och motionera närmare det egna hemmet, eller vara fysiskt aktiva på nya sätt? Kanske kommer det att skapas nya sammanhang för rörelseaktiviteter, men det kan behövas att utomhusmiljöer byggs så att de passar fler aktivitetsformer. Några intervjupersoner talar om naturupplevelser som ett nytt positivt inslag i träningen – men understryker samtidigt vikten av att ha på sig ett aktivitetsarmband för att kunna bedöma hur mycket de rört sig.

Historiskt sett har idrotten ofta varit något att hålla fast vid i svåra tider – den har haft en slags tröstande funktion, och upplevts som betydelsefull även när krig och kriser har härjat.⁴⁹ Coronapandemin har inneburit nya utmaningar. Idrotten var en av de sektorer i samhället vars verksamheter upplevde stora problem. Inte minst gällde detta elitidrotten och de stora publiksporterna. Sportifieringen av den svenska idrotten har fört med sig många positiva effekter i form av ökad prestationsförmåga, tydligare koppling till vetenskap och en växande idrottsekonomi. Samtidigt var det i viss mån sådana faktorer – specialiserade träningsmiljöer inomhus med begränsade möjligheter att hålla avstånd, publikbortfall och hårt ansträngd ekonomi för många klubbar, stora organisationer med många anställda i specialiserade roller – som blev en belastning under pandemin. Delar av idrotten med låg grad av organisering, få anställda, låga fasta kostnader och utomhusaktivitet i fokus klarade omställningen bättre.

Pandemin har dessutom satt nytt ljus på frågor om idrottens organisering och styrning. Vissa aktörer, såsom kommersiella arrangörer av motionslopp och liknande, hamnade i ett läge där man inte kunde räkna med att få ta del av det pandemirelaterade stödet till idrotten, samtidigt som idrottens begränsningar drabbade även dessa arrangörer. Här finns mycket för idrottsvetenskapen och sport management-forskningen att fördjupa sig i. I Centrum för idrottsforsknings förra uppföljning av statens stöd till idrotten stod ”*good governance*” i fokus. Efter snart två år med coronarelaterade restriktioner har frågor som rör idrottens styrning fått fördjupad relevans. Vår studie har visat på betydelsen av anpassningsförmåga, kreativa lösningar och digitalisering för att kunna möta komplexa utmaningar och

---

⁴⁹ Wilson, B. m.fl. (Red.) (2020). *Sport and the environment*, s. 5.

säkerställa tillgången till rörelse och träning för så många som möjligt. Här har idrotten en grannliga uppgift i att bygga organisationer som klarar utmaningar som coronapandemin. Good governance, i betydelsen flexibla, kreativa och motståndskraftiga organisationer, kommer med all sannolikhet att behövas i en framtid där miljöproblem, pandemier och andra risker blir allt tydligare inslag i idrottens vardag.

Tack till

Vi vill tacka Sara Karlén, Jens Radmann och Karin Andersson för hjälp med insamling och bearbetning av material, samt Mistra Sport & Outdoors och Malmö universitet som finansierade insamlingen. Ett tack riktas även till Centrum för idrottsforskning, som finansierat forskning om riksidsrottsgymnasiernas hantering av pandemin. Slutligen vill vi även tacka respondenterna i våra enkäter och intervjuer som delade med sig av sina upplevelser under en utmanande period.

Referenser

Ammar, A., m. fl. (2020). "Effects of COVID-19 home confinement on eating behaviour and physical activity: Results of the ECLB-COVID19 international online survey". I *Nutrients*, vol. 12, nr. 6. s. 1583.

Andersson K. & Andreasson, J. (2021). "Being a group fitness instructor during the COVID-19 crisis: Navigating professional identity, social distancing, and community." I *Social Sciences*, vol. 10, nr. 4, s. 118.

Andersson, K., Jansson, A., Karlén, S. & Radmann, J. (kommande). "Spatial transitions, levels of activity, and motivations to exercise during COVID-19: A literature review". I *Sport in Society*.

Antonovsky, A. (1979). *Health, stress and coping*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.

Antonovsky, A. (1991). *Hälsans mysterium*. Stockholm: Natur & Kultur.

Armbrecht, J., Lundberg, E., Pettersson, R. & Zillinger, M. (2021). *Covid-19 och hållbara evenemang: Påverkan, anpassning och framtid för evenemang inom idrott och friluftsliv*. Mistra Sport & Outdoors. Rapport 2021:3.

<https://www.mistrasportandoutdoors.se/contentassets/0e699e6be9134f079a9340abb5b7c5dd/mistra-sport--and-outdoors---covid-19-och-hallbara-evenemang-9-februari.pdf>. (Hämtad 7 december 2021.)

de la Cámara, M. Á., Jiménez-Fuente, A. & Pardos-Sevilla, A. I. (2021). "Confinement time due to the COVID-19 disease: An opportunity to promote and engage people in regular physical exercise?" I *Translational Sports Medicine*, vol. 4, nr. 1, s. 3–5.

Engström, L. M. (2010). *Smak för motion: Fysisk aktivitet som livsstil och social markör*. Stockholm: Stockholms Universitets förlag.

Krieger J., Henning, A. & Parks Pieper, L. (Red.) (2021). *Time out: National perspectives on sport and the Covid-19 lockdown*. Champaign, IL: Common Ground Research Networks.

de Lannoy, L., Rhodes, R. E., Moore, S. A., Faulkner, G. & Tremblay, M. S. (2020). "Regional differences in access to the outdoors and outdoor play of Canadian children and youth during the COVID-19 outbreak". I *Canadian Journal of Public Health*, vol. 111, nr. 6, s. 988–994.

de Miranda, D. S. (2020). "Citizenship and leisure in pandemic times". I *World Leisure Journal*, vol. 62, nr. 4, s. 305.

Mutz, M. & Gerke, M. (2020). "Sport and exercise in times of self-quarantine: How Germans changed their behavior at the beginning of the Covid-19 pandemic". I *International Review for the Sociology of Sport*, vol. 56, nr. 3, s. 305–316.

Mutz, M., Müller, J. & Reimers, A. K. (2021). "Use of digital media for home-based sports activities during the COVID-19 pandemic: Results from the German SPOVID survey". I *International Journal of Environmental Research and Public Health*, vol. 18, nr. 9, s. 4409.

Narici, M., De Vito, G., Franchi, M., Paoli, A., Moro, T., Marcolin, G., Grassi, B., Baldassarre, G., Zuccarelli, L. Biolo, G., di Girolamo, F. G., Fiotti, N., Dela, F. Greenhaff, P & Maganaris, C. (2020). "Impact of sedentarism due to the COVID-19 home confinement on neuromuscular, cardiovascular and metabolic health: Physiological and pathophysiological implications and recommendations for physical and nutritional countermeasures". I *European Journal of Sport Science*, vol. 21, nr. 4, s. 614–635.

Son, J. S., Nimrod, G., West, S. T. Janke, M. C., Liechty, T. & Naar, J. J. (2020). "Promoting older adults' physical activity and social well-being during COVID-19". I *Leisure Sciences*, vol. 43, nr. 1–2, s. 287–294.

Svensson, D. & Radmann, A. (2021). "Keeping distance? Adaptation strategies to the Covid-19 pandemic among sport event organizers in Sweden". I *Journal of Global Sport Management*.

<https://doi.org/10.1080/24704067.2021.1936592>. (Hämtad 7 december 2021.)

Svensson, D. (pågående arbete). *Att lära sig träna: Riksidrotts gymnasiernas roll i längdskidåkningens träningsutveckling*. Stockholm: Centrum för idrottsforskning.

Theidin Jakobsson, B. (2015). *Vilka stannar kvar och varför? En studie om ungas föreningsidrottande under uppväxtåren*. Stockholm: Gymnastik- och idrottshögskolan.

Wilson, B. & Millington B. (Red.) (2020). *Sport and the environment: Politics and preferred futures*. Bingley: Emerald Publishing.

Young, M. E. M. (2020). "Leisure pursuits in South Africa as observed during the COVID-19 pandemic". I *World Leisure Journal*, vol. 62, nr. 4, s. 335.

Zuser, T. (2021). "Horsing and football in the time of Covid-19: A tale of two sports in Hong Kong". I J. Krieger, A. Henning & L. Parks Pieper (Red.), *Time Out: National perspectives on sport and the Covid-19 lockdown*, s. 123–133. Champaign, IL: Common Ground Research Networks.

6. Att leva i en berg- och dalbana

– Elever vid nationellt godkända idrottsutbildningar om coronapandemins effekter

Urban Johnson, Krister Hertting, Andreas Ivarsson och Eva-Carin Lindgren, Högskolan i Halmstad

Inledning

”Jag skulle vilja säga att hela mitt liv var en berg- och dalbana, allt gick upp och ner. Ena stunden fick vi träffa 50 personer, andra stunden fick vi bara träffa fem. Vi fick först träna, sedan blev vi tillsagda att sluta med all fysisk träning. Allt gick upp och ner hela tiden och du visste aldrig riktigt hur vi skulle organisera vår fysiska träning, hur vi skulle lägga upp det sociala nätverkanget och i slutänden också vårt skolarbete.”

(Elev på idrottsgymnasium)

Coronapandemin är en global kris som har betydande effekter på mentala, fysiska och sociala aspekter av människors liv. Pandemin har till exempel ökat frekvensen av psykiska problem i den globala befolkningen, både bland ungdomar och vuxna. Forskning har också visat att det skett en minskning av fysisk aktivitet, en ökning av störningar i sömnvanor och en ökning av depressiva symtom.⁵⁰

Dessa förändringar av hälso- och livsstilsfaktorer har identifierats i olika populationer. Flera studier har till exempel visat att elitidrottare löpte en ökad risk för kliniska nivåer av depressiva, ångest- och stressymptom under coronapandemin i jämförelse med tiden innan pandemin.⁵¹ En möjlig förklaring till detta kan vara att elit- och tävlingsidrottare är en grupp som har upplevt stora förändringar i sina dagliga vanor och rutiner, särskilt under den inledande nedstängningsperioden (våren 2020). Dessa förändringar i vardagen kan öka risken för psykiska problem och minska välbefinnandet. I en färsk studie, med fokus på elitidrottare, visade resultaten att den upplevda förmågan att behålla dagliga rutiner var en faktor som kan minska risken för psykiska problem.⁵² Dessa resultat är väl i linje med flera

⁵⁰ Giuntella, O. m.fl. (2021). ”Lifestyle and mental health disruptions during COVID-19”. I *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, vol. 118, nr. 9, e2016632118.

⁵¹ Pla, R. m.fl. (2021). ”Resting heart rate measurement in elite athletes during COVID-19 lockdown”. I *Sustainability*, vol. 13, nr. 5, s. 2970.

⁵² Pensgaard, A. M. m.fl. (2021). ”Mental health among elite athletes in Norway during a selected period of the COVID-19 pandemic”. I *BMJ Open Sport & Exercise Medicine*, vol. 7, nr. 1, e001025.

definitioner av välbefinnande, som beskriver att upplevd lycka och tillfredsställelse gynnar personlig tillväxt och autonomi.

I en studie med ungdomar från fem länder (bland annat Sverige), där livssituationen under pandemin studerades, drog man slutsatsen att majoriteten av ungdomarna ändå kunde anpassa sig till de dramatiska förändringarna i vardagen som coronapandemin innebar.⁵³ Liknande slutsatser drar forskarna Schary och Lundkvist avseende amerikanska studentidrottare (på universitetsnivå), hos vilka pandemin inte påverkat studenternas generella välmående. Däremot noterade forskarna ökad oro och upplevda sömnproblem.⁵⁴

Som tidigare nämnts kan förändringar i dagliga rutiner vara en starkt bidragande riskfaktor för psykiska problem. I början av pandemin beslutade Sveriges regering att ge skolor möjlighet att förlägga undervisningen på distans vid behov. Nedstängning av skolor var också någonting som gjordes för gymnasieelever under perioden mars–juni 2020, och återigen från november 2020–april 2021.⁵⁵

Studier om distansundervisning under coronapandemin visar dock att eleverna var mindre nöjda med distans- än klassrumsundervisning.⁵⁶ De visar också att teknik och pedagogik behöver utvecklas för att höja kvaliteten på distansundervisning i grund- och gymnasieskola.⁵⁷ I en holländsk studie med skolungdomar, där man under en kortare period följde elever i både distans- och klassrumsundervisning under pandemin, visade det sig att elevernas motivation för skolarbete var högre när skolan var öppen.⁵⁸ En viktig faktor som lyftes fram var att eleverna upplevde stödet från föräldrar som särskilt viktigt när undervisningen bedrevs på distans, och att det generellt var viktigt med socialt stöd från skolkamrater och andra för att klara av skolarbetet (både på distans och i skolan).

En grupp som var exponerad för betydande förändringar var idrottselever på gymnasial nivå, eftersom både skolundervisning och träningsförhållanden drastiskt förändrades för dem. Det finns viss internationell forskning som har studerat

---

⁵³ Kerekes, N. m.fl. (2021). "Changes in adolescents' psychosocial functioning and well-being as a consequence of long-term COVID-19 restrictions". I *International Journal of Environmental Research and Public Health*, vol. 18, nr. 16, s. 8755.

⁵⁴ Schary, D. m.fl. (2021). "Mental health in times of the COVID-19 pandemic". I *Journal of Clinical Sport Psychology*, vol. 15, nr. 3, s. 249–267.

⁵⁵ Regeringskansliet (2021). "Så arbetar regeringen för en god utbildning under pandemin". Webb sida.

⁵⁶ Vlassopoulos, G. m.fl. (2021). "Assessment of Greek high school students towards distance learning, during the first wave of COVID-19 pandemic". I *Creative Education*, vol. 12, nr. 4, s. 934–949.

⁵⁷ Yan, L. m.fl. (2021). "Students' experience of online learning during the COVID-19 pandemic". I *British Journal of Educational Technology*, vol. 52, nr. 5, s. 2038–2057.

⁵⁸ Klootwijk, C. L. T. m.fl. (2021). "Parental support and positive mood buffer adolescents' academic motivation during the COVID-19 pandemic". I *Journal of Research on Adolescence*, vol. 31, nr. 3, s. 780–795.

idrottselevs mentala hälsa och välbefinnande under coronapandemin,⁵⁹ men motsvarande forskning saknas i Sverige. I Folkhälsomyndighetens rapport *Lagsporter och covid-19: Fokus på ishockey* framkommer att det behövs mer kunskaper om hur idrottsaktiva gymnasieungdomar har påverkats av pandemin, eftersom det är en grupp som i mycket hög utsträckning fått en annan studie-situation, samtidigt som deras fritid kraftigt begränsats, inte minst i möjligheter att kunna idrotta.⁶⁰

Både förändringar i träningsrutiner (mindre idrott) såväl som skolrutiner (minskad tid avsatt till studier) har för många idrottselever upplevts som stressfyllt under pandemin. För några har denna förändrade form av undervisning och träning inneburit betydande psykiska och fysiska utmaningar och problem, medan det för andra medfört möjligheter att utveckla det egna ansvaret och ökad självinsikt. Detta är i linje med tidigare rön, som visar att under omfattande stressorer och globala kriser kan människor och institutioner reagera väldigt olika.⁶¹

Motståndskraft

Flera studier med fokus på coronapandemin visar till exempel att höga nivåer av fysisk aktivitet och gynnsamma stresshanteringsstrategier relaterar till förbättrad mental hälsa och välbefinnande. Även upplevt stöd och positivt stöd från andra människor har dessa positiva effekter.⁶² En faktor som forskare tror är speciellt viktig för att förstå hur personer framgångsrikt kan hantera omfattande stress-faktorer är *motståndskraft (resilience)*. Flera forskare har lagt fram olika definitioner av detta dynamiskt orienterade begrepp. En välkänd och accepterad definition lyder ”Motståndskraft refererar till en dynamisk process som omfattar positiv anpassning i relation till betydande motgångar”.⁶³

Relaterat till begreppet motståndskraft och anpassning till coronapandemin går det att finna studier både utanför och inom ett idrottsligt sammanhang. Studier gjorda utanför idrotten är särskilt väl representerade och visar till exempel att vuxna, identifierade som motståndskraftiga individer, var mindre mottagliga för pandemins

⁵⁹ McGuine, T. A. m.fl. (2021). ”Mental health, physical activity, and quality of life of US adolescent athletes during COVID-19-related school closures and sport **cancellations**”. I *Journal of Athletic Training*, vol. 56, nr. 1, s. 11–19.

⁶⁰ Folkhälsomyndigheten (2020). *Lagsporter och covid-19*. Rapport.

⁶¹ Bryan, C. m.fl. (2019). ”**Stressing the relevance of resilience**”. I *International Review of Sport and Exercise Psychology*, vol. 12, nr. 1, s. 70–111.

⁶² Leguizamo, F. m.fl. (2021). ”Personality, coping strategies, and mental health in high-performance athletes during confinement derived from the **COVID-19 pandemic**”. I *Frontiers in Public Health*, vol. 8, 561198.

⁶³ Luthar, S. m.fl. (2000). ”**The construct of resilience**”. I *Child Development*, vol. 71, nr. 3, s. 543.

påverkan på mental hälsa än jämförelsegrupper.⁶⁴ Forskning med fokus på idrotts-elever (15–18 år) visar att de som upprätthöll sin fysiska aktivitet under pandemin i lägre utsträckning rapporterade förändringar av sin allmänna hälsa och sitt välbefinnande.⁶⁵ Andra studier visade också att förekomsten av depressiva symtom var lägst bland individuella idrottare.⁶⁶

Något som relaterar till motståndskraft är idén om salutogenes, vilket innebär att inte *bara* ställa frågan om vad som orsakar ohälsa och sjukdom (patogenes) hos elever, utan även vad som skapar hälsa.⁶⁷ Sociologiprofessorn Aaron Antonovsky menar att vi därför behöver mer kunskaper om ämnet än att bara identifiera riskfaktorer, även om det också är viktigt. Det behövs även kunskaper om att identifiera de resurser som krävs för att idrottselever ska vidmakthålla och utveckla sin hälsa och möta livet framgångsrikt, trots stress och andra belastningar i vardagen.

Baserat på denna inledning handlar detta kapitel om vilka utmaningar som mött idrottselever på gymnasier under perioden 2020–2021, samt vilka behov och resurser de haft för att hantera både skolarbete och idrottsutövning under en pandemi.

Hur fångade vi NIU-elevs röster mitt i pandemin?

Under vintern och våren 2020 följde vi den globala spridningen av covid-19 med stigande oro. När viruset slog rot i Sverige under mars månad innebar det stora konsekvenser för hela samhället. Både högre utbildning och gymnasieutbildning övergick hastigt till distansundervisning. Konsekvensen för idrotten var lika omedelbar, där pågående serier, slutspel och tävlingsverksamhet helt stängdes ner för den breda majoriteten. Många räknade med att detta skulle pågå under ett antal veckor, men det visade sig snabbt vara en kraftigt underskattad tidsram.

Det längre tidsperspektivet gjorde det också angeläget att få mer kunskap om pandemins konsekvenser. Detta gäller inte minst för gymnasieelever vid nationellt godkända idrottsutbildningar (NIU), som hanterar dubbla karriärer i form av skolarbete och idrottsutövning. Vi formade en grupp av fyra forskare med bakgrund i psykologi med inriktning idrott, idrottsvetenskap samt pedagogik med inriktning

---

⁶⁴ Panzeri, A. m.fl. (2021). "Factors impacting resilience as a result of exposure to COVID-19". I *PLoS ONE*, vol. 16, nr. 8, e0256041.

⁶⁵ Shepherd, H. A. m.fl. (2021). "The impact of COVID-19 on high school student-athlete experiences with physical activity, mental health, and social **connection**". I *International Journal of Environmental Research and Public Health*, vol. 18, nr. 7, s. 3515.

⁶⁶ McGuine, T. A. m.fl. (2021).

⁶⁷ Antonovsky, A. (1987). *Unravelling the mystery of health*.

idrott. Forskargruppen förde i slutet av vårterminen 2020 en dialog med två lokala gymnasieskolor som bedriver NIU-verksamhet i både individuella och lagidrotter. Den ena gymnasieskolan är ett specialiserat idrottsgymnasium med enbart idrotts-elever, medan den andra är en större kommunal gymnasieskola med både idrotts-elever och elever utan idrottsinriktning. Båda gymnasieskolorna tackade ja till att delta i studien och samverka med högskolan.

Planen var att genomföra fokusgruppsintervjuer med gymnasieelever vid de båda skolorna vid två tillfällen; den första i oktober/november 2020, där vi skulle prata om situationen från mars 2020 och framåt, samt en uppföljande intervju i maj 2021. Genom detta upplägg ville vi få en uppfattning om hela tidsperioden, hur läget hade utvecklats och hur eleverna påverkats av pandemins konsekvenser. I praktiken fick vår studie delvis också ta konsekvensen av pandemin. Intervjuerna kunde genomföras som planerat på den ena gymnasieskolan. I samband med det första intervjutillfället på den andra skolan stängdes dock skolverksamheten ner igen. Det innebär att intervjuerna där enbart genomfördes en gång, under maj 2021, då med fokus på hela perioden.

Totalt deltog 53 idrotts elever i fokusgruppsintervjuerna (28 flickor och 25 pojkar). Vid varje tillfälle deltog 4–7 elever tillsammans med två av oss forskare. De idrotter som representerades var golf och handboll (skola 1), badminton, simning, handboll och fotboll (skola 2). Eleverna studerade teoretiska program vid båda skolorna (ekonomi, samhälle och natur).

Att gå på en NIU-utbildning under pandemin

Precis som tidigare forskning och rapporter beskrivit har de stora, snabba och dramatiska förändringarna i samband med att samhället och skolan stängde ner i mars 2020 påverkat idrotts elever på många sätt. Det handlade om både snabbt förändrade skolförhållanden, och möjligheter att utöva den idrott som var anledningen till att eleverna alls valt en NIU-utbildning. Eleverna gav uttryck för att det varit svårt och utmanande att ta sig igenom denna period. Samtidigt lyfte eleverna också fram vilka behov de hade för att klara en sådan här period. Följande dialog illustrerar detta:

Sofia: ... men det blev också en väldigt stor omställning med idrotten, eftersom man gick från att träna så många gånger både i skolan och utanför, till att inte träna någonting alls. Eller hemmaträning, men det är inte riktigt samma sak.

Intervjuare: Men om ni skulle lyfta upp dom största utmaningarna med den här våren?

Sofia: Jag tycker det med att hitta en balans och liksom få struktur och inte bli för slapp. Jag säger att man verkligen måste hålla fast vid det. För om man inte orkar då kommer, det sabbar liksom hela vägen då. Man kommer alltid komma efter och ja ...

Vidare diskuterade eleverna runt vilka förmågor de utvecklat, som de menar sig ha nytta av i framtiden. Här nedan beskriver vi tre mönster som framträdde när eleverna pratade om sina upplevelser av att ta sig igenom pandemin, nämligen *utmaningar*, *behov* samt *utveckling och resurser*. Namnen på intervjupersonerna är fingerade.

Utmaningar

Övergången till distansundervisning och restriktioner kopplade till idrotten gav upphov till rad stora utmaningar för eleverna. Utmaningarna berörde såväl individuella som sociala och fysiska faktorer kopplade till hem, skola och idrott, till exempel avsaknad av dagliga rutiner och reducerade sociala nätverk. Dessa utmaningar och drastiska förändringar kan enligt forskning riskera att påverka idrottares psykiska hälsa negativt.⁶⁸

Som inledningsvis nämndes lyfter Folkhälsomyndigheten särskilt fram idrotts-elever på gymnasiet.⁶⁹ Det är en grupp som riskerar psykiska problem på grund av utmaningar kopplade till förändrade förutsättningar i skola och idrott. I våra intervjuer med eleverna visar sig ett antal utmaningar med koppling till pandemins förutsättningar. De utmaningar som eleverna speciellt gav uttryck för var:

- svårigheter att hålla uppe motivationen
- osäkerhet och gränser som suddades ut
- påfrestande ensamhet
- otydlighet och distansundervisning.

Svårigheter att hålla uppe motivationen

Eleverna beskriver att det varit utmanande att hitta motivationen under perioden för nedstängningen av idrotten och distansundervisningen i skolan. De vittnar om att den snabba förändringen gjorde att de ställdes inför den stora utmaningen att anpassa sig till nya förhållanden. Det blev en utmaning att hitta motivation för både träning och skola, vilket var mentalt påfrestande. Svårigheter att koncentrera sig,

---

⁶⁸ Pensgaard, A. M. m.fl. (2021).

⁶⁹ Folkhälsomyndigheten (2020).

svårt att hitta strategier för att långsiktigt hantera situationen, risk att tappa skolfokus och känslor av att må psykiskt dåligt lyfts fram av eleverna.

Framför allt beskrivs det som jobbigt under den andra perioden av nedstängningen, när eleverna återigen fick påbörja distansundervisning och det återigen blev stora inskränkningar i idrotten. Under den första perioden gick det att upprätthålla disciplin och koncentration för många, men under vintermånaderna vid andra nedstängningen upplevdes det betydligt mer utmanande och svårt. Det fanns även elever som slutade idrotta eller bytte idrottsaktivitet:

Stina: Nej, ja, jag slutade ju i princip att spela handboll under distansen och så. Men det var väl också för att jag bor ju i Laholm, så det blir ganska segt att ta sig till Halmstad hela tiden för träningar. Så då blev det väl mer att man fastnade för gymmet och så. Det var väl mest det.

Intervjuare: Men tror du att du hade fortsatt med handbollen om det inte hade varit för covid?

Stina: Ja, det tror jag väl. Alltså det är väl mest också att matcher spelades ju inte och sånt, så då blir det så att man bara gjorde samma sak på träningen hela tiden, för man fick ju inte röra varandra.

Det fanns således elever som avslutat eller förändrat sin idrottssatsning under perioden, på grund av att motivationen försvunnit som en konsekvens av omständigheterna under coronapandemin. I skolan växte också en oro bland eleverna inför studenten, om huruvida det skulle vara möjligt att slutföra utbildningen.

Trots att en del elever lyckades hålla motivationen uppe över tid var det utmanande för dem. Att få mer tid till egen träning upplevdes dock initialt som positivt, framför allt i de individuella idrotterna. Träningen beskrevs generellt spela en viktig roll för att orka motivera sig i vardagen under denna period. När hem och skola riskerade att flyta ihop blev träningen ett sätt att fokusera, minska stress och få viss struktur i tillvaron. Egenskaper som stark vilja och envishet lyftes fram som viktiga för att kunna motivera sig, det vill säga att kämpa och hålla ut. De ville visa för sig själva och andra att det går att ta sig igenom den här perioden och komma vidare.

Elever lyfte också fram att de fått förändrade perspektiv på sitt idrottande, vilket hjälpte dem att motivera sig. De har dels utvecklat sin förmåga att tänka långsiktigt, dels hittat tillbaka till grunderna till varför de en gång började idrotta. Generellt finns indikationer på att det varit lättare att motivera sig till idrotten än till skolarbetet, eftersom den fysiska träningen har fungerat som en mental ventil trots inskränkta möjligheter, till exempel nedstängda idrottsanläggningar.

Ovisshet och gränser som suddas ut

Ovissheten var utmanande för eleverna. Den tog sig uttryck på olika sätt. Det fanns till exempel en generell oro över att inte veta när pandemin och tillhörande restriktioner skulle upphöra.

Kalle: Det började ganska tufft, för man visste inte hur man skulle hantera det. Sen blev det väl lättare efter ett tag för man började få in rutinen, och sen tycker jag det har börjat dala igen. Man hade väl hoppet uppe någonstans ett tag i mitten att det börjar lätta, men så blir det bara tyngre, typ. Så när man hade hopp om att det skulle bli bättre så blev det i stället sämre.

Det handlade också om oklara och sena besked om nedstängning och öppning av skolorna och idrottsverksamheterna. Ovissheten gällde även själva idrotten. Det var exempelvis svårt att mäta sin idrottsutveckling på grund av utebliven tävlingsverksamhet. För lagidrottarna, som inte hade möjlighet till gruppträning, blev detta än mer påtagligt. En särskild utmaning som lyftes fram var känslan av att gränserna mellan dagträningen i skolan och kvällsträningen i föreningen suddades ut, eftersom träningen till stor del bedrevs i egen regi, ofta på gym. Det påverkade motivationen negativt.

Att sköta skolarbetet hemifrån blev för mycket frihet under ansvar, enligt vissa elever. Andra pekade på upplevelsen av att aldrig känna sig ledig i hemmet. I början av perioden kunde det kännas bekvämt med sovmorgon och slippa att resa till skolan, men i längden blev det påfrestande. Det blev för mycket distraktion i hemmet. Även träningen blev lidande, då ansvaret föll mer på individen. Tillvarons strukturer blev sämre och upplevdes allt för tätt knuten till hemmiljön, vilket gjorde att gränser mellan olika delar av tillvaron suddades ut.

Påfrestande ensamhet

Genom övergången till distansundervisning i skolan och begränsningarna i idrottsverksamheten blev ensamhet en större del av elevernas vardag. Det fanns elever som inledningsvis upplevde det som ganska skönt att sitta hemma. Men allteftersom tiden gick blev avståndet till kompisar och det sociala livet allt tydligare. De saknade gemenskapen med kompisarna väldigt mycket. Mycket dagtid spenderades i hemmet utan sociala kontakter, då även föräldrarna många gånger inte var hemma. För en grupp elever blev ensamheten extra kännbar, nämligen de elever som flyttat till kommunen för sin satsning på idrott och studier. Hit hörde individuella idrottare, exempelvis golfare. De kunde visserligen fortsätta sin träningsverksamhet individuellt, men saknade till stor del det övriga sociala livet.

*Kim: Alltså jag tänker väl dom som har flyttat ner hit och bor ensamma, att dom har fått det väldigt tufft. För en som går i min klass han bor själv och han har varit så här: ”**Fan, hur ska jag hinna laga mat, träna själv och sen samtidigt kunna ta hand om stället där jag bor ... handla**”, och såna där grejer.*

Otydlighet och distansundervisning

Det framkommer också att det varit utmanande för eleverna att själva ansvara för sin idrottsutveckling och skolarbetet. Det fanns en upplevd otydlighet kring vad som förväntades i den distansbaserade skolan, vilket ledde till ökad känsla av press. Initialt, under den första perioden av distansundervisning, höjdes många kritiska röster från elever om hur lärare hanterade situationen. Många elever upplevde att lärarna inte var förberedda, och inte visste vad som skulle göras. Det ledde till många olika och oklara uppgifter, högre arbetsbelastning och en känsla av att lärarna fokuserade mer på att sysselsätta eleverna än på lärande. Över tid upplevde eleverna dock att situationen blev bättre. Till den andra perioden av distansutbildning hade lärarna utvecklat sin undervisning.

Mio: I början var det mycket att lärarna fokuserade på att tekniken skulle vara rätt ... då fanns det minimal hjälp nästan. Så det är klart, det har blivit lite bättre, men det är fortfarande svårt att jämföra med hur det är när vi är i skolan.

Eleverna hade önskat mer och tydligare kommunikation, både mellan lärare och mellan lärare och elever, samt att lärare i högre utsträckning hade utvecklat sina förmågor att undervisa på distans. Det skulle kunna ha bidragit till minskad press på eleverna, eftersom de upplevde att de inte hann med skolan på samma sätt när de blev undervisade på distans. Framför allt distansundervisning i komplicerade ämnen som matematik och naturvetenskapliga ämnen upplevde eleverna som extra svårt. De saknade det personliga mötet i klassrummet, där det är lättare att ställa frågor och följdfrågor. Lärare gav visserligen eleverna möjligheter att ställa frågor under digitala lektioner, och erbjöd också olika internetklipp för att förklara komplicerade problem, men det upplevdes inte som ett tillräckligt stöd.

Behov

De utmaningar som eleverna ställts inför under perioder av nedstängd idrott och distansundervisning i skolan har också synliggjort vilka behov eleverna har haft. Det handlar både om behov som uppkommit på grund av den rådande situationen, och behov som tagits mer för givna under normala omständigheter. Behovet av stöd från skolan var väldigt stort, något som också visat sig i andra studier om distans-

undervisning under coronapandemin.⁷⁰ Ett annat behov som eleverna gav uttryck för var det sociala stödet utanför skolan. Stöd av föräldrar och kamrater var centralt för välmående och lärande i skola och idrott. Precis som Folkhälsomyndigheten lyft fram i sin rapport, har eleverna i vår studie haft ett behov av många olika typer av stöd.⁷¹ Men de upplever också att vanan att delta i organiserad idrott hjälpt dem att strukturera upp tillvaron. De behov som eleverna diskuterade var:

- betydelsen av stöd från skolan
- sociala kontakter
- idrotten som stöd för att strukturera tillvaron
- fördjupat socialt stöd.

Betydelsen av stöd från skolan

Eleverna lyfte fram betydelsen av att lärare bryr sig om och ser eleven, även när undervisningen sker på distans. Eleverna beskrev att ett sådant stöd hade de behövt få mer av under perioderna av distansundervisning, eftersom det fanns de som mårde väldigt dåligt under dessa perioder.

Alex: Ja, men jag tror det är mycket mer att lärarna måste tänka på elevernas psykiska hälsa. För du vet, man mårde jävligt dåligt och det hjälpte inte riktigt alltid att man skulle bli pushad för att gå och träna hela tiden.

Det fanns en kritik mot skolornas sätt att sköta relationerna med eleverna. Brist på generell kommunikation med eleverna, att man dåligt höll reda på vilka som hamnade efter, svårigheterna att kommunicera med lärare via internet och dålig återkoppling från lärare när elever missat lektionstid var kritik som framkom. Ett önskemål från eleverna var att skolan och lärare generellt tänker mer på elevernas hälsa vid eventuella framtida liknande situationer, att det bör finnas extra resurser till stöd från kurator, psykolog och liknande stödfunktioner. Det finns också goda exempel på när lärare och tränare sökt upp eleverna och frågat hur de mårde, och att skolorna visat förståelse för elevernas situation. En elev uttryckte det som följer.

Pernilla: Vi i handbollen har ju Ulf vår tränare, och han har ju kommit till oss mycket mer än vad vi har kommit till honom och pratat om hur vi mår och så. Han har ju lagt väldigt mycket tid på oss och har gett oss uppgifter där att skriva hur vi mår, hur kroppen känns och så. Vi har haft en väldigt bra kontakt med vår tränare.

---

⁷⁰ Yan, L. m.fl. (2021); Vlassopoulos, G. m.fl. (2021).

⁷¹ Folkhälsomyndigheten (2020).

Sociala kontakter

Efter perioder av distansundervisning gav eleverna uttryck för särskilt stor uppskattning av sociala möten. Den tidigare avsaknaden av sociala möten upplevdes ge nya perspektiv på tillvaron, där eleverna generellt kände en ökad uppskattning över att igen kunna mötas i olika sociala sammanhang. Det fanns också elever som betonade betydelsen av att få mötas i skolan igen, och att de uppskattar att gå till skolan mer i dag än tidigare. Perioderna av nedstängning hade således lett till att elever fått nya insikter och lärt sig mer om sig själva.

En insikt som elever lyfte fram var att de i större utsträckning uppskattade familjen. Det upplevdes som en trygghet att ha det sociala stödet hemifrån och att kunna samtala med föräldrarna om sitt mående, vilket bidrog till att orka med skola och idrott bättre. En annan aspekt var att mer tid spenderades i hemmet, inte minst på kvällar och helger, då det normalt sett varit träningar och tävlingar. Det gjorde att de fick mer tid att umgås med de närmaste, vilket generellt uppskattades. Familjen var ett viktigt skyddsnät för dessa elever under hela perioden.

Erik: Jag tycker att en positiv sak som har kommit från corona är ju att jag och familjen har fått mycket tid på kvällarna, då det inte är mycket som man behöver göra på kvällen. Då har vi fått mycket kvalitetstid hemma, och det tror jag att alla har uppskattat.

Efter den andra nedstängningen av idrotten, och perioden av distansundervisning i skolan betonade eleverna starkt träningens sociala betydelse. Under långa perioder var eleverna tidigare hänvisade till att träna individuellt, samt att träna med restriktioner i gym. Den träningen fungerade som en social samlingspunkt, men inte i den utsträckning som många hoppats på. Eleverna längtade efter att få kunna träna kollektivt igen med lagkompisar, eftersom det upplevdes betydelsefullt för dem och ökade deras sammanhållning. För lagidrottare var detta särskilt påtagligt.

Moa: Ett tag var det så att vi inte ens hade skola eller idrott på fritiden, men när man väl fick börja träna med klubblaget igen på eftermiddagarna så ja, men då fick vi lite motivation, för då fick vi ändå gå och träffa lite folk. Alltså vi fick ju träffa kompisar och så.

Idrotten som stöd för att strukturera tillvaron

Eleverna lyfte fram idrotten som ett stöd för att strukturera tillvaron under pandemin. De jämförde sina erfarenheter av organiserad idrott med elevers som

inte håller på med organiserad idrott. De beskrev att idrottare är mer vana än andra att planera och strukturera sin tillvaro.

Axel: Det är ju bara vad jag har sett och känt själv, så skulle jag säga att idrottare har ju ändå en fördel. Man har ju vissa egenskaper som man har lärt sig, om att ta vara på tiden och man får ändå den här strukturen under dagen om man har en träning.

Genom att idrotten ställer krav på planering upplevde eleverna att risken för att skola och fritid flöt ihop också minskade, jämfört med elever som inte idrottar. Eleverna upplevde att de individuella idrottarna var mer vana att ta ett större individuellt ansvar för sin träning än lagidrottare. Eleverna som utövade lagidrott uttryckte att de genom pandemins begränsningar blivit bättre på att själva strukturera upp sin träning, vilket passade bra eftersom detta inneburit att de fått större inflytande över det egna utövandet av idrott.

Fördjupat socialt stöd

Under pandemin utvecklades gradvis elevernas behov av fördjupat socialt stöd och support för anpassning till rådande omständigheter. Det handlar om behovet av djupgående och motiverande dialog med föräldrar och andra närstående på regelbunden basis, men också användning av tillgängliga resurser eller nätverk, till exempel skolpsykolog och kurator. Några idrottselever uttryckte att de var tvungna att ha många dagliga samtal med föräldrarna för att må bra, och för att undvika att inte klättra på hemmets väggar.

Erika: Det är viktigt att skolan har extra resurser för en psykolog eller kurator riktad till elever under covid-19. Detta är särskilt viktigt för idrottsskolor, där många elever bor hemifrån.

Tidigare forskning har också pekat på vikten av att både ha kvalitativt starka sociala nätverk, och förmågan att utveckla dessa nätverk i relation till olika former av motgångar, för att bibehålla psykisk hälsa och välbefinnande.⁷² Detta gäller även i högsta grad för idrottselever under coronapandemin.⁷³

---

⁷² Graupensperger, S. m.fl. (2020). "Social (un)distancing". I *Journal of Adolescent Health*, vol. 67, nr. 5, s. 662–670.

⁷³ Leguizamo, F. m.fl. (2021).

Utveckling och resurser

För de flesta idrottselever i åldern 16–18 år är detta en period i livet med en omfattande psykosocial utveckling. För många är det en avgörande period för utvecklingen av identitet och intimitet, relaterat till både deras skolstudier och idrottande. Denna psykosociala utveckling sker oavsett globala kriser, till exempel en pandemi. För vissa elever kan dock coronapandemin ha utlöst en särskilt gynnsam utveckling, och kanske också en accelererad mental mognad. Detta inkluderar till exempel självständigt beslutsfattande och självständig utvärdering, samt insikt om ens egna fysiska och psykologiska förmågor att hantera med- och motgångar i livet.

Dessa är alla egenskaper som kännetecknar en gynnsam övergång till vuxenlivet och på många sätt snarlikt begreppet resiliens, vilket kommer till uttryck i flera av elevernas berättelser. Psykologiforskaren Stevan Hobfoll understryker också att resurser som krävs för resiliens förvärvas och aggregeras över hela livslängden.⁷⁴ De personer som lever i resursrika miljöer kommer sannolikt att erfa ackumulerade resursvinster, medan de i resursfattiga miljöer sannolikt kommer att erfa ackumulerade resursförluster.

Egenansvar i skolan

Distansundervisningen och de förändrade förutsättningarna tvingade eleverna att förhålla sig på nya sätt till tillvaron i skolan. Kravet på det ökade egna ansvaret blev eleverna snabbt medvetna om. Under den första perioden blev det en utmaning för många, men efterhand utvecklades förmågor att ta större eget ansvar för studierna.

Karin: Jag tycker att det har varit skönt på ett sätt, för att man kan planera och lägga upp det lite som man vill, och styra sin egen planering och undervisning och lite så. I och med att vi har haft lite friare inlämningar och uppgifter så kan man ja, plugga lite när man vill och sluta tidigare nå dag och plugga mer och nå dag mindre, typ, och lite så.

Något som återkommer i elevernas berättelser är kopplingen mellan egenansvar och självdisciplin, exempelvis att skapa tid för skolarbete och fritid genom god planering. Att behöva ta ett större eget ansvar sågs som utvecklande. Det är en förmåga som är bra att ha inför framtiden, inte minst när det gäller framtida högskolestudier.

---

⁷⁴ Hobfoll, S. E. (2012). "Conservation of resources and disaster in cultural context". I *Psychiatry*, vol. 75, nr. 3, s. 227–232.

Kroppslig och mental självkännedom

I slutet av den andra perioden med restriktioner och nedstängningar berättade elever att den ökade självständigheten och ansvaret för att bedriva utvecklande och progressiv fysisk träning också ledde till ökad insikt om det nära samspelet mellan kropp och själ.

Andres: Jag har lärt känna min kropp, så jag kunde successivt öka träningen när säsongen öppnade igen utan att vara skadad eller övertränad.

Eleverna berättade också att de under pandemin har lärt sig mer i detalj hur deras kropp fungerar och vad de behöver äta för att må bra och bli fysiskt starkare. Delvis liknande resultat har också framkommit i Shepherd m.fl.:s studie.⁷⁵ Forskarna påpekar där att balansen mellan självreglerande fysisk träning, mat och digital skol-utbildning har varit en utmanande och successivt accelererad stress för många studentidrottare. I denna studie rapporterades att de som hade tillgång till resurser eller bibehöll sin fysiska aktivitet under coronapandemin upplevde ringa förändringar av sin allmänna hälsa och sitt välbefinnande.

Eleverna i vår undersökning uttryckte också att de lärt sig att dra nytta av de lärdomar de fått under pandemin, inte minst för att självständigt planera sin vardag. De verkar även ha utvecklat lämpliga strategier för att hantera detta.

Linn: Det är på ett annat sätt nu när jag ska laga min egen mat och jag ska hålla mitt eget träningsschema, för i skolan där fick man schemat och sen åt man kl. 11 efter träningen. Men sen fick jag göra ett eget schema. Då lärde man sig mycket om hur kroppen fungerar och att för att må bra måste man se till helheten, tyckte jag i alla fall.

Personlig utveckling

De snabba förändringarna i tillvaron ledde till att eleverna lärde sig mycket om sig själva. En upptäckt var att de tagit mycket för givet innan pandemin, vilket synliggjordes när vardagen sedan förändrades. Det fanns också elever som lärt känna sig själva på ett djupare plan. Det handlar om självinsikter, exempelvis att förstå vad de som individer mår bra av och vad de klarar av och inte, samt vad som behövs för att de ska bli bättre i skola och idrott. Det fanns också elever som lyfte fram att de har lärt sig att acceptera situationer på ett annat sätt än innan pandemin. Någon menar att denne trivs bättre med sig själv nu än innan pandemin.

---

⁷⁵ Shepherd, H. A. m.fl. (2021).

Björn: Ja, men jag har känt att jag har lärt mig mycket om mig själv och vad jag mår bra av och vad jag inte mår bra av. Speciellt med att inte träffa några människor. Jag har alltid trott att jag är en ensamvarg, att jag gillar att vara själv. Men jag inser nu att jag mår bättre av att vara med människor än vad jag trodde.

Andra menade att de upptäckt att de inte ger upp så lätt när det kommer svårigheter. Eleverna mötte de snabba förändringarna på olika sätt. Vissa hade svårt att anpassa sig till nya och snabbt förändrade förhållanden i tillvaron. För andra, som exempelvis i citatet ovan, har coronapandemin inneburit en personlig utveckling som troligen kvarstår i framtiden.

Framtidstro

Ett ganska tydligt exempel på gynnsam anpassning till pandemin handlar om att ha en uttalad framtidstro. Detta kan till exempel handla om att ha en kognitiv medvetenhet och planering för om något skulle hända, samt att bredda sitt intresseområde (inom och utanför idrotten). Elever upplevde att de som klarade av att behålla en positiv inställning, trots stressen under pandemin, också lyckades sätta upp flera olika och alternativa planer för att hantera skola och fysisk träning. Det är uppenbart att det dubbla engagemanget (skola och idrott) för denna kategori av idrottselever är en fördel, givet att detta fungerar bra ihop.

Karin: Du har blivit bättre på att vara din egen tränare, eftersom det krävs på ett annat sätt än vad det har gjort tidigare. Det här är bra för framtiden.

Det är också tydligt att elever delvis har ändrat sin idrottssatsning för att fortsätta hålla motivationen uppe, och därmed förbereda sig för ett idrottsliv efter coronapandemin. En elev uttryckte det som: ”Jag har ändrat mitt engagemang i **sport från golf till innebandy.**” Det är också intressant att notera att elever påpekar den fördel som de verkar uppleva med den ”**dubbla karriären planen**”, det vill säga att satsa både på skola och idrott ihop skapar en gynnsam korsbefruktning.

Avslutande reflektioner

Eleverna i den här rapporten mötte ett antal utmaningar under perioden i fråga, med förändrade förutsättningar för skola och idrott. Motivationen påverkades starkt på olika sätt. Det var utmanande för eleverna att hitta och behålla motivationen över hela perioden, särskilt när skolundervisningen övergick till distans för andra gången och idrotten återigen fick nya restriktioner. Då fanns det elever som till och med avslutade sin idrottssatsning. Faktorer som var utmanande

var just ovissheten om vad som skulle ske, och att gränser mellan skola, idrott och fritid många gånger suddades ut. Pensgaard m.fl. visar i sin studie att om idrottare upplever att de kan behålla sina dagliga rutiner, fungerar det som en faktor som kan minska risken för psykiska problem.⁷⁶

Distansundervisningen var svår att hantera för många elever, även om den gradvis utvecklades till det bättre under perioden. De mer teoretiskt utmanande ämnena, såsom matematik och naturvetenskap, var dock svåra för eleverna på distans under hela perioden. Svårigheter med distansundervisning och en oro över att hamna efter i skolan är något som även uppmärksammats i andra studier.⁷⁷

Eleverna upplevde också mer ensamhet, vilket i längden var påfrestande. De framhöll betydelsen av stöd från skolan, både från lärare i skolämnen och från annan personal, till exempel kuratorer, som kunde fånga upp elever som mädde dåligt. Det sociala liv som togs för givet innan coronapandemin uppskattar eleverna mer i dag, till exempel möten med kamrater i skolan och på träningar.

Vissa elever utvecklade strategier för att motivera sig och strukturera tillvaron under de svåra perioderna, med hjälp av erfarenheter från idrotten. Men det fanns också elever som hade svårigheter att klara anpassningen till de förändrade förutsättningarna i skolan och idrotten.

En nyckelfaktor för att lyckas väl i sin anpassning är att tidigt inse betydelsen av det nära sambandet mellan kropp och själ, det vill säga att begränsningar av idrottandet också leder till en reducerad förmåga att mentalt klara vardagens bekymmer och upprätthållandet av sociala kontakter. Mycket talar också för att en framgångsrik hantering av motgångar handlar om att ha ett högt självförtroende, och tillit till sin egen kompetens att möta framtida utmaningar. Hit hör även förmågan att vara flexibel och formbar, inte minst för att kunna hantera den begränsade eller obefintliga möjligheten till fysisk träning i inomhusarenor.

Vidare tycks det som att en framgångsrik anpassning under coronapandemin också gradvis stimulerat mognad. Det inkluderar en ökad förmåga och medvetenhet om behovet av att både upprätthålla och söka socialt stöd och hjälp, från såväl den närmaste familjen som lärare, tränare och träningskamrater. Detta resultat är i linje med slutsatserna från den forskning som bedrevs under den första fasen av

---

⁷⁶ Pensgaard, A. M. m.fl. (2021).

⁷⁷ Klootwijk, C. L. T. m.fl. (2021); Vlassopoulos, G. m.fl. (2021).

pandemin. Denna pekar på att idrottselever som får mer socialt stöd också rapporterar bättre mental hälsa och välbefinnande.⁷⁸

Vår studie visar att det finns elever som har fått kämpa med sin tillvaro i skolan och på fritiden, och som successivt tappat motivation för idrotten. Det finns dock också elever som mött den snabbt förändrade situationen genom att stärka sig själva och sina resurser att möta nya utmanande situationer. Detta förhållningssätt ligger i linje med forskarna **Bryan, O’Shea och MacIntyres** studie.⁷⁹ Författarna lyfter där fram att människor reagerar på omfattande stressorer och globala kriser på väldigt olika sätt. En slutsats som kan dras är att coronapandemin visat sig vara en berg- och dalbana för idrottselever i gymnasieskolan.

Råd till kommuner, skolor och idrottsrörelsen

Coronapandemin har varit och är en utmanande tid. För att stödja och fortsatt stärka elevers hälsa och välmående vid framtida globala kriser, är åtgärder baserade på en flerdimensionell handlingsplan nödvändiga. En sådan handlingsplan bör skraddarsys för att möta idrottande elevers behov, och skulle kunna innefatta följande och samverkande strategier:

- Använd självhjälpande tekniker för att stärka elevers motståndskraft.
- Utnyttja digital teknik för att främja psykisk hälsa.
- Utveckla nätverk för ”peer support” (kompisstöd).
- Inför tydligare stödstrukturer i skola och idrott.
- Rikta stöd till elever med dubbla karriärer.
- Koordinera stöden mellan kommuner, idrottsgymnasier och idrottsrörelsen.

Elever

Använd självhjälpande tekniker för att stärka elevers motståndskraft: Den psykologiska effekten av coronapandemin på ungdomar kommer att märkas både på kort och lång sikt. Ansträngningar bör göras för att utrusta ungdomar med strategier för att bygga motståndskraft. I detta syfte kan studenter uppmuntras att skapa kort-siktiga mål och scheman, och lära sig enklare stresshanteringstekniker (till exempel mindfulness). Elever bör också uppmuntras till att kontinuerligt utveckla och underhålla sociala stödstrukturer, för att framgångsrikt bygga motståndskraft i dagliga livssituationer.

---

⁷⁸ Graupensperger, S. m.fl. (2020).

⁷⁹ Bryan, C. m.fl. (2019).

Utnyttja digital teknik för att främja psykisk hälsa: Elever bör få tillgång till digitala alternativ för stöd och resurser, till exempel onlineportaler som erbjuder verktyg för självutvärdering. I detta sammanhang kan appar för självhjälp, digital rådgivning och telemedicinska tjänster utnyttjas för att möjliggöra ökad tillgång till vårdtjänster och ökad tillgång till professionell hjälp.

Idrottsgymnasier/Idrottsföreningar

Utveckla nätverk för ”peer support” (kompisstöd): Genom att medverka till att skapa utvecklade kompisstödssystem kan idrottsgymnasier stimulera till ökade kamratkontakter. Elever kan bjuda in vänner genom nätverkshubbar, alternativt få mentorsstöd antingen av varandra eller via sina idrottsföreningar.

Inför tydligare stödstrukturer i skola och idrott: Skolans befintliga stödssystem (skolhälsa, kurator, mentorer) blir särskilt viktigt under globala kriser.⁸⁰ Det är viktigt att verka proaktivt och uppsökande, såväl fysiskt som digitalt, innan problem uppstår. Det är alltså viktigt att tillräckliga resurser finns tillsatta för att kunna fånga upp alla elever som mår dåligt till följd av en situation. Det är inte minst viktigt för de elever som behövt flytta till ett idrottsgymnasium långt hemifrån.

Rikta stöd till elever med dubbla karriärer: Vi rekommenderar att idrottsgymnasier anställer eller vidareutbildar personal med fokus på att erbjuda flexibel och skraddarsydd assistans till idrottselever. Det ökar eleverns möjligheter att upprätthålla balans i livet, samt vidareutveckla den gynnsamma kombination där skola och idrott är centrala ingredienser.⁸¹

Kommun/Samhälle

Koordinera stöden mellan kommuner, idrottsgymnasier och idrottsrörelsen: Man bör verka för att etablera och utveckla rutiner och protokoll för ökad samordning i styrningen på alla nivåer: lokalt, regionalt och nationellt. Syftet är att identifiera gemensamma strategier, som främjar idrottselevers hälsa och handlingsberedskap vid framtida utmanande situationer.

---

⁸⁰ Harris, A. m.fl. (2020). ”COVID 19”. I *School Leadership & Management*, vol. 40, nr. 4, s. 243–247.

⁸¹ Linnér, L. m.fl. (2021). ”Maintaining dual career balance”. I *Scandinavian Journal of Sport and Exercise Psychology*, vol. 3, s. 47–55.

Referenser

Antonovsky, A. (1987). *Unravelling the mystery of health: How people manage stress and stay well*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.

Bryan, C., O'Shea, D. & MacIntyre, T. (2019). "Stressing the relevance of resilience: A systematic review of resilience across the domains of sport and work". I *International Review of Sport and Exercise Psychology*, vol. 12, nr. 1, s. 70–111.
<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/1750984X.2017.1381140?journalCode=rirs20>. (Hämtad 10 juni 2020.)

Folkhälsomyndigheten (2020). *Lagsporter och covid-19: Fokus på ishockey*. Rapport. www.folkhalsomyndigheten.se/publicerat-material/publikationsarkiv/lagsporter-och-covid-19--fokus-pa-ishockey/. (Hämtad 3 november 2021.)

Giuntella, O., Hyde, K., Saccardo, S. & Sadoff, S. (2021). "Lifestyle and mental health disruptions during COVID-19". I *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, vol. 118, nr. 9, e2016632118.
<https://www.pnas.org/doi/10.1073/pnas.2016632118>. (Hämtad 20 september 2021.)

Graupensperger, S., Benson, A. J., Kilmer, J. R. & Evans, M. B. (2020). "Social (un)distancing: Teammate interactions, athletic identity, and mental health of student-athletes during the COVID-19 pandemic". I *Journal of Adolescent Health*, vol. 67, nr. 5, s. 662–670.
<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1054139X20304651>. (Hämtad 25 oktober 2021.)

Harris, A. & Jones, M. (2020). "COVID 19: School leadership in disruptive times". I *School Leadership & Management*, vol. 40, nr. 4, s. 243–247.
<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13632434.2020.1811479>. (Hämtad 10 november 2021.)

Hobfoll, S. E. (2012). "Conservation of resources and disaster in cultural context: The caravans and passageways for resources". I *Psychiatry*, vol. 75, nr. 3, s. 227–232.
<https://guilfordjournals.com/doi/10.1521/psyc.2012.75.3.227>. (Hämtad 25 oktober 2021.)

Kerekes, N., Bador, K., Sfindla, A., Belaatar, M., El Mzadi, A., Jovic, V., Damjanovic, R., Erlandsson, M., Hang Nguyen, T. M., Ulberg, S. F., Kuch-Cecconi, R. H., Meszaros, Z. S., Stevanovic, D., Senhaji, M., Hedman Ahlström, B. & Zouini, B. (2021). "Changes in adolescents' psychosocial functioning and well-being as a consequence of long-term

COVID-19 restrictions". I *International Journal of Environmental Research and Public Health*, vol. 18, nr. 16, s. 8755.

<https://www.mdpi.com/1660-4601/18/16/8755>. (Hämtad 22 oktober 2021.)

Klootwijk, C. L. T., Koele, I. J., van Hoorn, J., Güroglu, B. & van Duijvenvoorde, A. C. K. (2021). "Parental support and positive mood buffer adolescents' academic motivation during the COVID-19 pandemic". I *Journal of Research on Adolescence*, vol. 31, nr. 3, s. 780–795.

<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/jora.12660>. (Hämtad 3 december 2021.)

Leguizamo, F., Olmedilla, A., Nunez, A., Verdaguer, F. J. P., Gomez-Espejo, V., Ruiz-Barquin, R. & Garcia-Mas, A. (2021). "Personality, coping strategies, and mental health in high-performance athletes during confinement derived from the COVID-19 pandemic". I *Frontiers in Public Health*, vol. 8, 561198.

<https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpubh.2020.561198/full>.

(Hämtad 22 oktober 2021.)

Linnér, L., Stambulova, N. & Ziegert, K. (2021). "Maintaining dual career balance: A scenario perspective on Swedish university student-athletes' experiences and coping". I *Scandinavian Journal of Sport and Exercise Psychology*, vol. 3, s. 47–55.

<https://tidsskrift.dk/sjsep/article/view/125734>. (Hämtad 5 november 2021.)

Luthar, S., Cicchetti, D. & Becker, B. (2000). "The construct of resilience: A critical evaluation and guidelines for future work". I *Child Development*, vol. 71, nr. 3, s. 543–562.

<https://srcd.onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1467-8624.00164>. (Hämtad 10 juni 2020.)

McGuine, T. A., Biese, K. M., Petrovska, L., Hetzel, S. J., Reardon, C., Kliethermes, S., Bell, D. R., Brooks, A. & Watson, A. M. (2021). "Mental health, physical activity, and quality of life of US adolescent athletes during COVID-19-related school closures and sport cancellations: A study of 13 000 athletes". I *Journal of Athletic Training*, vol. 56, nr. 1, s. 11–19.

<https://meridian.allenpress.com/jat/article/56/1/11/449349/Mental-Health-Physical-Activity-and-Quality-of>. (Hämtad 3 december 2021.)

Panzeri, A., Bertamini, M., Butter, S., Levita, L., Gibson-Miller, J., Vidotto, G., Bentall, R. P. & Bennett, K. M. (2021). "Factors impacting resilience as a result of exposure to COVID-19: The ecological resilience model". I *PLoS ONE*, vol. 16, nr. 8, e0256041.

<https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0256041>.

(Hämtad 26 november 2021.)

Pensgaard, A. M., Oevreboe, T. H. & Ivarsson, A. (2021). "Mental health among elite athletes in Norway during a selected period of the COVID-19 pandemic". I *BMJ Open Sport & Exercise Medicine*, vol. 7, nr. 1, e001025.

<https://bmjopensem.bmj.com/content/7/1/e001025>. (Hämtad 25 oktober 2021.)

Pla, R., Bosquet, L., Aubry, A., Toussaint, J.-F. & Sedeaud, A. (2021). "Resting heart rate measurement in elite athletes during COVID-19 lockdown: The impact of decreased physical activity". I *Sustainability*, vol. 13, nr. 5, s. 2970.

<https://www.mdpi.com/2071-1050/13/5/2970>. (Hämtad 25 november 2021.)

Regeringskansliet (2021). "Så arbetar regeringen för en god utbildning under pandemin". Webbsida.

<https://www.regeringen.se/regeringens-politik/regeringens-arbete-med-coronapandemin/om-skola-och-utbildning-med-anledning-av-covid-19/sa-arbetar-regeringen-for-en-god-utbildning-under-pandemin/>. (Hämtad 20 november 2021.)

Schary, D. & Lundqvist, C. (2021). "Mental health in times of the COVID-19 pandemic: Exploring the impact on well-being across the athlete-collegiate career". I *Journal of Clinical Sport Psychology*, vol. 15, nr. 3, s. 249–267.

<https://journals.humankinetics.com/view/journals/jcsp/15/3/article-p249.xml>. (Hämtad 22 oktober 2021.)

Shepherd, H. A. (2021). "The impact of COVID-19 on high school student-athlete experiences with physical activity, mental health, and social connection". I *International Journal of Environmental Research and Public Health*, vol. 18, nr. 7, s. 3515.

<https://www.mdpi.com/1660-4601/18/7/3515>. (Hämtad 20 oktober 2021.)

Vlassopoulos, G., Karikas, G. A., Papageorgiou, E., Psaromiligos, G., Giannouli, N. & Karkalousos, P. (2021). "Assessment of Greek high school students towards distance learning, during the first wave of COVID-19 pandemic". I *Creative Education*, vol. 12, nr. 4, s. 934–949.

<https://www.scirp.org/Journal/paperinformation.aspx?paperid=108857>. (Hämtad 10 september 2021.)

Yan, L., Whitelock-Wainwright, A., Guan, Q., Wen, G., Gašević, D. & Chen, G. (2021). "Students' experience of online learning during the COVID-19 pandemic: A province-wide survey study". I *British Journal of Educational Technology*, vol. 52, nr. 5, s. 2038–2057.

<https://bera-journals.onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/bjet.13102>. (Hämtad 18 oktober 2021.)